

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ „POROZUMIENIE GMINY BESKIDU NISKIEGO”

2023 - 2030

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej

wykonana na potrzeby Strategii Rozwoju Ponadlokalnego
„Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023 – 2030

opracowana przez:

EUROKONCEPT Daniel Smuczek

przy współpracy:

Urzędu Gminy Besko

Urzędu Gminy Bukowsko

Urzędu Gminy Jaśliska

oraz Urzędu Gminy Zarszyn

Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej	7
2.1. Ogólna charakterystyka gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	8
2.2. Sfera społeczna	19
2.2.1. Sytuacja demograficzna.....	19
2.2.2. Edukacja i wychowanie.....	31
2.2.3. Infrastruktura kulturalna i sportowa	38
2.2.4. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna.....	43
2.3. Sfera gospodarcza	49
2.3.1. Rynek pracy i bezrobocie.....	49
2.3.2. Przedsiębiorczość i rolnictwo	54
2.3.3. Potencjał turystyczny	68
2.3.4. Gospodarka finansowa	74
2.4. Sfera przestrzenno-środowiskowa.....	84
2.4.1. Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody	84
2.4.2. Dziedzictwo kulturowe	96
2.4.3. Mieszkalnictwo i planowanie przestrzenne	106
2.4.4. Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami	115
3. Spis tabel.....	128
4. Spis map.....	132
5. Spis wykresów	134
6. Spis zdjęć.....	137

ROZDZIAŁ 1

WSTĘP

Niniejsze opracowanie stanowi punkt wyjścia oraz podstawę opracowania Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030, która jest istotnym narzędziem planowania i zarządzania procesami rozwoju dla Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”. Obszar ten powstał w wyniku nawiązania współpracy i następnie zawarcia porozumienia międzygminnego przez 4 gminy z powiatów: krośnieńskiego i sanockiego, które ze sobą sąsiadują i są ze sobą powiązane funkcjonalnie.

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej ma fundamentalne znaczenie dla opracowania strategii rozwoju ponadlokalnego, będąc kluczowym etapem w kompleksowej ocenie ponadlokalnych zasobów oraz do wypracowania strategicznych rozwiązań. Jej celem jest przedstawienie problemów oraz potencjałów rozwojowych, które poprowadzą do wypracowania wizji, celów oraz kierunków działań, a w efekcie do podniesienia poziomu życia i zaspokojenia potrzeb lokalnej społeczności.

Na strukturę diagnozy Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, oprócz ogólnej charakterystyki gmin wchodzących w skład analizowanego obszaru, składają się trzy sfery: społeczna, gospodarcza oraz przestrzenno-środowiskowa, które z kolei obejmują następujące obszary:

- sytuację demograficzną;
- edukację i wychowanie;
- infrastrukturę kulturalną i sportową;
- ochronę zdrowia i pomoc społeczną;
- rynek pracy;
- przedsiębiorczość oraz rolnictwo;
- potencjał turystyczny;
- finanse komunalne;
- środowisko przyrodnicze oraz formy jego ochrony;
- dziedzictwo kulturowe;
- mieszkalnictwo i politykę przestrzenną;
- infrastrukturę techniczną: drogową, kolejową, wodno-kanalizacyjną i gazową oraz gospodarkę odpadami komunalnymi.

Do analizy wyżej przedstawionych zagadnień, wykorzystano przede wszystkim dane Głównego Urzędu Statystycznego, zawarte w Banku Danych Lokalnych. Oprócz tego, wykorzystano również dane pozyskiwane bezpośrednio od urzędów gmin, dostępne na ich stronach internetowych oraz w publikowanych przez nie dokumentach. Pomocne przy pracach nad niniejszym opracowaniem były również dane Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie, Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie, Państwowego Instytutu Geologicznego oraz szereg innych opracowań naukowych.

Jako rok bazowy niniejszego opracowania, przyjęto rok 2022, a w przypadku braku danych dla tego okresu – rok 2021. W celu analizy trendu przedstawionych danych, dokonywano zestawień na przestrzeni lat 2018-2022.

ROZDZIAŁ 2

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

2.1. Ogólna charakterystyka gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Zasięg terytorialny Strategii Rozwoju Ponadlokalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030 oraz zawartego w celu jej opracowania porozumienia międzygminnego, dotyczy obszarów następujących gmin, wchodzących w skład powiatów krośnieńskiego i sanockiego:

- 1) Gmina Besko,
- 2) Gmina Bukowsko,
- 3) Gmina Jaśliska,
- 4) Gmina Zarszyn.

Obszar gmin będących przedmiotem niniejszego opracowania, przedstawiony został w ujęciu graficznym przy pomocy poniższej mapy.

Mapa 1 Zasięg terytorialny gmin wchodzących w skład Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030

Źródło: Opracowanie własne

Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” (dalej – OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”), powstały na mocy zawartego porozumienia międzygminnego, zajmuje

łącną powierzchnię 435,72 km², co stanowi 2,44 % powierzchni województwa podkarpackiego. Największa część powierzchni OF, znajduje się na terenie powiatu sanockiego, tj. 61,9 % powierzchni ogólnej obszaru, z kolei teren powiatu krośnieńskiego obejmuje 38,1 % powierzchni OF.

Największą gminą wchodzącą w skład OF jest gmina Jaśliska, zajmując powierzchnię 165,92 km², przez co stanowi 38,1 % powierzchni ogólnej OF. Drugą pod względem wielkości jest gmina Bukowsko o powierzchni 136,92 km², stanowiąc 31,4 % powierzchni ogólnej obszaru, z kolei najmniejszą gminą OF jest gmina Besko o powierzchni 27,47 km², tj. 6,3 % powierzchni ogólnej.

Powierzchnię gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz ich udział w powierzchni ogólnej obszaru funkcjonalnego przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1 Powierzchnia gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Nazwa gminy	Powierzchnia w km ²	Udział w powierzchni ogólnej OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w %
Gmina Besko	27,47	6,3
Gmina Bukowsko	136,92	31,4
Gmina Jaśliska	165,92	38,1
Gmina Zarszyn	105,41	24,2
RAZEM	435,72	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Lokalizację gmin, wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na tle województwa podkarpackiego, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 2 Lokalizacja gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w województwie podkarpackim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wikipedia.org

Poniżej została przedstawiona krótka charakterystyka poszczególnych gmin, tworzących analizowany obszar, w zakresie położenia, powierzchni oraz układu osadniczego.

Gmina Besko

Gmina Besko jest gminą wiejską, położoną w północno-zachodniej części powiatu sanockiego na granicy z powiatami: brzozowskim i krośnieńskim, na pograniczu Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej oraz Pogórza Bukowskiego.

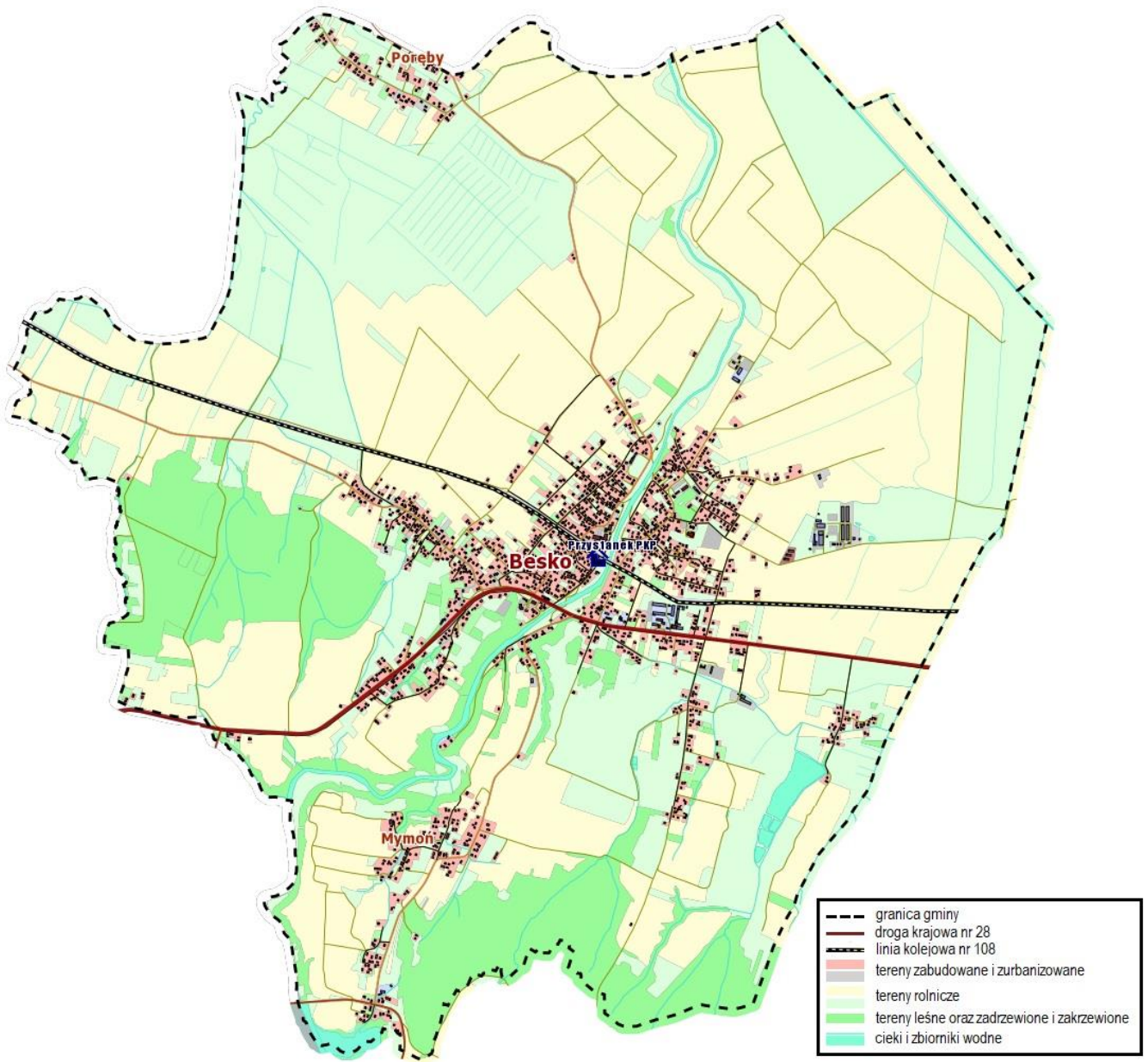
Gmina graniczy:

- od strony północno-wschodniej z gminą Haczów,
- od strony wschodniej i południowej z gminą Zarszyn,
- od strony zachodniej i północno-zachodniej z gminą Rymanów.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 27,47 km², stanowiąc 2,37 % powierzchni powiatu sanockiego oraz 6,3 % powierzchni OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, będąc najmniejszą terytorialnie gminą analizowanego obszaru. Przez teren gminy przebiega droga krajowa nr 28 Zator – Medyka droga wojewódzka nr 889 Sieniawa – Szczawne oraz linia kolejowa nr 108 Stróże - Krościenko, a także przepływają rzeki Wisłok i Pielnica. Oprócz tego na terenie gminy znajduje się część Zbiornika Besko (Jeziora Sieniawskiego). Siedzibą władz oraz centrum usługowo-administracyjnym gminy jest miejscowość Besko.

Pod względem administracyjnym gmina Besko dzieli się na 3 sołectwa: Besko, Besko-Poręby i Mymoń, których lokalizację na terenie gminy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 3 Układ osadniczy gminy Besko

Źródło: www.besko.e-mpzp.pl

Gmina Bukowsko

Gmina Bukowsko jest gminą wiejską, położoną w środkowej części powiatu sanockiego, w rejonie Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej, Pogórza Bukowskiego i Beskidu Niskiego. Przez teren gminy przepływają rzeki Sanoczek i Pielnica oraz szereg mniejszych cieków wodnych.

Gmina graniczy:

- od strony północnej z gminą Zarszyn,
- od strony północno-wschodniej z gminą wiejską Sanok,
- od strony wschodniej z gminą Zagórz,
- od strony południowej z gminą Komańcza,
- od strony zachodniej z gminami: Jaśliska i Rymanów.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 136,92 km², co stanowi 11,84 % powierzchni powiatu sanockiego oraz 31,4 % powierzchni ogólnej OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”. Zewnętrzną dostępność komunikacyjną gminy zapewnia droga wojewódzka nr 889 Sieniawa - Szczawne.

Siedzibą władz oraz centrum usługowo-administracyjnym gminy jest miejscowość Bukowsko. W skład gminy wchodzi 17 miejscowości (w tym 4 niezamieszkałe), które tworzą 13 sołectw : Bukowsko, Dudyńce, Karlików, Nadolany, Nagórzany, Nowotaniec, Pobiedno, Płonna, Tokarnia, Wola Piotrowa, Wola Sękowa, Wolica oraz Zboiska, których lokalizację przedstawia poniższa mapa.

Mapa 4 Układ osadniczy gminy Bukowsko

Źródło: www.bukowsko.pl

Gmina Jaśliska

Gmina Jaśliska jest gminą wiejską, położoną w południowo-wschodniej części powiatu krośnieńskiego, w obrębie Beskidu Niskiego. Przez teren gminy przepływają rzeki Bielcza, Jasiołka oraz Wisłok, a także mniejsze ciek wodne.

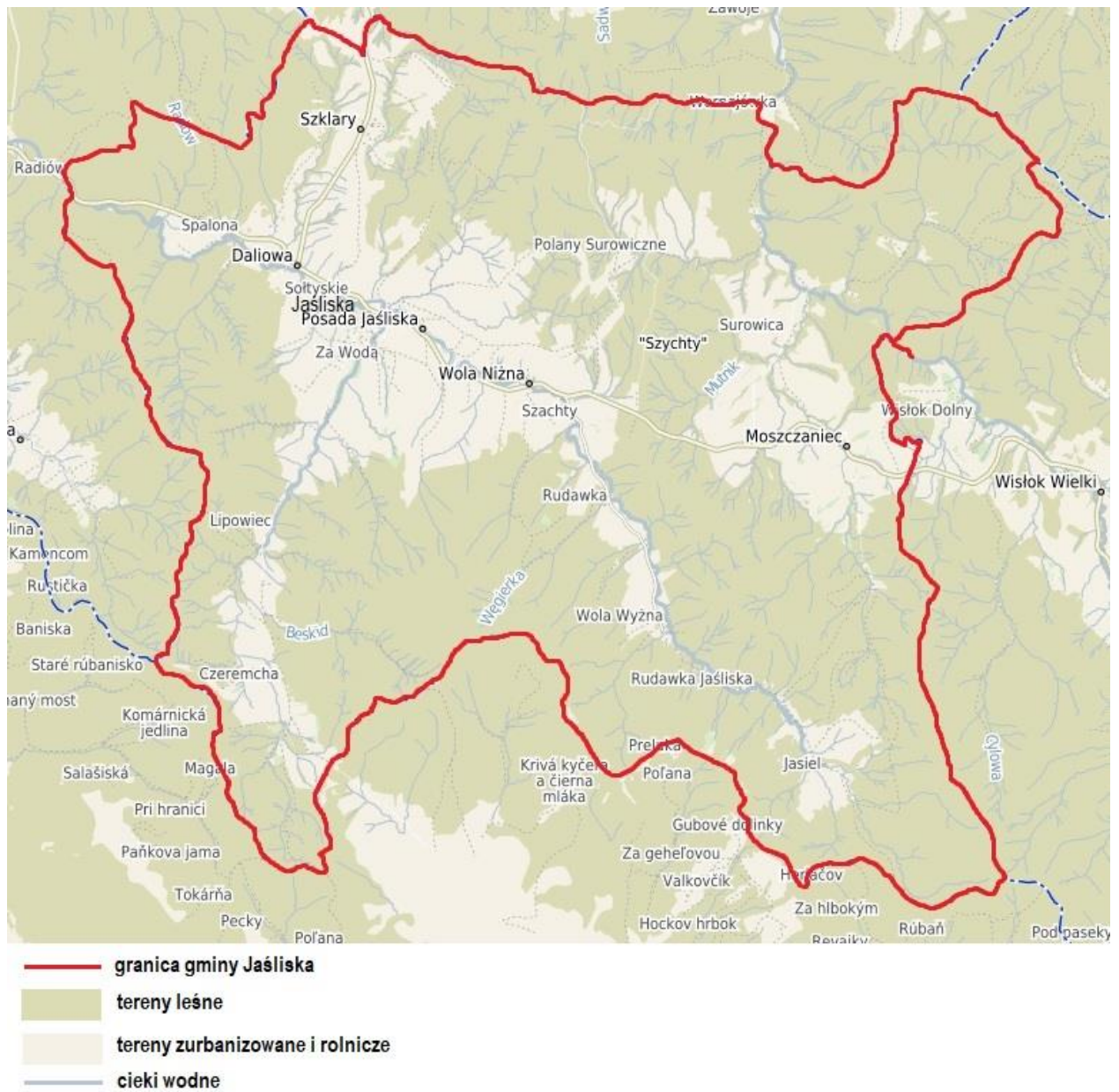
Gmina graniczy:

- od strony północnej z gminą Rymanów,
- od strony północno-wschodniej z gminą Bukowsko,
- od strony wschodniej z gminą Komańcza,
- od strony południowej ze Słowacją,
- od strony zachodniej z gminą Dukla.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 165,92 km², stanowiąc 16,73 % powierzchni powiatu krośnieńskiego oraz 38,1 % powierzchni OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”. Przez teren gminy przebiegają drogi wojewódzkie nr 887 Rymanów - Daliowa oraz nr 897 Tylawa – Wołosate.

Centrum usługowo-administracyjnym dla obszaru gminy oraz siedzibą władz jest miejscowość Jaśliska. Pod względem administracyjnym gmina Komańcza dzieli się na 6 sołectw: Daliowa, Jaśliska, Moszczaniec, Posada Jaśliska, Szklary oraz Wola Niżna. Układ osadniczy gminy Jaśliska przedstawia poniższa mapa.

Mapa 5 Układ osadniczy gminy Jaśliska

Źródło: www.jasliska.e-mapa.net

Gmina Zarszyn

Gmina Zarszyn jest gminą wiejską, położoną w północno-zachodniej części powiatu sanockiego w obrębie Pogórza Dynowskiego, Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej oraz Pogórza Bukowskiego. Przez teren gminy przepływają rzeki: Wistok i Pielnica oraz liczne mniejsze ciek wodne, a także znajduje się tu część Zbiornika Besko (Jezioro Sieniawskie).

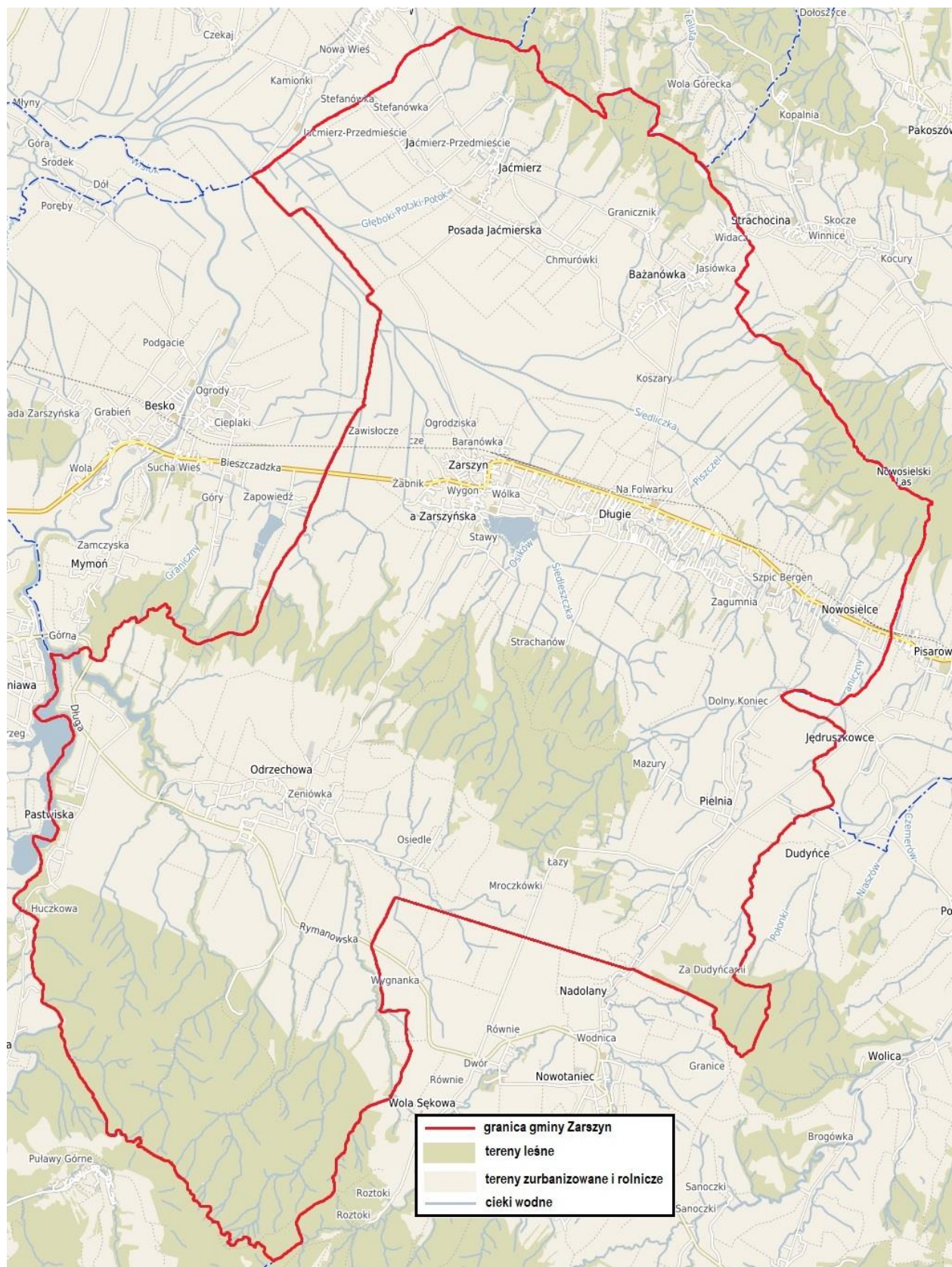
Gmina graniczy:

- od strony północnej z gminami Brzozów i Haczów,
- od strony wschodniej z gminą wiejską Sanok,
- od strony południowej z gminą Bukowsko,
- od strony zachodniej z gminami Besko i Rymanów.

Obszar gminy zajmuje powierzchnię 105,41 km², stanowiąc 9,11 % powierzchni powiatu sanockiego oraz 24,2 % powierzchni OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”. Podstawą komunikacji na terenie gminy jest droga krajowa nr 28 Zator – Medyka droga wojewódzka nr 889 Sieniawa – Szczawne oraz linia kolejowa nr 108 Stróże – Krościenko.

Centrum usługowo-administracyjnym dla obszaru gminy oraz siedzibą władz samorządowych jest miejscowość Zarszyn. W skład gminy wchodzi 10 miejscowości, w obrębie których utworzono 11 sołectw: Bażanówka, Długie, Jaćmierz, Jaćmierz Przedmieście, Nowosielce, Odrzechowa, Pastwiska, Pielnia, Posada Jaćmierska, Posada Zarszyńska oraz Zarszyn. Układ osadniczy gminy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 6 Układ osadniczy gminy Zarszyn

Źródło: Opracowanie własne

2.2. Sfera społeczna

2.2.1. Sytuacja demograficzna

Uwarunkowania demograficzne są jednym z kluczowych czynników mających wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą oraz kształtujących procesy rozwojowe na danym obszarze. Procesy demograficzne zachodzące w danym obszarze można analizować w oparciu o dane dotyczące liczby ludności, migracji i przyrostu naturalnego, strukturą ludności, procesami starzenia się społeczeństwa, a także prognozą demograficzną.

Na przestrzeni ostatnich lat, zarówno na obszarze województwa podkarpackiego, jak i pozostałej części kraju, zauważyć można niekorzystne trendy demograficzne, które przejawiają się m.in. w spadającej liczbie ludności czy też we wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym.

Badany obszar, obejmujący swym zasięgiem 4 gminy wiejskie, na koniec 2022 roku zamieszkiwało 20 722 osoby, co stanowiło zaledwie 1,0 % ogólnej liczby ludności województwa podkarpackiego. Średnia gęstość zaludnienia na tym obszarze wynosiła 47,6 osób na km² natomiast dla województwa podkarpackiego kształtowała się ona na poziomie 116,5 osób na km².

Dane dotyczące liczby ludności oraz gęstości zaludnienia w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na koniec 2022 r., przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2 Liczba ludności oraz gęstość zaludnienia w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na koniec 2022 r.

Nazwa gminy	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia (os/km ²)	Udział w liczbie ogólnej ludności OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”
Gmina Besko	4 374	159,2	21,11 %
Gmina Bukowsko	5 340	39,0	25,77 %
Gmina Jaśliska	2 076	12,5	10,02 %
Gmina Zarszyn	8 932	84,7	43,10 %
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	20 722	47,6	100,00 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wskazują powyższe dane, gminą z największą liczbą mieszkańców spośród gmin analizowanego obszaru na koniec 2022 roku była gmina Zarszyn z 8 932 mieszkańcami, co stanowiło 43,1 % ogólnej liczby ludności w OF, z kolei gminą z największą gęstością zaludnienia była gmina Besko – 159,2 osób na km². Najmniej mieszkańców w OF miała natomiast gmina Jaśliska – 2 076 osób, tj. 10,02 % ogólnej liczby ludności OF, posiadając przy tym również najmniejszą gęstość zaludnienia spośród wszystkich gmin – 12,5 osób na km².

Analizując zmiany liczby mieszkańców OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022, zauważyć można występowanie tendencji spadkowej w tej kwestii. Spadek liczby mieszkańców w wyżej wskazanych latach nastąpił we wszystkich gminach, wchodzących

w skład OF. Największy ubytek nastąpił w gminie Zarszyn – o 397 osób, natomiast najmniejszy w gminie Besko – o 132 osoby.

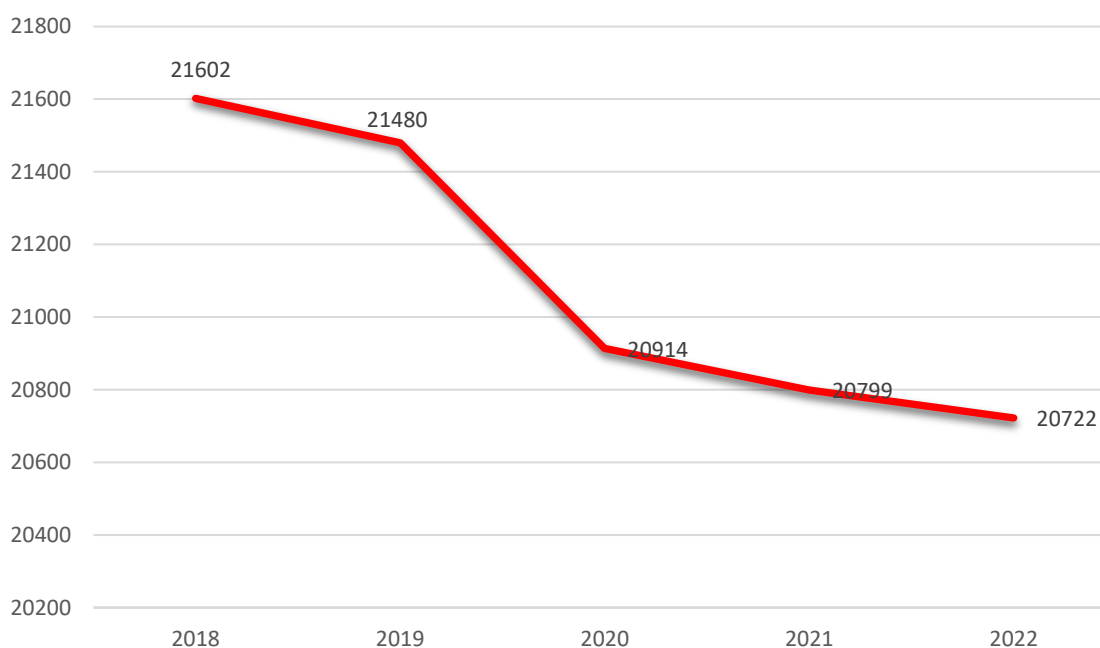
Ogólnie w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, liczba mieszkańców spadła o 880 osób – z 21 602 w 2018 roku do 20 722 w 2022 roku. Liczbę ludności w poszczególnych gminach na przestrzeni lat 2018-2022, a także zmiany w liczbie ludności ogółem w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 3 Zmiany w liczbie ludności w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

Nazwa gminy	2018	2019	2020	2021	2022
Gmina Besko	4 506	4 508	4 423	4 415	4 374
Gmina Bukowsko	5 550	5 495	5 379	5 349	5 340
Gmina Jaśliska	2 217	2 185	2 102	2 099	2 076
Gmina Zarszyn	9 329	9 292	9 010	8 936	8 932
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	21 602	21 480	20 914	20 799	20 722

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 1 Zmiany w liczbie ludności w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

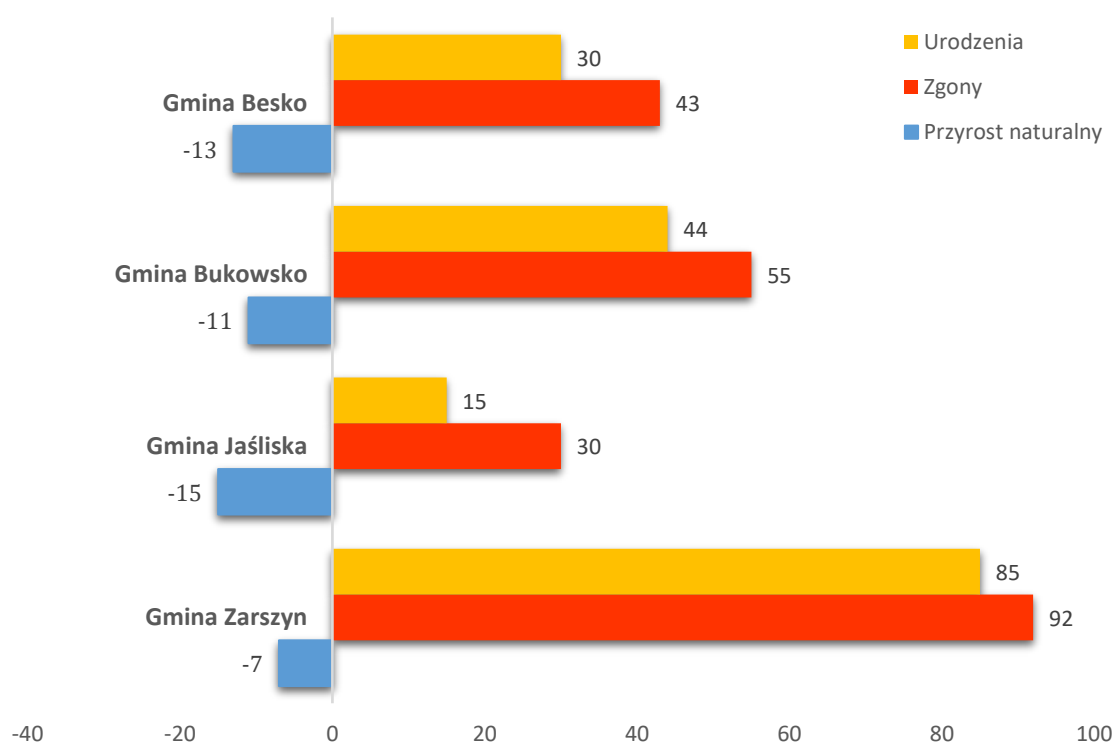
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jednym z kluczowych czynników mających wpływ na zmiany liczby ludności jest ruch naturalny ludności i wynikający z niego przyrost naturalny. Przyrost naturalny stanowi różnicę pomiędzy urodzeniami, a zgonami na danym obszarze. Analizując dane dla omawianego obszaru w roku 2022, zauważyć można, że we wszystkich gminach występował ujemny przyrost naturalny, spowodowany większą liczbą zgonów niż urodzeń. Najmniejsza wartość przyrostu naturalnego

wystąpiła w gminie Jaśliska, gdzie liczba urodzeń wyniosła 15, natomiast liczba zgonów 30, w związku z czym przyrost naturalny dla tego obszaru wyniósł -15.

Ogólnie dla całego OF, liczba urodzeń w 2022 roku wyniosła 174 podczas gdy liczba zgonów – 220, przez co wartość przyrostu naturalnego wyniosła -46. Dane dotyczące urodzeń i zgonów w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2022, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2 Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2018-2022, w OF urodziło się łącznie 967 dzieci, natomiast liczba zmarłych w owym okresie wyniosła 1 151, w związku z czym przyrost naturalny przybrał wartość -184. W analizowanym okresie, największa liczba urodzeń i zgonów wystąpiła w gminie Zarszyn – odpowiednio 406 i 519, natomiast najmniejsza w gminie Jaśliska – odpowiednio 103 i 138. W okresie od 2018 do 2022 roku, we wszystkich gminach OF występował ujemny przyrost naturalny.

Dane dotyczące liczby urodzeń, zgonów oraz wartości przyrostu naturalnego dla poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w okresie od 2018 do 2022 roku, przedstawia poniższa tabela.

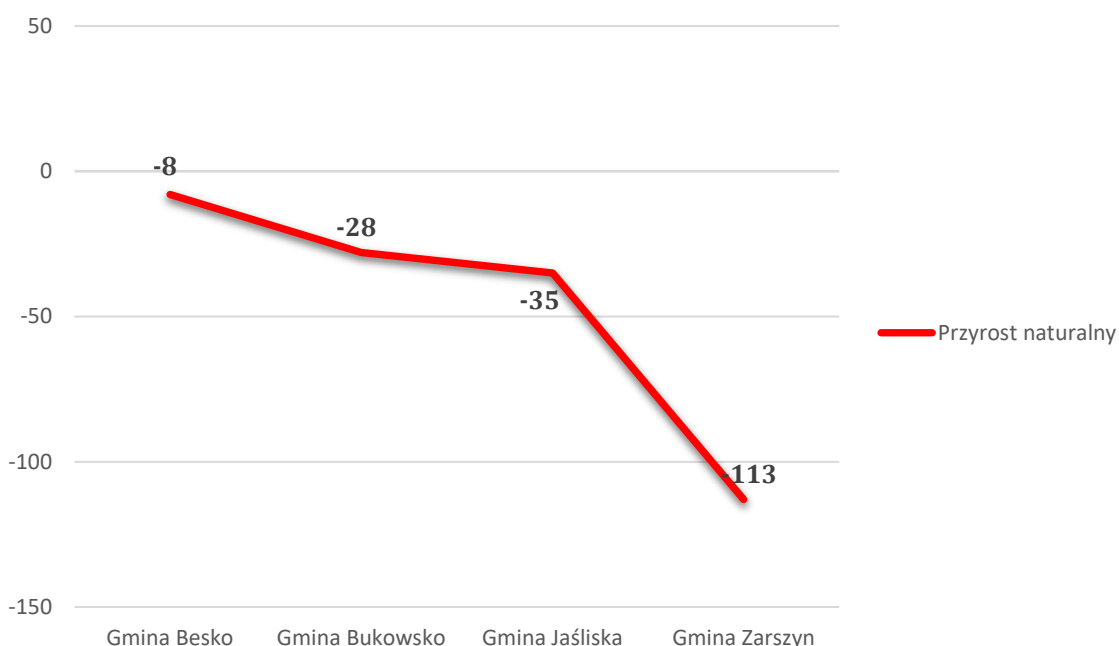
Tabela 4 Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

Nazwa gminy	Liczba urodzeń	Liczba zgonów	Wartość przyrost naturalnego
Gmina Besko	198	206	-8
Gmina Bukowsko	260	288	-28
Gmina Jaśliska	103	138	-35
Gmina Zarszyn	406	519	-113
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	967	1 151	-184

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując przedstawione powyżej dane, można zauważyć, że największa skumulowana wartość przyrostu naturalnego w okresie od 2018 do 2022 roku wystąpiła w gminie Besko, gdzie wyniosła -8, z kolei najmniejsza wartość wystąpiła w gminie Zarszyn - -113, co zostało zobrazowane na poniższym wykresie.

Wykres 3 Skumulowany przyrost naturalny w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w okresie od 2018 do 2022 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

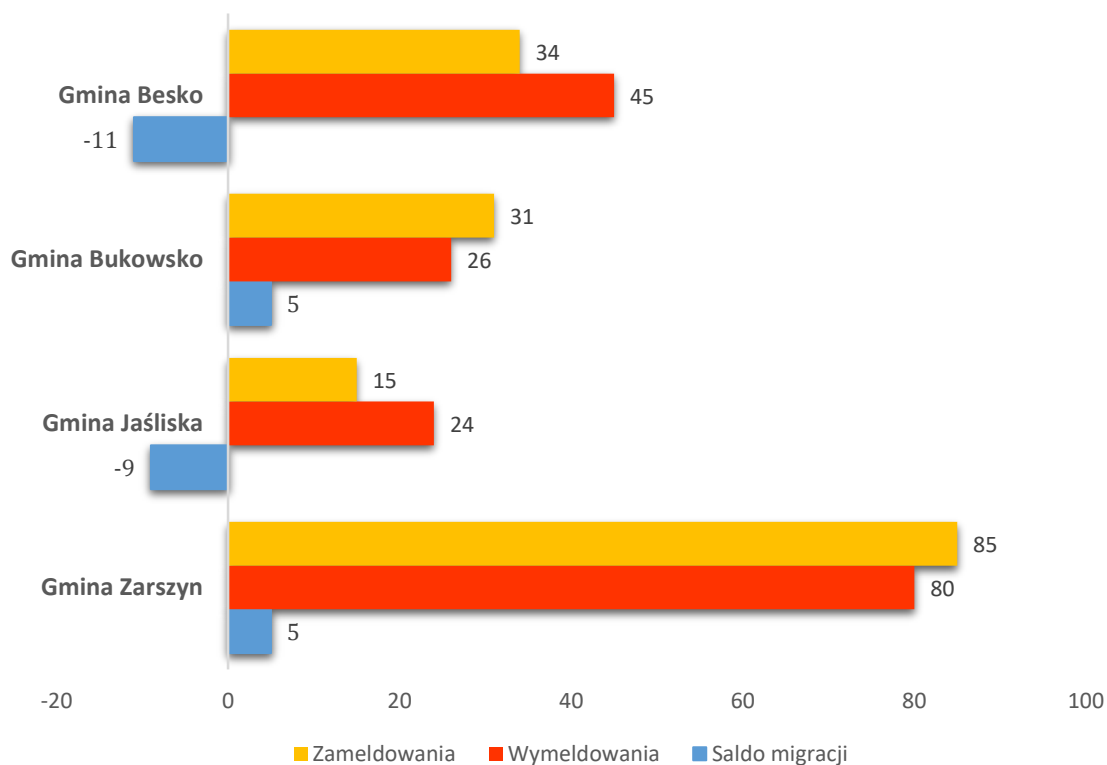
Zasadniczy wpływ na procesy demograficzne na danym obszarze ma również kwestia migracji ludności. Migracją określa się przemieszczanie ludzi, które ma na celu zmianę miejsca zamieszkania. Ze względu na kierunek migracji, wyróżnia się migracje wewnętrzne – w obrębie własnego kraju, oraz migracje zagraniczne – do innego kraju. Można również wyróżnić typy migracji ze względu na jej przyczynę, tj. m. in. migracje ekonomiczne, związane np. z pracą zawodową, migracje edukacyjne,

które spowodowane są np. wyjazdem na studia, lub też migracje społeczne, wynikające np. z chęci zmiany otoczenia.

Zjawisko migracji na danym obszarze mierzy się liczbą zameldowań oraz wymeldowań, których różnica stanowi saldo migracji. Na badanym obszarze, w 2022 roku odnotowano 165 zameldowań oraz 175 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wyniosło -10. Dodatnia wartość salda migracji wystąpiła w tym czasie w gminach: Bukowsko i Zarszyn, gdzie wyniosła 5, z kolei w gminach Besko i Jaśliska, wartość salda migracji była ujemna i wyniosła odpowiednio -11 oraz -9.

Dane dotyczące liczby zameldowań wymeldowań oraz wartość salda migracji w 2022 r. na terenie poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 4 Liczba zameldowań i wymeldowań oraz wartość salda migracji w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2018-2022 na obszarze gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, zameldowało się łącznie 710 osób, natomiast wymeldowało się 1 055 osób, w wyniku czego saldo migracji wyniosło -345. Świadczy to o tym, że największy wpływ na zmniejszającą się liczbę mieszkańców omawianego obszaru ma zjawisko migracji. Dane meldunkowe nie są jednak najbardziej rzetelnym źródłem danych, a rzeczywista liczba mieszkańców gmin i ich aktualnego miejsca pobytu może być jeszcze bardziej niekorzystna.

Największa liczba osób w latach 2018-2022 zameldowała i wymeldowała się w gminie Zarszyn – odpowiednio 342 oraz 452, natomiast najmniejsza liczba zameldowań i wymeldowań wystąpiła w gminie Jaśliska – odpowiednio 61 i 124.

Dane dotyczące liczby zameldowań i wymeldowań, a także salda migracji w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022, przedstawia poniższa tabela.

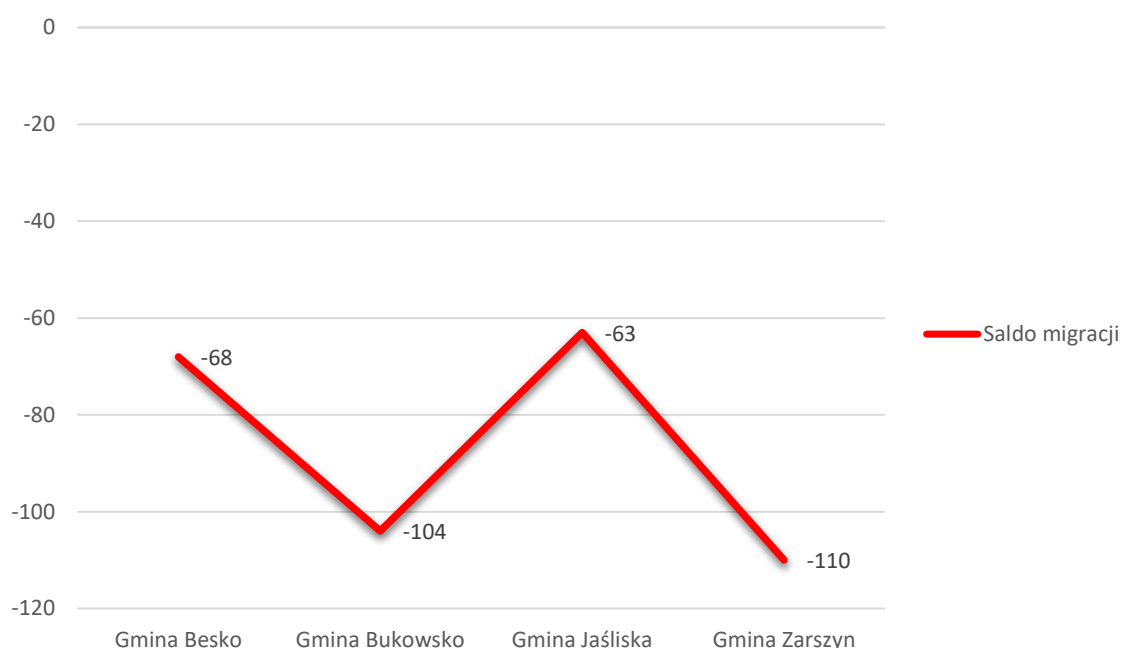
Tabela 5 Liczba zameldowań, wymeldowań oraz wartość salda migracji w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

Nazwa gminy	Liczba zameldowań	Liczba wymeldowań	Wartość salda migracji
Gmina Besko	158	226	-68
Gmina Bukowsko	149	253	-104
Gmina Jaśliska	61	124	-63
Gmina Zarszyn	342	452	-110
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	710	1 055	-345

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując powyższe dane, możemy zauważyć, że w każdej z gmin OF występowała ujemna wartość salda migracji, biorąc pod uwagę łączną liczbę zameldowań i wymeldowań na przestrzeni lat 2018-2022. Najmniejsza wartość salda migracji wystąpiła w tym okresie w gminie Zarszyn, natomiast najwyższa w gminie Jaśliska - -63. Dane dotyczące salda migracji w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 5 Skumulowane saldo migracji w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Spadek liczby mieszkańców, który wynika z ruchu migracyjnego może prowadzić do stagnacji demograficznej oraz ekonomicznej danego obszaru. Odptyw mieszkańców dotyczy przede wszystkim ludzi młodych, wykształconych, innowacyjnych i aktywnych, co przyczynia się do zmniejszenia zasobów pracy, a także obniżenia ich jakości. Podstawową przyczyną ruchów migracyjnych są przede wszystkim względy ekonomiczne i niekorzystne położenie geograficzne.

We wszystkich gminach omawianego obszaru zdecydowanie przeważa grupa mieszkańców w wieku produkcyjnym (kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni w wieku 18-64 lata) – według danych GUS z 2022 roku ich liczba wynosiła 12 186 osób, tj. 58,8 % ogółu mieszkańców OF. Największy udział mieszkańców w tej grupie wiekowej w liczbie ludności ogółem występował w 2022 roku w gminie Jaśliska – 59,5 %, a najmniejszy w gminie Zarszyn – 58,4 %.

Na przestrzeni lat 2018-2022, można zauważyć wzrost udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności (kobiety i mężczyźni poniżej 18 roku życia) – z 19,8 % ogółu mieszkańców w 2018 roku do 20,6 % w roku 2022 oraz wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym (kobiety w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyźni w wieku 65 lat i więcej) w ogólnej liczbie ludności – z 18,3 % w roku 2018 do 20,6 % w 2022 roku. Jednocześnie nastąpił przy tym spadek udziału osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności – z 61,9 % w 2018 roku do 58,8 % w 2021 roku.

Strukturę mieszkańców według trzech grup wiekowych w roku 2018 i 2022 w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6 Struktura mieszkańców w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według trzech grup wiekowych w 2018 oraz 2022 roku

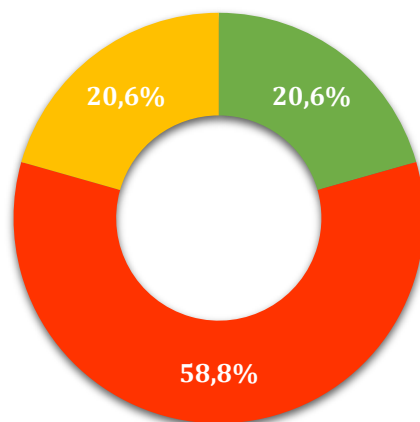
Nazwa gminy	Wiek przedprodukcyjny		Wiek produkcyjny		Wiek poprodukcyjny	
	2018	2022	2018	2022	2018	2022
Gmina Besko	949	961	2 806	2 585	751	828
%	21,1 %	22,0 %	62,3 %	59,1 %	16,7 %	18,9 %
Gmina Bukowsko	1 178	1 141	3411	3 154	961	1 045
%	21,2 %	21,4 %	61,5 %	59,1 %	17,3 %	19,6 %
Gmina Jaśliska	422	381	1 357	1 235	438	460
%	19,0 %	18,4 %	61,2 %	59,5 %	19,8 %	22,2 %
Gmina Zarszyn	1 729	1 789	5 797	5 212	1 803	1 931
%	18,5 %	20,0 %	62,1 %	58,4 %	19,3 %	21,6 %
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	4 278	4 272	13 371	12 186	3 953	4 264
%	19,8 %	20,6 %	61,9 %	58,8 %	18,3 %	20,6 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

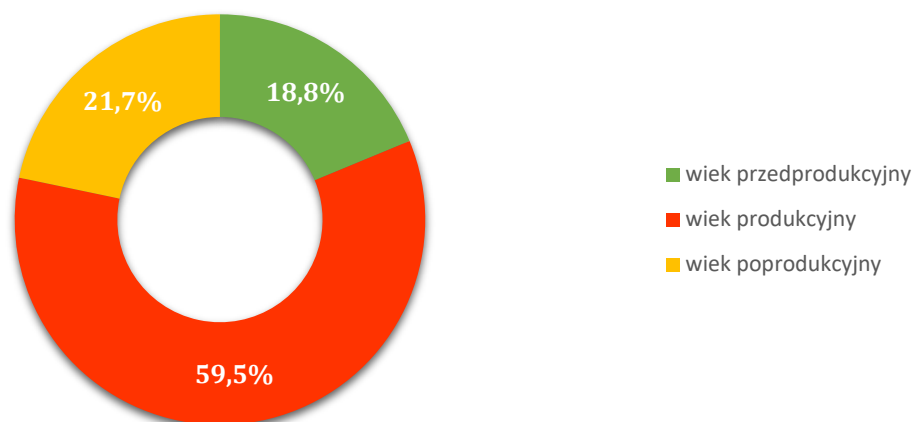
Struktura mieszkańców według trzech grup wiekowych w roku 2022 na omawianym obszarze na tle województwa podkarpackiego wypada korzystnie, ze względu na większy odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym oraz mniejszy w wieku poprodukcyjnym, co przedstawia poniższy wykres.

Wykres 6 Struktura mieszkańców według trzech grup wiekowych OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz w województwie podkarpackim w 2022 roku

OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Województwo podkarpackie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Liczebność poszczególnych grup wiekowych przekłada się na wartość wskaźnika obciążenia demograficznego, którym określa się stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym (wiek przedprodukcyjny i poprodukcyjny) do liczby osób w wieku produkcyjnym. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, wskaźnik liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym dla całego OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku wyniósł 69,5, natomiast dla województwa podkarpackiego – 68,0. Największa wartość wskaźnika wystąpiła w tym czasie na obszarze gminy Zarszyn – 71,4, natomiast najmniejsza w gminie Jaślicka – 68,1. Biorąc pod uwagę współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (65 i więcej lat) w OF w 2022 roku kształtował się na poziomie 25,9 osób (największa wartość w gminie Jaślicka – 27,8, najmniejsza w gminie Besko – 23,5), z kolei w województwie podkarpackim – 27,8. Innym wskaźnikiem określającym procesy demograficzne na danym obszarze jest odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem, który łącznie na terenie omawianych gmin wyniósł 17,1 (największa wartość w gminie Jaślicka – 18,4, najmniejsza w gminie Besko – 15,6), natomiast ogólnie na terenie województwa podkarpackiego – 18,4.

Liczbę ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, wartość współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi oraz odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz w województwie podkarpackim w roku 2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7 Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz ogólnie w województwie podkarpackim w 2022 roku

Nazwa gminy	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	Odsetek osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem
Gmina Besko	69,2	23,5	15,6
Gmina Bukowsko	69,3	24,7	16,3

Gmina Jaśliska	68,1	27,8	18,4
Gmina Zarszyn	71,4	27,4	18,0
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	69,5	25,9	17,1
Województwo podkarpackie	68,0	27,8	18,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, wskaźniki obciążenia demograficznego na obszarze analizowanego obszaru w jednym przypadku przybrały wyższą wartość niż średnia województwa podkarpackiego – dotyczy to liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, co świadczy o większym obciążeniu lokalnej gospodarki i osób pracujących. Najbardziej widoczny ten problem był w gminie Zarszyn, gdzie wartość tego wskaźnika była najwyższa. W przypadku współczynnika obciążenia demograficznego osobami starszymi oraz odsetka osób w wieku 65 i więcej lat w populacji ogółem, wartości dla OF kształtowały się poniżej średniej dla województwa podkarpackiego, na c wpływ miały przede wszystkim znacznie niższe te wartości dla gmin Besko i Bukowsko. Ogólnie na analizowanym obszarze można zauważyć przejawiający się proces starzenia się społeczeństwa przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku produkcyjnym. To z kolei w perspektywie czasu negatywnie wpłynie będzie na rozwój demograficzny i ekonomiczny.

W 2017 roku, Główny Urząd Statystyczny zaprezentował „Prognozę ludności gmin na lata 2017-2030”, będącą opracowaniem eksperymentalnym, w której punktem wyjścia był stan ludności w dniu 31 grudnia 2016 roku. Z uwagi na dużą zmienność kształtowania się procesów demograficznych pod wpływem trudnych do przewidzenia czynników, które określają sytuację społeczną, ekonomiczną i zdrowotną i w konsekwencji wpływają na indywidualne decyzje ludności (w kwestii założenia rodziny, ruchów migracyjnych itp.), w niniejszej prognozie zaobserwować można różnice w stosunku do danych uzyskanych w aktualnych badaniach oraz wyników bilansów ludności. Niemniej, celem prognozy jest wskazanie kierunków przyszłych zmian w rozwoju demograficznym oraz potencjalnych negatywnych zjawisk, wymagających podjęcia interwencji przez odpowiednie organy pomocy społecznej.

Analizując dane dotyczące prognozy ludności dla poszczególnych gmin, wchodzących w skład obszaru będącego przedmiotem niniejszego opracowania, można zauważyć, że jedynie w gminie Jaśliska prognozowany jest spadek liczby mieszkańców, z kolei Besko, Bukowsko oraz Zarszyn wzrost tej liczby. Warte zauważenia jest fakt, że wzrost liczby mieszkańców prognozowany jest wyłącznie w gminach powiatu sanockiego, a najbardziej zauważalny jest w gminach Besko i Zarszyn, posiadających najbardziej korzystne położenie komunikacyjne i potencjał rozwojowy.

Jeśli chodzi o liczbę ludności w wieku przedprodukcyjnym (do 17 roku życia), w każdej z gmin OF, zauważalny jest spadek tej liczby, a jednocześnie następować będzie wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej 60 roku życia w przypadku kobiet oraz powyżej 65 roku życia w przypadku mężczyzn).

Prognozę ludności dla poszczególnych gmin analizowanego obszaru na przestrzeni lat 2022 – 2030, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 8 Prognoza ludności poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2022-2030

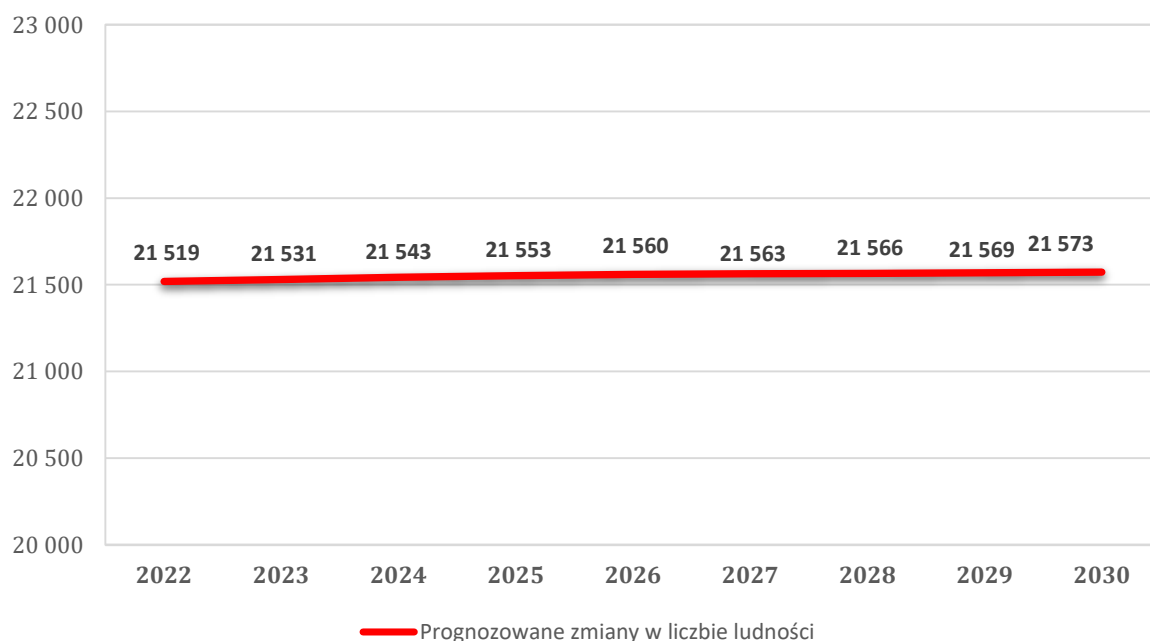
Nazwa gminy	Rok		2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
	Wiek										
Gmina Besko	Ogółem		4 554	4 563	4 571	4 580	4 587	4 593	4 599	4 605	4 611
	przedprodukcyjny 0-17		965	953	948	937	931	909	908	903	889
	poprodukcyjny 60+/65+		844	851	870	875	885	905	916	947	961
Gmina Bukowsko	Ogółem		5 575	5 578	5 582	5 584	5 585	5 584	5 583	5 582	5 584
	przedprodukcyjny 0-17		1 172	1 166	1 166	1 153	1 123	1 098	1 091	1 076	1 059
	poprodukcyjny 60+/65+		1 047	1 066	1 084	1 109	1 143	1 160	1 177	1 210	1 227
Gmina Jaśliska	Ogółem		2 001	1 996	1 990	1 984	1 977	1 971	1 965	1 960	1 955
	przedprodukcyjny 0-17		380	374	368	368	360	352	330	329	318
	poprodukcyjny 60+/65+		421	429	440	439	447	457	464	469	480
Gmina Zarszyn	Ogółem		9 389	9 394	9 400	9 405	9 411	9 415	9 419	9 422	9 423
	przedprodukcyjny 0-17		1 725	1 699	1 703	1 703	1 694	1 690	1 692	1 676	1 686
	poprodukcyjny 60+/65+		1 968	1 995	2 049	2 063	2 097	2 134	2 184	2 228	2 265
Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	Ogółem		21 519	21 531	21 543	21 553	21 560	21 563	21 566	21 569	21 573
	przedprodukcyjny 0-17		4 242	4 192	4 185	4 161	4 108	4 049	4 021	3 984	3 952
	poprodukcyjny 60+/65+		4 280	4 341	4 443	4 486	4 572	4 656	4 741	4 854	4 933

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Ogólnie dla analizowanego obszaru, prognozowany jest na przestrzeni lat 2022-2030 wzrost liczby ludności o 54 osoby, w tym spadek liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w wieku do 17 lat o 290 osób oraz wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym o 653 osoby.

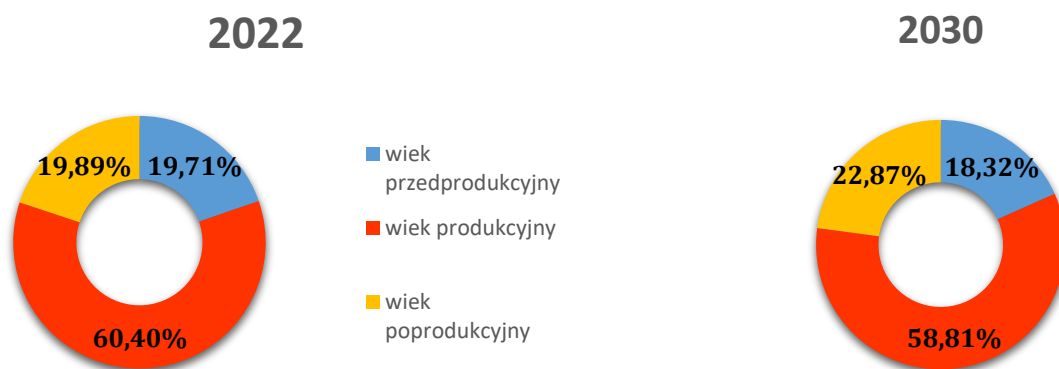
Prognozowane zmiany w liczbie ludności na przestrzeni lat 2022-2030 na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz strukturę wiekową ludności obszaru w roku 2022 oraz 2030, obrazują poniższe wykresy.

Wykres 7 Prognozowane zmiany w liczbie ludności na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2022-2030

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Wykres 8 Prognozowana struktura mieszkańców według trzech grup wiekowych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2022 oraz 2030

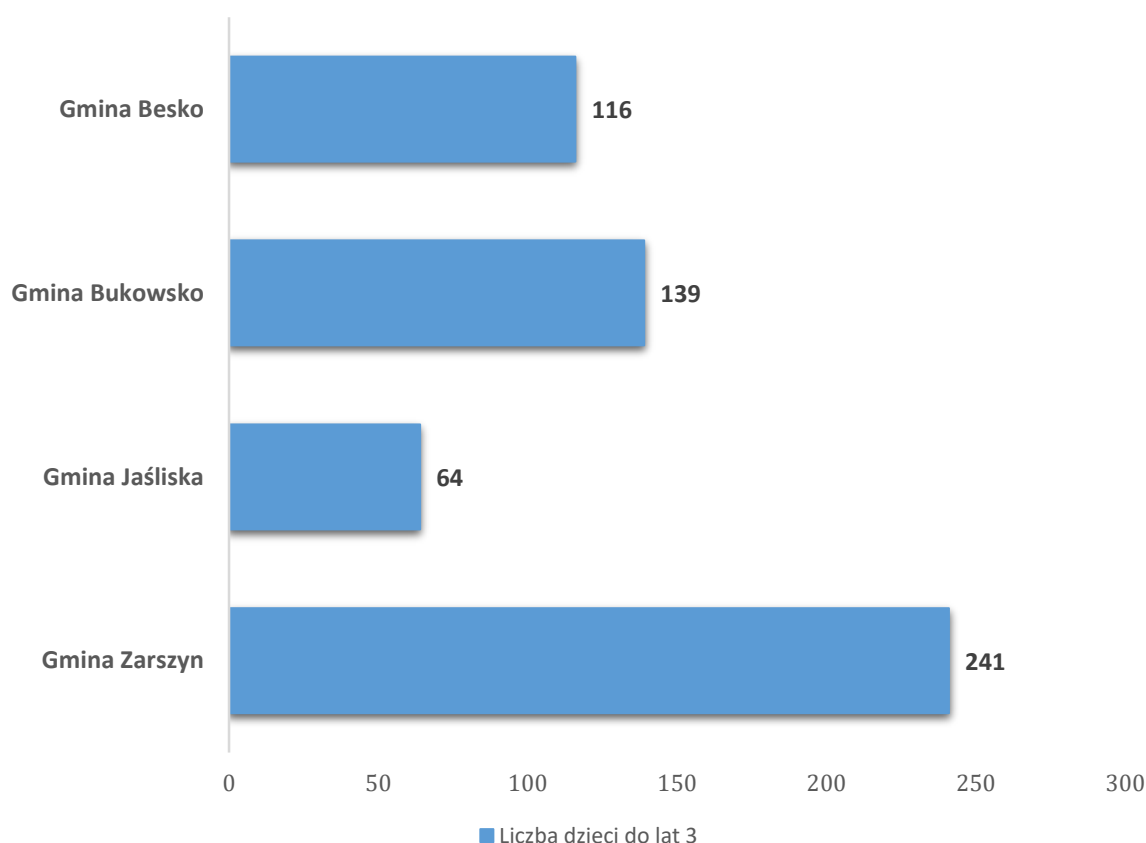
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

2.2.2. Edukacja i wychowanie

Edukacja wraz z wychowaniem pełnią niezwykle ważną rolę w sferze społecznej oraz w kształtowaniu kapitału ludzkiego, mając kluczowe znaczenie dla szans rozwojowych społeczeństwa. Jakość kapitału ludzkiego, na którą wpływ ma system edukacji, zasadniczo wpływa m. in. na rynek pracy. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie edukacji publicznej należy do zadań własnych gminy, a wydatki przeznaczane na kwestie z nią związane stanowią znaczną część budżetu każdej gminy.

Ważną rolę w wychowaniu dzieci pełnią instytucjonalne formy opieki nad najmłodszymi dziećmi. Do form opieki nad dziećmi do lat trzech możemy zaliczyć żłobki oraz kluby dziecięce, w ramach których realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna. Korzystanie z tego typu placówek ma również pozytywny wpływ na rynek pracy, dzięki możliwości uczestnictwa w nim rodziców dzieci. W 2022 roku na terenie analizowanego obszaru, liczba dzieci w wieku do lat 3 wynosiła łącznie 560 – najwięcej w gminie Zarszyn, tj. 241, natomiast najmniej w gminie Jaśliska – 64 dzieci. Liczbę dzieci w wieku do lat 3 według danych z 2022 roku w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 9 Liczba dzieci w wieku do lat 3 w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Usługi w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3 na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” zapewniają dwa podmioty: Żłobek Samorządowy w Besku oraz Samorządowy

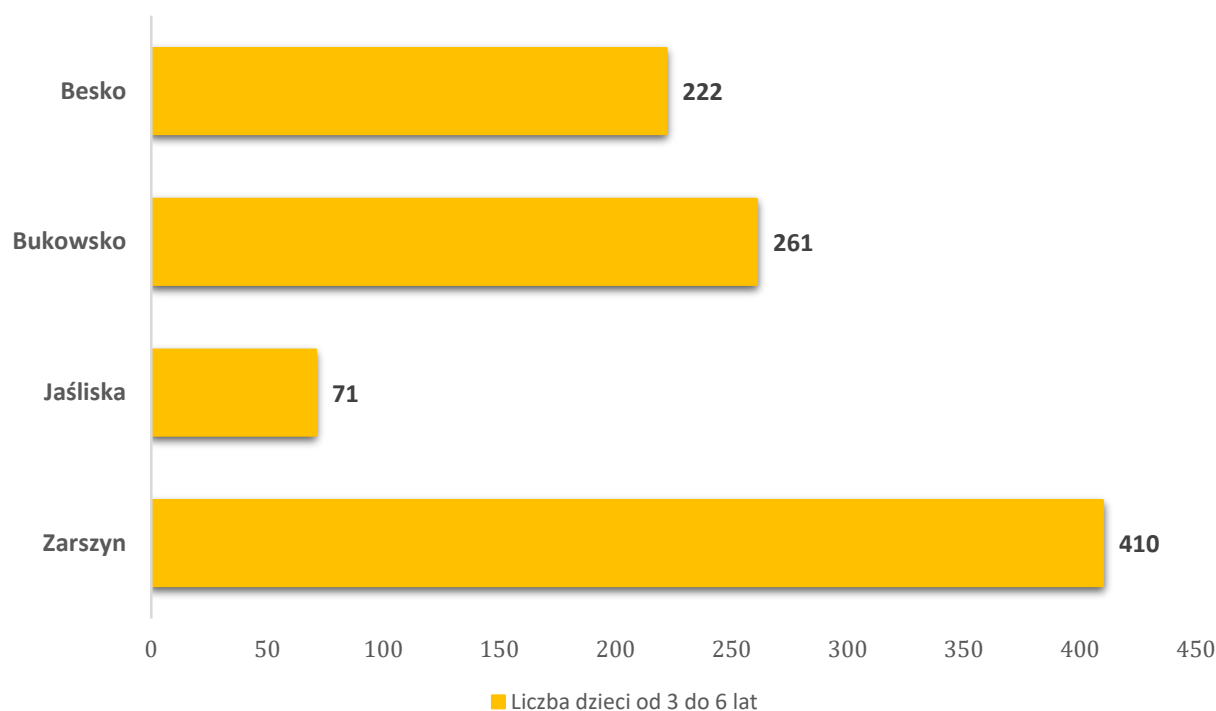
Żłobek w Nowosielcach (gmina Zarszyn), dysponujące łącznie 53 miejscami. W gminach: Jaśliska oraz Bukowsko w momencie opracowywania niniejszej diagnozy, nie funkcjonowały żłobki oraz kluby dziecięce. Według danych GUS z 2022 r., opieką w żłobkach na terenie OF objętych zostało jedynie 51 dzieci w wieku do lat 3, co stanowiło 9,1 % ogółu dzieci w tej grupie wiekowej.

Ze względu na ograniczoną dostępność do usług opieki nad dziećmi do lat 3, część mieszkańców OF zapewnia opiekę nad dziećmi w domach, kosztem własnej pracy zawodowej, co niekorzystnie wpływa również na rynek pracy. Jest to jednak zjawisko, które występuje w wielu gminach województwa podkarpackiego. Z tego względu, konieczne może być podjęcie działań przez samorządy w zakresie inwestycji w infrastrukturę i stworzenia miejsc opieki, po uprzednim określeniu zapotrzebowania na te miejsca w poszczególnych gminach.

Wychowanie przedszkolne realizowane jest w placówkach wychowania przedszkolnego, do których zalicza się przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, zespoły wychowania przedszkolnego oraz punkty przedszkolne. Ma ono na celu zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju i wypełnienie podstawy programowej oraz obejmuje dzieci w wieku od 3 do 6 roku życia.

Tak samo jak w przypadku wskazywanej powyżej liczby dzieci w wieku do lat 3, na terenie analizowanych gmin w 2021 roku, największa liczba dzieci od 3 do 6 roku życia występowała w gminie Zarszyn, natomiast najmniejsza w gminie Jaśliska. Łącznie na analizowanym obszarze, liczba dzieci w tym przedziale wiekowym wynosiła 964. Dane dotyczące liczby dzieci w wieku od 3 do 6 lat w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższy wykres. Z uwagi na brak dostępnych danych dla roku 2022 w momencie opracowania niniejszej diagnozy, zaprezentowane zostały dane z 2021 roku.

Wykres 10 Liczba dzieci w wieku od 3 do 6 lat w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego z 2021 roku, na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” funkcjonowało łącznie 7 przedszkoli oraz 19 oddziałów przedszkolnych w 9 szkołach podstawowych. Wychowaniem przedszkolnym objętych zostało 736 dzieci, co stanowiło 76,3 % ogółu dzieci w tym przedziale wiekowym (tj. 964 osób).

Największa liczba dzieci objętym wychowaniem przedszkolnym wystąpiła w gminie Zarszyn – 283, co stanowiło 69,0 % ogółu dzieci w wieku od 3 do 6 lat, zameldowanych w tej gminie, natomiast największy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku od 3 do 6 lat wystąpił w gminie Bukowsko – 90,4 %. Najmniejszy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wystąpił z kolei w gminie Jaśliska – 64,8 %.

Liczbę placówek wychowania przedszkolnego oraz liczbę i odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9 Liczba placówek wychowania przedszkolnego oraz liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku

Gmina	Liczba przedszkoli (objekty)	Liczba oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych (objekty/oddziały)	Liczba dzieci w wieku przedszkolnym - 3-6 lat (os.)	Liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat (os.)	Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-6 lat (w %)
Besko	1	2/5	222	171	77,0
Bukowsko	3	0/0	261	236	90,4

Jaśliska	0	1/3	71	46	64,8
Zarszyn	3	6/11	410	283	69,0
RAZEM	7	9/19	964	736	76,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Pierwszym etapem zorganizowanej edukacji jest szkolnictwo podstawowe. Od 2017 roku, w wyniku przeprowadzonej reformy oświaty, okres nauki w szkole podstawowej został wydłużony z 6 do 8 lat, a następnym etapem edukacji stało się do wyboru 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letni szkoła branżowa I stopnia i 2-letnia szkoła branżowa II stopnia.

Na terenie omawianego obszaru, według danych z 2021 roku (na moment opracowania niniejszej diagnozy, brak było dostępnych danych dla roku 2022) funkcjonowało łącznie 13 szkół podstawowych, do których uczęszczało łącznie 1 750 uczniów. Na jeden oddział w szkole przypadało średnio 18 uczniów, natomiast zatrudnionych nauczycieli (pełnozatrudnionych oraz niepełnozatrudnionych) w przeliczeniu na etaty było 158,96. Największa liczba uczniów uczęszczała do szkół w gminie Zarszyn – 610 uczniów (tj. 34,9 % ogólnej liczby uczniów w OF), którą zamieszkuje zarazem największa liczba mieszkańców. W gminie tej funkcjonowało również najwięcej szkół podstawowych – tj. 7 szkół, co stanowiło 53,8 % ogółu szkół z terenu OF. Najmniej uczniów uczęszczało natomiast do szkoły w gminie Jaśliska – 165.

Liczbę szkół podstawowych oraz uczniów, a także liczbę uczniów na 1 oddział w szkole i liczbę nauczycieli pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w przeliczeniu na etaty w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10 Liczba szkół, uczniów oraz etatów nauczycieli w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według danych z 2021 roku

Gmina	Liczba szkół podstawowych (wraz z filiami)	Liczba uczniów	Uczniowie na 1 oddział	Nauczyciele pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na etaty
Besko	2	403	20	28,33
Bukowsko	3	572	18	45,41
Jaśliska	1	165	21	12,81
Zarszyn	7	610	12	72,41
Razem	13	1 750	71	158,96

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Miarą powszechności nauczania, służącą do oceny aktywności edukacyjnej ludności jest tzw. współczynnik skolaryzacji, którego analizy dokonuje się z uwzględnieniem poziomu nauczania. W statystyce stosuje się dwa rodzaje tego współczynnika: brutto, określający relację liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby osób w grupie wieku odpowiadającej temu poziomowi nauczania; oraz netto, określający relację liczby

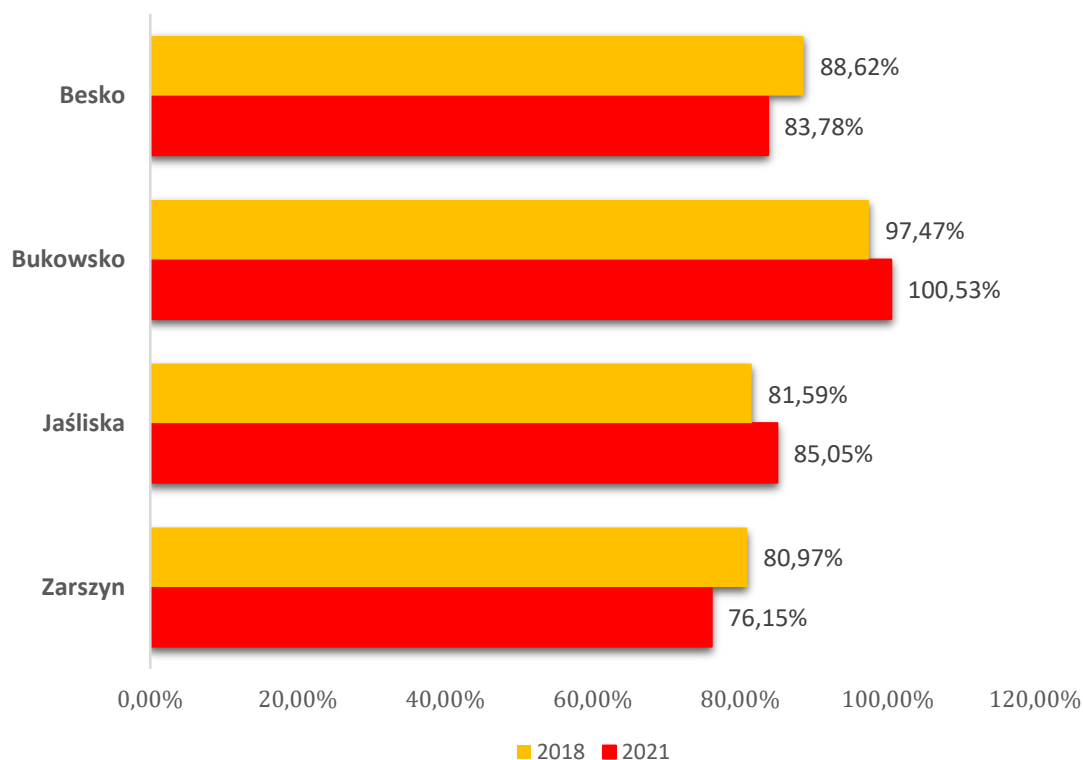
osób w danej grupie wiekowej, uczących się na danym poziomie kształcenia do liczby osób w grupie wieku odpowiadającej danemu poziomowi kształcenia.

Spadek wartości współczynnika skolaryzacji jest przede wszystkim wynikiem uczęszczania przez uczniów z terenu gminy do placówki w innej gminie i jest zjawiskiem niekorzystnym, ponieważ świadczy o spadającej liczbie uczniów na terenie danej gminy. Spadająca liczba dzieci uczęszczających do szkół stanowi istotny problem dla gmin, ze względu na rosnące koszty utrzymania szkół oraz malejącą z tego powodu subwencją oświatową. Środki z subwencji oświatowej, w niektórych gminach pokrywają zaledwie 40-60 % kosztów funkcjonowania placówek oświatowych, przez co pozostałą część gminy muszą wydatkować z własnego budżetu, co wpływa z kolei na ilość działań inwestycyjnych.

Analizując współczynnik skolaryzacji brutto dla poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, zauważyć można, że w gminach: Besko i Zarszyn na przestrzeni lat 2018-2021 doszło do spadku wartości tego współczynnika, natomiast wzrost nastąpił w gminach: Bukowsko i Jaśliska. W 2021 roku, najwyższa wartość współczynnika wystąpiła w gminie Bukowsko – 100,53 %, natomiast najniższa w gminie Zarszyn – 76,15 %.

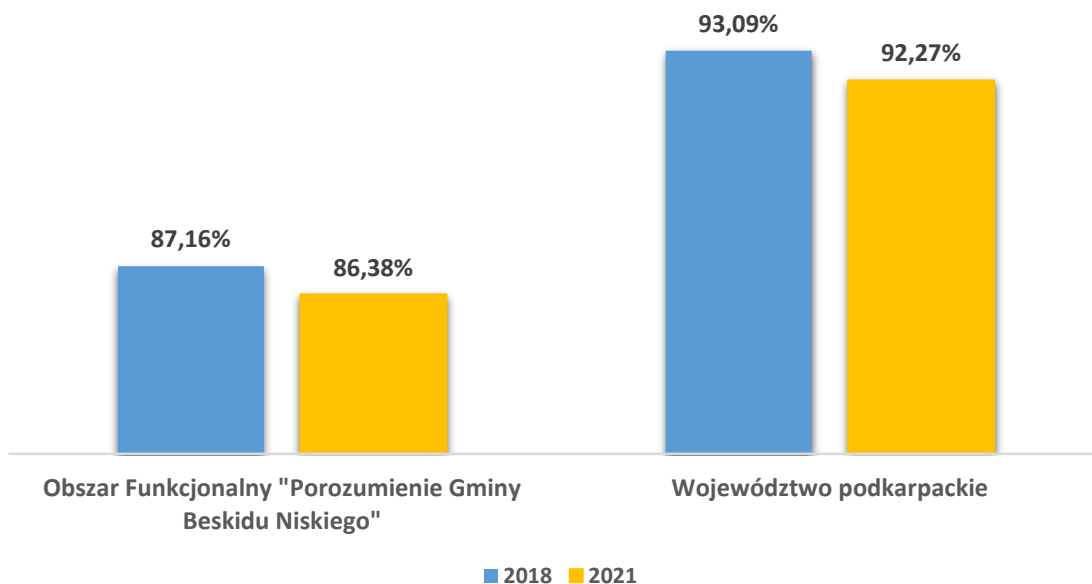
Ogólnie na terenie analizowanego obszaru w 2021 roku, wskaźnik skolaryzacji brutto wyniósł 86,38 %, zaliczając spadek o 0,78 pp. w stosunku do roku 2018 (87,16 %). Wartość wskaźnika w roku 2021 była znacznie poniżej średniej w województwie podkarpackim, gdzie wartość ta wynosiła 92,27. Dane dotyczące wskaźnika skolaryzacji brutto w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2021, a także wartość wskaźnika w OF ogółem oraz w województwie podkarpackim w 2018 i 2021 roku, przedstawiają poniższe wykresy.

Wykres 11 Współczynniki skolaryzacji w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 oraz 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 12 Współczynniki skolaryzacji na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz w województwie podkarpackim w roku 2018 oraz 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jakość edukacji na poziomie podstawowym ocenić można na podstawie wyników egzaminu ósmoklasisty, do którego przystąpienie jest warunkiem ukończenia szkoły. Egzamin obejmuje wiadomości i umiejętności zawarte w wymaganiach określonych w podstawie

programowej kształcenia ogólnego w odniesieniu do trzech kluczowych przedmiotów nauczania: języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego.

Na terenie omawianego obszaru w 2022 roku do egzaminu ósmoklasisty przystąpiło 250 uczniów, a liczba szkół w których przeprowadzono egzaminy, wyniosła 12. Średnie wyniki z języka polskiego w OF wyniosły 61 % (najwyższy średni wynik w gminie Bukowsko – 63 %, najniższy w gminie Jaślicka – 59 %), z matematyki – 61 % (najwyższy średni wynik w gminie Besko – 68 %, najniższy w gminach Jaślicka i Zarszyn – 56 %), natomiast z języka angielskiego – 63 % (najwyższy średni wynik w gminie Zarszyn – 67 %, najniższy w gminie Jaślicka – 57 %). Jedynie w przypadku egzaminu z języka angielskiego, średnie wyniki w OF kształtowały się poniżej średniej dla województwa podkarpackiego.

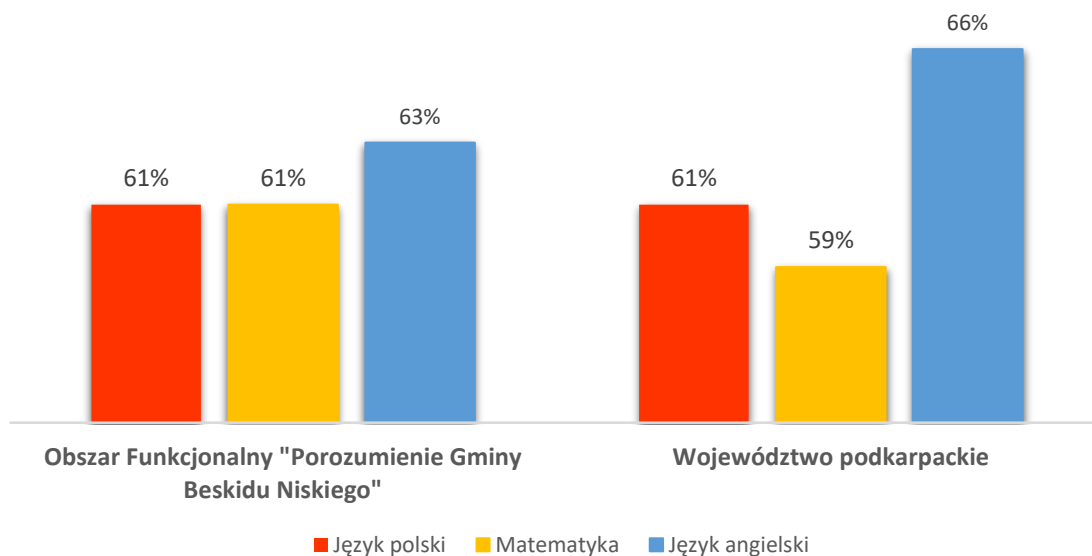
Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2022 r. w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Beskidu Niskiego”, a także ogólnie w OF i w województwie podkarpackim, przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 11 Średnie wyniki egzaminu ósmoklasisty w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku

Nazwa gminy	Język polski		Matematyka		Język angielski	
	Liczba piszących	Średni wynik (%)	Liczba piszących	Średni wynik (%)	Liczba piszących	Średni wynik (%)
Gmina Besko	64	62	64	68	61	65
Gmina Bukowsko	92	63	92	64	83	61
Gmina Jaślicka	19	59	19	56	18	57
Gmina Zarszyn	75	61	75	56	75	67
Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	250	61	250	61	237	63

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie

Wykres 13 Średnie wyniki egzaminu ósmoklasisty w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz w województwie podkarpackim w 2022 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W zakresie kształcenia ponadpodstawowego, jedyną placówką oświatową na terenie OF jest Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Nowosielcach, którego szeroka oferta dotyczy nauki:

- w technikum w zawodach: technik rolnik, technik architektury krajobrazu, technik żywienia i usług gastronomicznych, technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki, technik weterynarii oraz technik urządzeń i systemów energii odnawialnej;
- w szkole branżowej I stopnia w zawodach: mechanik operator pojazdów i maszyn rolniczych oraz kucharz;
- w szkole branżowej II stopnia w zawodach: technik mechanizacji rolnictwa i agrotechniki oraz technik żywienia i usług gastronomicznych;
- w ramach kursów kwalifikacyjnych: prowadzenie produkcji pszczelarskiej, prowadzenie produkcji rolniczej oraz organizacja i nadzorowanie produkcji rolniczej.

Oprócz tego, młodzież z terenu gmin wchodzących w skład OF, korzysta również z placówek zlokalizowanych w Sanoku, a także w mniejszym stopniu w Rymanowie, Iwoniczu i Iwoniczu-Zdroju. Istotną kwestią przy wyborze danej szkoły jest możliwość dojazdu poprzez funkcjonujące połączenia komunikacyjne.

2.2.3. Infrastruktura kulturalna

Kultura ma zasadniczy wpływ na jakość życia, tworząc relacje społeczne i pomagając w zaspokajaniu indywidualnych potrzeb niematerialnych, musi być jednak stale rozwijana. Duże znaczenie w tym aspekcie ma funkcjonująca infrastruktura kulturalna. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym. Gminy organizują działalność kulturalną poprzez tworzenie samorządowych instytucji kultury, dla których prowadzenie tego typu działalności jest głównym celem statutowym. Poniżej przedstawione zostały instytucje kultury wraz z dostępną infrastrukturą kulturalną w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.

Gmina Besko

Działalność kulturalną na terenie gminy Besko prowadzą Gminny Ośrodek Kultury w Besku (dalej „GOK”) oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Besku (dalej „GBP”). Działalność statutowa GOK polega na wykonywaniu zadań o charakterze użyteczności publicznej, której celem jest bieżące zaspokajanie potrzeb kulturalnych mieszkańców gminy Besko poprzez świadczenie usług powszechnie dostępnych. GOK prowadzi działalność kulturalną polegającą na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie dóbr kultury poprzez realizację zadań statutowych, a w szczególności takich jak:

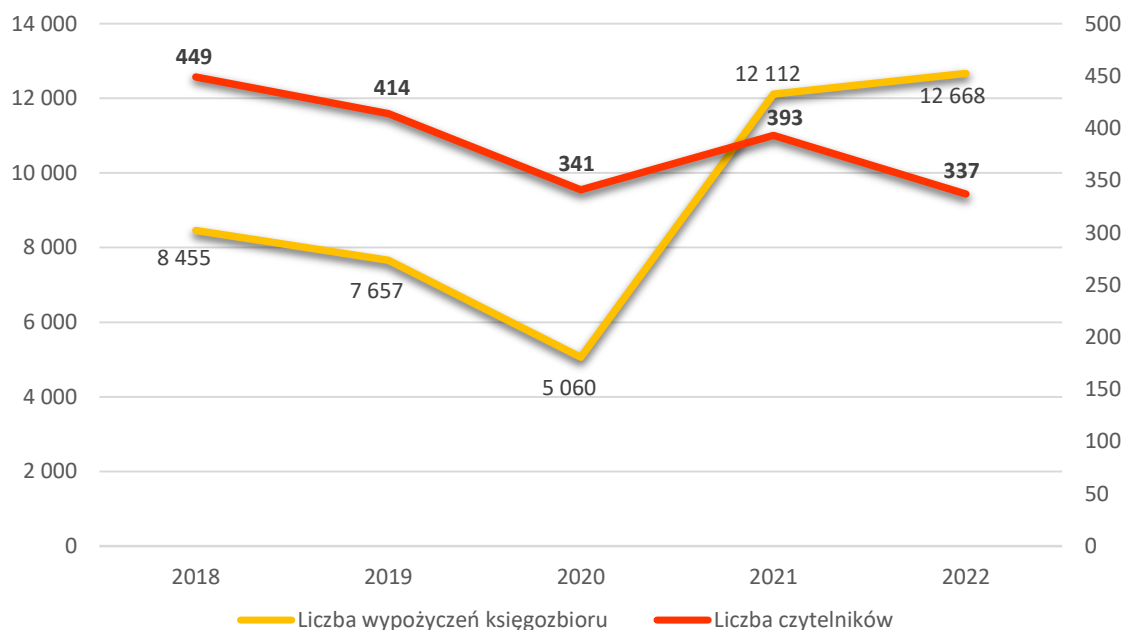
- edukacja kulturalna i wychowanie przez sztukę,
- tworzenie warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowanie wiedzą i sztuką,
- tworzenie warunków dla kultywowania i rozwoju folkloru i rękodzieła ludowego i artystycznego,
- rozpowszechnianie, rozbudzanie zaspokajanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych i rekreacyjno – sportowych społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży

W zakresie kultury, zachowania lokalnej tożsamości oraz promocji gminy, ważną rolę pełni współpraca GOK z instytucjami kultury z ościennych gmin oraz organizacjami społecznymi działającymi w gminie Besko. GOK współpracuje i wspiera działania m. in. Grupy wolontaryjnej „Każdy Może Pomóc”, Chóru Imo Pectore, KGW w Besku, KGW Mymoń oraz OSP Besko. Współpracuje również ze Szkołą Podstawową w Besku, Przedszkolem Sióstr Felicjanek w Besku, Stowarzyszeniem Ziemi Beskiej, Stowarzyszeniem Kobiet Gminy Besko „Beskowianki” oraz Parafią w Besku. Siedzibą GOK jest Dom Kultury w Besku, ponadto prowadzi działalność kulturalną w świetlicach środowiskowych w Mymoniu i Besko-Poręby. Od grudnia 2018 roku, GOK administruje Beskim Centrum Dziedzictwa.

Kolejną instytucją kultury jest Gminna Biblioteka Publiczna w Besku, która służy zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych gminnej społeczności oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy, kultury i promocji czytelnictwa. Księgozbiór GBP w 2022 roku liczył 12 668 woluminów, z kolei liczba czytelników w ciągu roku wyniosła 337, natomiast liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz – 12 668. W stosunku do roku 2018 nastąpił spadek liczby czytelników przy jednoczesnym wzroście liczby wypożyczeń księgozbioru.

Liczbę czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz na przestrzeni lat 2018-2022, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 15 Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w Gminnej Bibliotece Publicznej w Besku w latach 2018-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Biblioteka udostępnia swoje zbiory na miejscu oraz na zewnątrz w warunkach wolnego dostępu do półek, co umożliwia czytelnikowi wstępne zapoznanie się z książką. Oprócz korzystania z literatury czytelnicy mają możliwość skorzystania z 3 komputerów z bezpłatnym dostępem do Internetu.

Biblioteka na bieżąco prowadzi dziennik wraz ze statystyką dzienną, miesięczną i roczną, zeszyt odwiedzin oraz pracuje w elektronicznym programie MAK+, który pozwala na kompleksowe objęcie wszystkich procesów bibliotecznych.

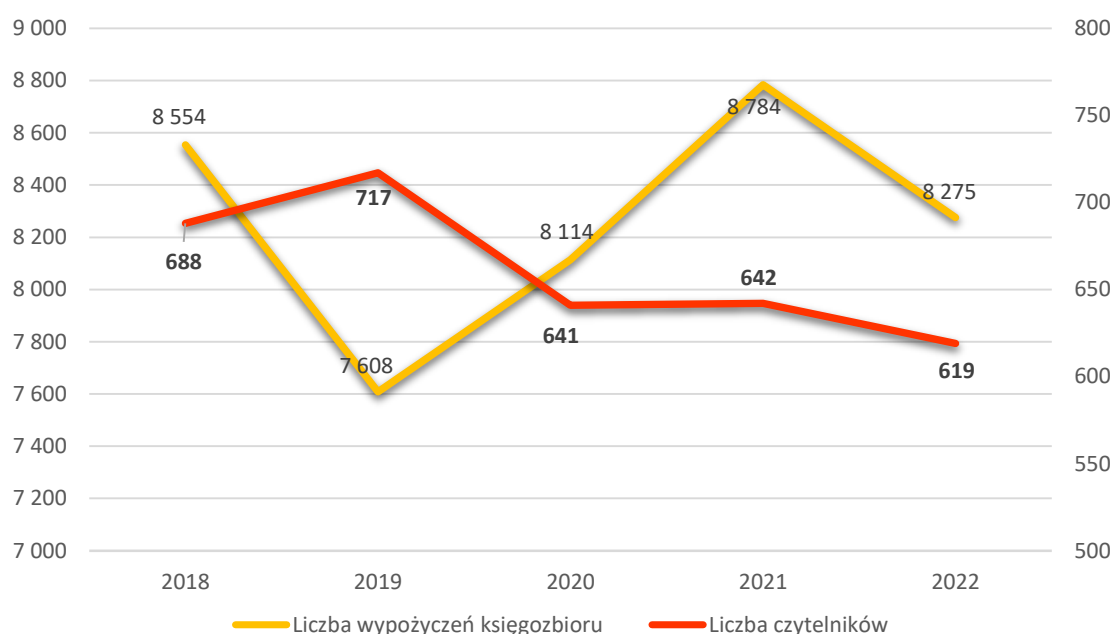
Gmina Bukowsko

W gminie Bukowsko jako instytucja kultury funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna w Bukowsku (dalej „GBP”) wraz z filiami w Nowotańcu i Pobiednie. Działalność kulturalną na terenie gminy prowadzi również Urząd Gminy Bukowsko poprzez Referat Pozyskiwania Funduszy Zewnętrznych, Promocji i Kultury, który jest organizatorem wielu wydarzeń kulturalnych, takich jak dożynki, obchody 3 maja i 11 listopada, konkursy tematyczne dla dzieci, Kiermasz Wołoski oraz kiermasze wielkanocne. Oprócz tego w propagowaniu kultury aktywnie uczestniczą szkoły podstawowe z terenu gminy, koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bukowskiej, a także funkcjonujący w Woli Sękowej Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego, realizujący wiele projektów społeczno-kulturalnych. Ponadto, na terenie gminy swoją siedzibę ma Kapela Ludowa „Bukowianie”, której działalność znacznie przyczynia się do promocji gminy Bukowsko.

W kwestii infrastruktury kulturalnej na terenie gminy, infrastrukturę tą tworzą oprócz GBP i jej filii - domy ludowe zlokalizowane w miejscowościach: Bukowsko, Dudyńce, Nagórzany, Nowotaniec, Pobiedno i Wola Sękowa, świetlica wiejska w miejscowości Karlików, a także Wiejski Dom Spotkań Kulturalnych w Woli Piotrowej.

Działalność GBP, służy zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych gminnej społeczności oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy, kultury i promocji czytelnictwa. Księgozbiór Biblioteki w 2022 roku liczył 23 118 woluminów, z kolei liczba czytelników w ciągu roku wyniosła 619, natomiast liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz – 8 275. W stosunku do roku 2018 nastąpił spadek liczby czytelników oraz spadek liczby wypożyczeń księgozbioru, pomimo braku jednolitej tendencji wzrostowej lub spadkowej na przestrzeni lat 2018-2022. Liczbę czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w Gminnej Bibliotece Publicznej w okresie od 2018 do 2022 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 16 Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w Gminnej Bibliotece Publicznej w Bukowsku w latach 2018-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

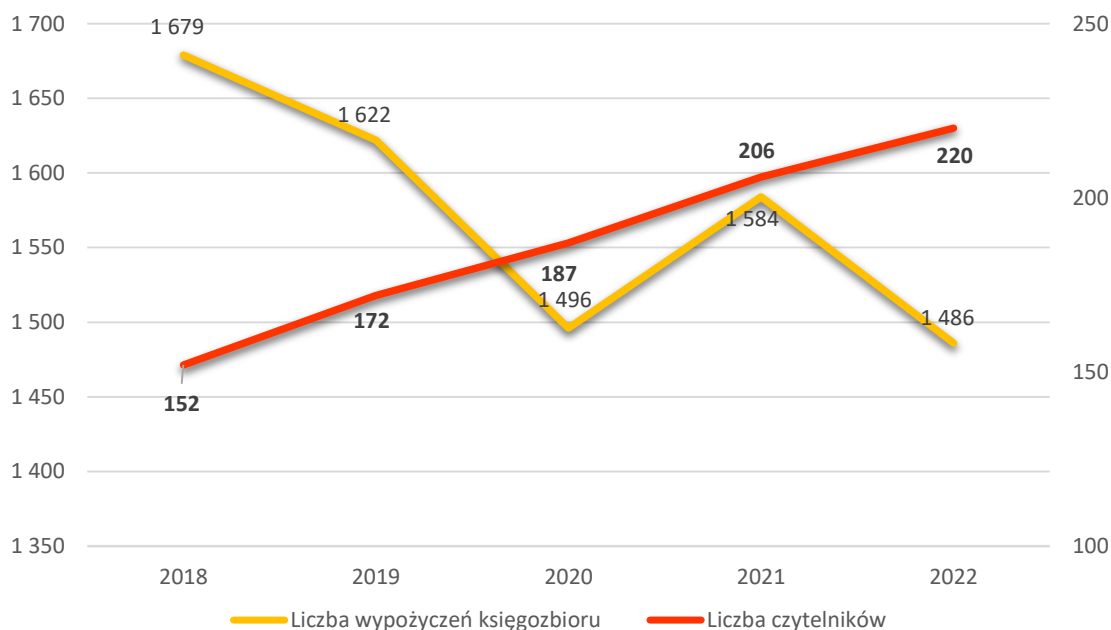
Gmina Jaśliska

Działalność kulturalną na terenie gminy Jaśliska wykonuje Gminny Ośrodek Kultury i Czytelnictwa w Jaśliskach (dalej „GOK”), tworząc mieszkańcom możliwość korzystania z różnych form życia kulturalnego oraz rekreacji, m. in. poprzez organizację lub współorganizację uroczystości, imprez, spotkań, wyjazdów itp. W strukturach GOK znajdują się również Gminna Biblioteka Publiczna oraz Punkt Informacji Turystycznej.

Infrastrukturę kulturalną na terenie gminy Jaśliska tworzą: Dom Ludowy w Jaśliskach, Gminna Biblioteka Publiczna w Jaśliskach, Dom Ludowy w Posadzie Jaśliskach, Dom Ludowy w Woli Niżnej oraz świetlice wiejskie w Daliowej, Moszczańcu i Szklarach.

Księgozbiór Biblioteki w 2022 roku wynosił 5 458 woluminów, a liczba czytelników wyniosła 220, przy czym liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz – 1 486. Liczba czytelników systematycznie wzrastała w latach 2018-2022, jednak nastąpił równocześnie spadek liczby wypożyczeń księgozbioru w 2022 roku w stosunku do roku 2018. Liczbę czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w Gminnym Ośrodku Kultury i Czytelnictwa w Jaśliskach na przestrzeni lat 2018-2022, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 17 Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w Gminnym Ośrodku Kultury i Czytelnictwa w Jaśliskach w latach 2018-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina Zarszyn

W gminie Zarszyn, jako samorządowe instytucje kultury funkcjonują Gminny Ośrodek Kultury w Zarszynie z siedzibą w Nowosielcach (dalej „GOK”) oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Zarszynie (dalej „GBP”) . Przy GOK działają dwie świetlice środowiskowe: w Odrzechowej i Posadzie Jaćmierskiej, których głównym zadaniem jest organizowanie czasu wolnego dla dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, prowadząc zorganizowaną działalność opiekuńczą i wychowawczą.

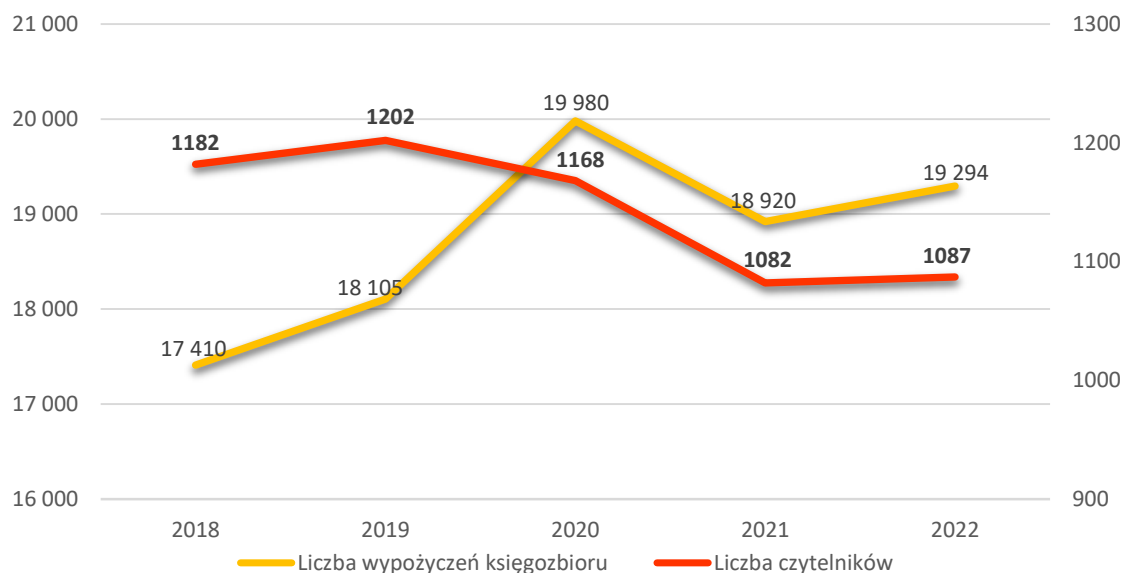
GOK prowadzi wielokulturową działalność w aspekcie społecznym i kulturalnym, służąc zaspokajaniu potrzeb lokalnej społeczności, poprzez organizację różnorodnych form edukacji kulturalnej, a także upowszechnianie i promowanie kultury, rekreacji, kultury fizycznej oraz turystyki i krajoznawstwa. W swoich działaniach, GOK wspiera oraz współpracuje z lokalnymi organizacjami społecznymi oraz zespołami artystycznymi.

Upowszechnianiem kultury oprócz samorządowych instytucji kultury na terenie gminy Zarszyn zajmują się również lokalne zespoły artystyczne, do których należą: Regionalny Zespół Ludowy „Ziemia Sanocka”, Zespół Mażoretkowy VIVID w Jaćmierzu, Orkiestra Dęta „Lutnia” w Zarszynie oraz Zespół Wokalno-Instrumentalny „Iskra” w Długiem. Ponadto, działalność kulturalną oraz promocję gminy realizują koła gospodyń wiejskich, których działa w gminie 10.

Gminna Biblioteka Publiczna w Zarszynie, służy zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych gminnej społeczności oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy, kultury i promocji czytelnictwa. W ramach GBP funkcjonują również cztery filie w miejscowościach: Długie, Jaćmierz, Nowosielce i Odrzechowa. Księgozbiór GBP w 2022 roku liczył 60 854 woluminy, z kolei liczba czytelników w ciągu roku wyniosła 1 087, natomiast liczba wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz – 19 294. W stosunku do roku 2018, w 2022 roku nastąpił spadek liczby czytelników przy wzroście liczby wypożyczeń księgozbioru. Liczbę czytelników oraz

wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz na przestrzeni lat 2018-2022, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 18 Liczba czytelników oraz wypożyczeń księgozbioru na zewnątrz w Gminnej Bibliotece Publicznej w Zarszynie w latach 2018-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

GBP udostępnia swoje zbiory na miejscu oraz na zewnątrz w warunkach wolnego dostępu do półek, co umożliwia czytelnikowi wstępne zapoznanie się z książką. Oprócz korzystania z literatury czytelnicy mają możliwość skorzystania z bezpłatnego dostępu do komputerów podłączonych do sieci internetowej. Biblioteka na bieżąco prowadzi dziennik wraz ze statystyką dzienną, miesięczną i roczną, zeszyt odwiedzin oraz pracuje w elektronicznym programie MAK+, który pozwala na kompleksowe objęcie wszystkich procesów bibliotecznych.

Jednym z zadań własnych gminy jest zaspokajanie potrzeb lokalnej społeczności w zakresie kultury fizycznej, w tym tworzenie terenów rekreacyjnych oraz urządzeń sportowych. Służy temu rozbudowana infrastruktura sportowa, która obejmuje m. in. boiska sportowe, hale sportowe, sale gimnastyczne, baseny, korty tenisowe, stoki i skocznie narciarskie, czy też skateparki. Infrastrukturę sportową występującą w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawiono poniżej.

2.2.4. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

Ochrona zdrowia

Dostęp do opieki zdrowotnej jest jednym z istotnych czynników wpływających na sytuację zdrowotną i jakość życia mieszkańców gminy. Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2561 z późn. zm.), świadczeniobiorcy mają prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem jest zachowanie zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, wczesne wykrywanie chorób, leczenie, pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie. Między innymi, mieszkańcom gminy przysługują gwarantowane świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej.

Zgodnie z danymi GUS, na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” opiekę zdrowotną w 2022 roku zapewniało mieszkańcom 11 podmiotów, w tym 1 funkcjonujący jako samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej. Placówki te świadczyły opiekę zdrowotną w oparciu o kontrakty z Narodowym Funduszem Zdrowia i realizowały działania związane m. in. z badaniem i poradą lekarską w zakresie kompetencji lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej, opieką ginekologiczno-położniczą, stomatologią, rehabilitacją leczniczą, pielęgniarstwem środowiskowo-rodzinnym i szkolno-wychowawczym, a także szczepieniami ochronnymi i działaniami profilaktycznymi. W stosunku do roku 2018, liczba podmiotów spadła o 1. Oprócz tego na terenie OF w 2022 roku występowało 5 praktyk lekarskich oraz funkcjonowały 4 apteki ogólnodostępne i 5 punktów aptecznych.

Dane dotyczące liczby przychodni, praktyk lekarskich, aptek i punktów aptecznych, a także porad lekarskich na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12 Dane dotyczące opieki zdrowotnej w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2018 oraz 2022 roku

Wyszczególnienie	2018	2022
Przychodnie ogółem	12	11
- w tym niepubliczne	11	10
- w tym podległe samorządowi terytorialnemu	1	1
Praktyki lekarskie	6	5
Ambulatoryjna opieka zdrowotna – porady lekarskie	117 670	122 727
Podstawowa opieka zdrowotna – porady lekarskie	101 601	107 283
Apteki ogólnodostępne	5	4
Punkty apteczne	5	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Biorąc pod uwagę dane GUS dotyczące opieki zdrowotnej w 2018 i 2022 roku w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” można zauważyć, że liczba przychodni występujących na terenie gminy zmniejszyła się tylko w gminie Besko – z 3 przychodni w 2018 roku do 2 w 2022 roku, natomiast w pozostałych gminach liczba ta pozostała bez zmian. Ponadto, w gminie Besko na przestrzeni lat 2018-2022 zmniejszyła się o 1 obiekt liczba aptek ogólnodostępnych.

Dane dotyczące liczby przychodni, praktyk lekarskich, aptek i punktów aptecznych, a także porad lekarskich na terenie poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 13 Dane dotyczące opieki zdrowotnej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2018 oraz 2022 roku

Wyszczególnienie	Gmina Besko		Gmina Bukowsko		Gmina Jaśliska		Gmina Zarszyn	
	2018	2022	2018	2022	2018	2022	2018	2022
Przychodnie ogółem	3	2	2	2	1	1	6	6
- w tym niepubliczne	2	1	2	2	1	1	6	6
- w tym podległe samorządowi terytorialnemu	1	1	0	0	0	0	0	0

Praktyki lekarskie	1	1	4	3	0	0	1	1
Ambulatoryjna opieka zdrowotna – porady lekarskie	46 774	47 923	28 442	27 761	6 859	11 231	35 595	35 812
Podstawowa opieka zdrowotna – porady lekarskie	34 272	37 162	28 442	27 761	6 859	11 231	32 028	31 129
Apteki ogólnodostępne	3	2	1	1	0	0	1	1
Punkty apteczne	0	0	1	1	1	1	3	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W kwestii specjalistycznej opieki zdrowotnej, najszersza oferta usług w tym zakresie znajduje się w gminie Besko, w której w strukturach Samodzielnego Publicznego Zakładu Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Besku, funkcjonuje 7 poradni specjalistycznych, tj. endokrynologiczna, urologiczna, ginekologiczno-położnicza, otolaryngologiczna, dermatologiczna, okulistyczna oraz neurologiczna. Ponadto, na terenie gminy Zarszyn znajdują się 3 poradnie specjalistyczne: kardiologiczna, medycyny sportowej oraz logopedyczna. W kwestii badań specjalistycznych, pacjenci z terenu OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” korzystają również z placówek medycznych zlokalizowanych w miastach Krosno, Rymanów oraz Sanok.

Pomoc społeczna

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 901), pomocą społeczną określa się instytucję polityki społecznej państwa, która ma na celu wspieranie osób i rodzin w przewyżnianiu trudnych sytuacji życiowych, z którymi nie są w stanie sobie poradzić, przy wykorzystaniu własnych możliwości i uprawnień. Wsparcie osobom oraz rodzinom w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienia im życia w godnych warunkach, udzielane jest w formie finansowej, rzeczowej oraz w formie usług. Sprawy obejmujące zagadnienia z zakresu pomocy społecznej należą do zadań własnych gminy.

Działania z zakresu pomocy społecznej w gminach realizowane są przez ośrodki pomocy społecznej lub centra usług społecznych. Na analizowanym obszarze, działania te są realizowane przez:

- 1) Gmina Besko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Besku,
- 2) Gmina Bukowsko – Centrum Usług Społecznych w Bukowsku,
- 3) Gmina Jaśliska – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Jaśliskach,
- 4) Gmina Zarszyn – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zarszynie.

Oprócz wskazanej powyżej ustawy o pomocy społecznej, ośrodki wykonują swoje zadania również na podstawie innych ustaw, tj. m. in.:

- ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2023 r. poz. 1426 z późn. zm.),

- ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 390 z późn. zm.),
- ustawy z dnia 7 września 2007 r. pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2023 r. poz. 1300 z późn. zm.),
- ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem" (Dz. U. z 2020 r. poz. 1329 z późn. zm.),
- ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów (Dz. U. z 2020 r. poz. 1297),
- ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. z 2023 r. poz. 810),
- ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021 r. poz. 1249 z późn. zm.),
- ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2561 z późn. zm.),
- ustawy z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (Dz. U. z 2021 r. poz. 1744 z późn. zm.),
- ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2022 r. poz. 2123),
- ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 2241).

Ośrodki pomocy społecznej udzielają pomocy pieniężnej i niepieniężnej, tj. tzw. środowiskowej pomocy społecznej, osobom mającym problemy z samodzielnym funkcjonowaniem w środowisku. Prawo do świadczeń pieniężnych w ramach społecznej przysługuje osobom i rodzinom, których dochód nie przekracza określonego w przepisach kryterium dochodowego. Od dnia 1 stycznia 2022 r. kwota kryterium dochodowego wynosi dla osoby samotnie gospodarującej 776 zł, a dla osoby w rodzinie 600 zł. Poprzednio obowiązujące kryterium od 1 października 2018 r. do 31 grudnia 2021 r. wynosiło odpowiednio 701 i 528 zł.

Pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej określana jest jako środowiskowa pomoc społeczna. Beneficjentami pomocy środowiskowej są wszyscy członkowie gospodarstw domowych, którzy w danym roku przynajmniej raz otrzymali jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej, a także osoby bezdomne korzystające z pomocy gminy. Z kolei zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej to udział beneficjentów tejże pomocy w liczbie ludności ogółem, co pozwala określić skalę problemu w tej kwestii.

Liczbę gospodarstw domowych i osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach analizowanego obszaru, a także zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w roku 2021, przedstawia poniższa tabela. Z uwagi na brak dostępnych danych dla roku 2022 w momencie opracowania niniejszej diagnozy, zaprezentowane zostały dane z 2021 roku.

Tabela 14 Liczba rodzin oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku

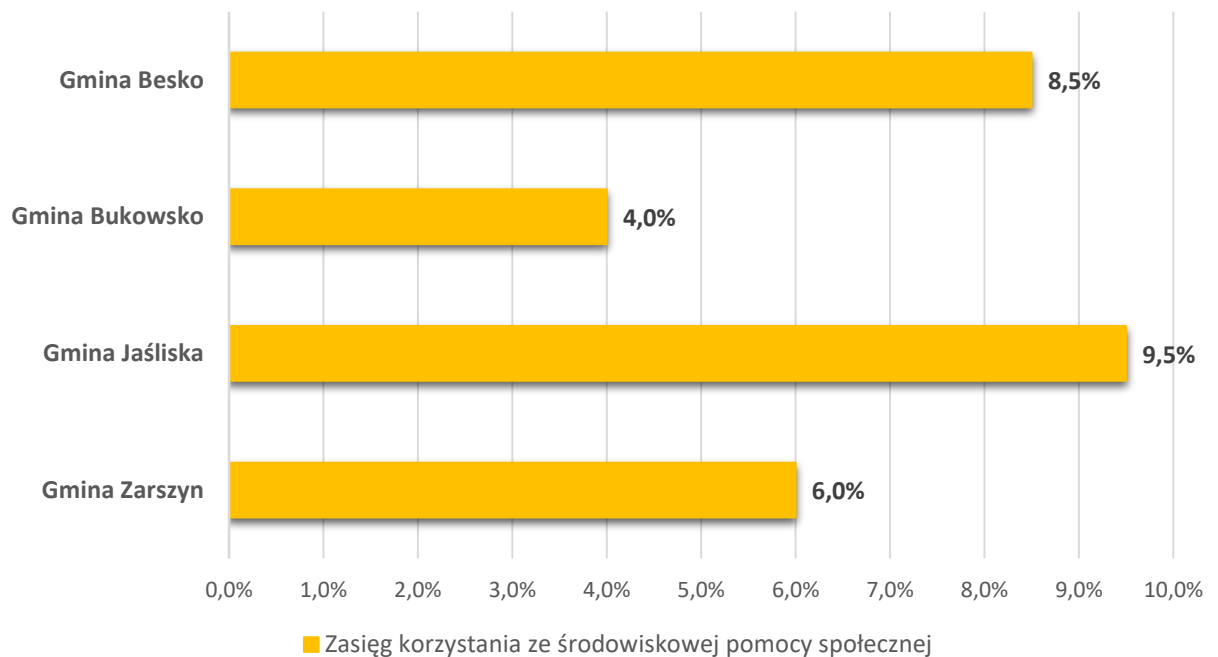
Nazwa gminy	Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej
Gmina Besko	157	373	8,5 %
Gmina Bukowsko	79	217	4,0 %
Gmina Jaśliska	62	199	9,5 %
Gmina Zarszyn	215	539	6,0 %
Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	513	1 328	6,4 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Powyższe dane wskazują, że największa liczba gospodarstw domowych, a także osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w 2021 roku wystąpiła w gminie Zarszyn – odpowiednio 215 i 539, z kolei najmniejsza w gminie Jaśliska – odpowiednio 62 i 199. Biorąc jednak uwarunkowania demograficzne w każdej gminie i związane z nimi wskaźnik dotyczący zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej, można zauważyć, że największy udział korzystających z pomocy ośrodka pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem występował w 2021 roku w gminie Jaśliska – 9,5 %, natomiast najmniejszy w gminie Bukowsko – 4,0 %. Ogólnie dla całego analizowanego obszaru w 2021 roku, udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem wyniósł 6,4 %.

Dane dotyczące zasięgu środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2021, przedstawia poniższy wykres.

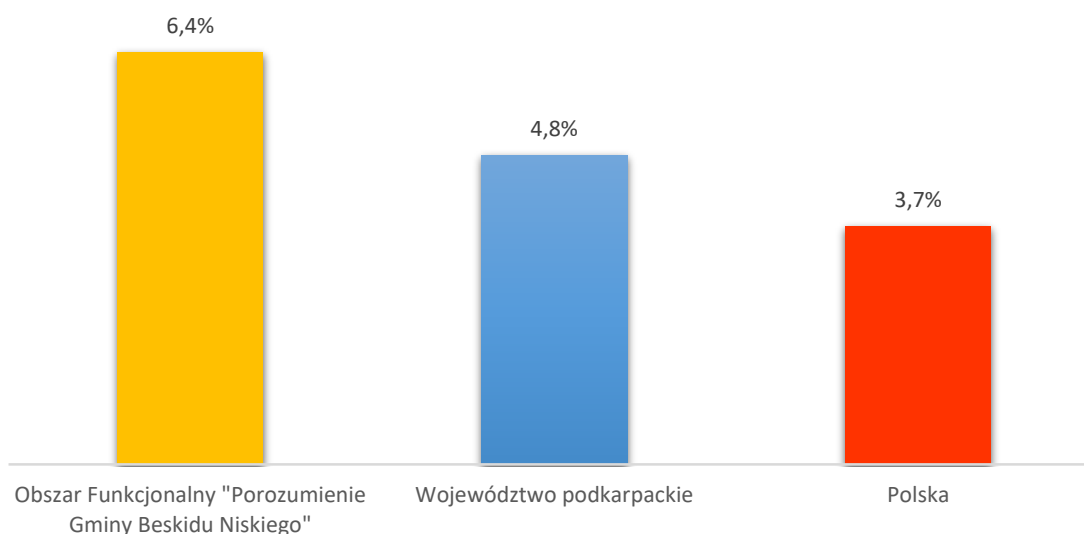
Wykres 14 Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na terenie omawianego obszaru, wskaźnik dotyczący udziału osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem – 6,4 %, kształtował się powyżej średniej dla województwa podkarpackiego, gdzie wyniósł w 2021 roku - 4,8 %, a także średniej dla całego kraju (3,7 %), co może świadczyć o występowaniu większej liczby ludności, które wymagają pomocy ośrodków pomocy społecznej niż w innych częściach województwa, większym zasięgu ubóstwa czy też wykluczenia społecznego. Wskazane dane zostały przedstawione na poniższym wykresie.

Wykres 15 Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w roku 2021 w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, w województwie podkarpackim oraz ogólnie na terenie kraju

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Świadczenia z zakresu pomocy społecznej, ukierunkowane na osoby niepełnosprawne intelektualnie oraz wykazujące inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych, na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” realizowane są przez Środowiskowy Dom Samopomocy w Wolicy, w gminie Bukowsko. Dom jest ośrodkiem wsparcia pobytu dziennego, świadcząc usługi dla 32 osób. Podstawowym celem działalności ośrodka jest podnoszenie jakości życia codziennego oraz zapewnienie oparcia społecznego osobom mającym trudności z kształtowaniem swoich relacji ze środowiskiem.

2.3. Sfera gospodarcza

2.3.1. Rynek pracy i bezrobocie

Jednym z czynników określających stan gospodarki, a także jej potencjał jest rynek pracy. Zasadniczy wpływ na rynek pracy na danym obszarze mają zarówno występująca tu liczba osób w wieku produkcyjnym, jak i ilość dostępnych miejsc pracy, które kształtują podaż i popyt pracy. Nierównowaga pomiędzy popytem, a podażą pracy wpływa z kolei na poziom bezrobocia.

Jak wspomniano powyżej, podaż pracy kształtowana jest przez liczbę osób w wieku produkcyjnym. Wiek produkcyjny określamy jako wiek zdolności do pracy, tj. w przypadku mężczyzn jest to grupa w wieku 18-64 lat, z kolei w przypadku kobiet – 18-59 lat. W ramach wieku produkcyjnego możemy jeszcze wyróżnić wiek mobilny, który dotyczy osób w wieku od 18 do 44 roku życia bez względu na płeć, zdolnych i gotowych do ewentualnego przekwalifikowania się oraz zmiany stanowiska lub pracy, a także wiek niemobilny, który obejmuje mężczyzn w wieku od 45 do 64 lat oraz kobiety w wieku od 45 do 59 lat.

Jak przedstawiono już we wcześniejszej części niniejszego opracowania – w podrozdziale 2.2.1 *Sytuacja demograficzna*, według danych GUS z 2022 roku, Obszar Funkcjonalny

„Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” zamieszkiwało łącznie 12 186 osób w wieku produkcyjnym, co stanowiło 58,81 % ogółu ludności na tym obszarze. Największa liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym występowała na terenie gminy Zarszyn – 5 212 osób (58,4 % ogółu mieszkańców gminy), a kolei najmniejsza – w gminie Jaśliska, tj. 1 235 (59,5 % ogółu mieszkańców gminy).

Liczbę osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 15 Liczba osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

Gmina	2018	2019	2020	2021	2022
Besko	2 806	2 796	2 658	2 627	2 585
% ogółu mieszkańców	62,3%	62,0%	60,1%	59,5%	59,1%
Bukowsko	3 411	3 363	3 181	3 150	3 154
% ogółu mieszkańców	61,5%	61,2%	59,1%	58,9%	59,1%
Jaśliska	1 357	1 350	1 262	1 259	1 235
% ogółu mieszkańców	61,2%	61,8%	60,0%	60,0%	59,5%
Zarszyn	5 797	5 702	5 368	5 290	5 212
% ogółu mieszkańców	62,1%	61,4%	59,6%	59,2%	58,4%
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	13 371	13 211	12 469	12 326	12 186
% ogółu mieszkańców	61,90%	61,50%	59,62%	59,26%	58,81%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2018-2022, liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym zmniejszyła się w każdej gminie, wchodzącej w skład OF (największy ubytek mieszkańców w tej grupie wiekowej wystąpił w gminie Zarszyn – tj. spadek o 585 osób), w związku z czym ogólnie na terenie OF, liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 1 185.

Kształtowanie się liczby osób w wieku produkcyjnym na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 16 Zmiany liczby osób w wieku produkcyjnym na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wśród osób w wieku produkcyjnym, teren OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według danych GUS z 2022 roku zamieszkiwało 7 375 osób w wieku mobilnym, co stanowiło 60,52 % liczby osób w wieku produkcyjnym oraz 35,59 % ludności OF ogółem. W stosunku do roku 2018, liczba osób w wieku mobilnym zmniejszyła się o 1 158.

Liczbę osób w wieku mobilnym w podziale na płeć w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 oraz 2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 16 Liczba osób w wieku mobilnym w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 oraz 2022

Gmina	2018			2022		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Besko	1 828	905	923	1 602	796	806
Bukowsko	2 208	1 112	1 096	1 943	1 016	927
Jaśliska	847	417	430	728	385	343
Zarszyn	3 650	1 834	1 816	3 102	1 577	1 525
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	8 533	4 268	4 265	7 375	3 774	3 601

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, w każdej z gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” doszło do spadku liczby osób w wieku mobilnym na przestrzeni lat 2018-2022. Najwięcej osób w tej grupie, tak jak w przypadku liczby osób w wieku produkcyjnym, znajdowało się na terenie gminy Zarszyn – 3 102 osoby, z kolei najmniej w gminie

Jaśliska – 728 osób. Zauważyć również można, że na terenie OF występowała przewaga mężczyzn w wieku mobilnym, którzy w 2022 stanowili 51,2 % ogółu liczby mieszkańców OF w wieku mobilnym.

Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” obejmuje tereny wiejskie oraz w części tereny leśne, na których nie funkcjonują duże zakłady produkcyjne. Znaczna część mieszkańców ukierunkowana jest na działalność związaną z działalnością usługową, w tym handel. Do największych pracodawców na tym obszarze można zaliczyć m. in. Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki PIB w Odrzechowej, Lasy Państwowe, Służbę Więzienną oraz gminne jednostki organizacyjne funkcjonujące w poszczególnych gminach.

Zgodnie z danymi GUS odnośnie liczby osób pracujących gospodarce narodowej, na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na koniec grudnia 2022 r. pracowało łącznie 7 248 osób (59,5 % ogółu liczby osób w wieku produkcyjnym w OF), w tym 3 941 mężczyzn (54,4 % ogółu pracujących), oraz 3 307 kobiet (45,6 % ogółu pracujących).. Liczba osób pracujących na terenie OF stanowiła zaledwie 0,9 % ogółu osób pracujących w województwie podkarpackim. Średnia wieku osób pracujących w OF wyniosła natomiast 42,6, co było wartością nieznacznie niższą niż średnia wieku w województwie podkarpackim ogółem – tj. 42,8.

Dane dotyczące liczby osób pracujących w gospodarce narodowej według płci oraz średni wiek osób pracujących w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, a także w OF i w województwie podkarpackim ogółem, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 17 Liczba osób pracujących w gospodarce narodowej według płci oraz średnia wieku osób pracujących w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według stanu na 31.12.2023 r.

Gmina	Liczba pracujących ogółem	Liczba pracujących mężczyzn	Liczba pracujących kobiet	Średnia wieku osób pracujących ogółem	Udział w liczbie osób w wieku produkcyjnym
Besko	1 507	806	701	42,9	58,3 %
Bukowsko	1 991	1 123	868	42,5	63,1 %
Jaśliska	594	334	260	42,2	48,1 %
Zarszyn	3 156	1 678	1 478	42,9	60,5 %
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	7 248	3 941	3 307	42,6	59,5 %
Woj. podkarpackie	763 243	413 433	349 810	42,8	61,7 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej dane, największa liczba osób pracowała na koniec 2022 r. w gminie Zarszyn – 3 156 osób (43,5 % ogółu pracujących w OF), a najmniejsza w gminie Jaśliska – 594 (8,2 % ogółu pracujących w OF).

Należy wspomnieć, że od 2023 roku nastąpiła zmiana źródeł danych pozyskiwanych przez GUS dotyczących liczby osób pracujących w gospodarce narodowej. Dotychczas podstawowym źródłem danych były sprawozdania podmiotów gospodarki narodowej, natomiast

od 2023 roku głównym źródłem są rejestry i systemy informacyjne Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz Ministerstwa Finansów, a pierwsza prezentacja danych pozyskanych z nowych źródeł nastąpiła według stanu na koniec grudnia 2022 r.

Jak wcześniej wspomniano, gdy liczba osób w wieku produkcyjnym na danym obszarze przewyższa liczbę miejsc pracy, możemy mieć do czynienia ze zjawiskiem bezrobocia. Jest to zjawisko, które ma duży wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą dla danego obszaru. Według danych GUS z 2022 roku, na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” zarejestrowanych jako osoby bezrobotne było 586 osób, a w stosunku do roku 2018, liczba ta zmniejszyła się o 12 osób. Spadek liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych na przestrzeni lat 2018-2022 nie przełożył się na spadek wartości udziału zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, który wzrósł z 4,5 % w roku 2018 do 4,8 % w roku 2022.

Dane dotyczące liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych oraz udziału tej liczby w liczbie osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022, przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 18 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

Gmina	2018	2019	2020	2021	2022
Besko	133	135	151	114	126
Bukowsko	135	135	138	117	124
Jaśliska	52	50	54	45	53
Zarszyn	278	259	299	257	283
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	598	579	642	533	586

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 19 Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

Gmina	2018	2019	2020	2021	2022
Besko	4,7 %	4,8 %	5,7 %	4,3 %	4,9 %
Bukowsko	4,0 %	4,0 %	4,3 %	3,7 %	3,9 %
Jaśliska	3,8 %	3,7 %	4,3 %	3,6 %	4,3 %
Zarszyn	4,8 %	4,5 %	5,6 %	4,9 %	5,4 %
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	4,5 %	4,4 %	5,1 %	4,3 %	4,8 %

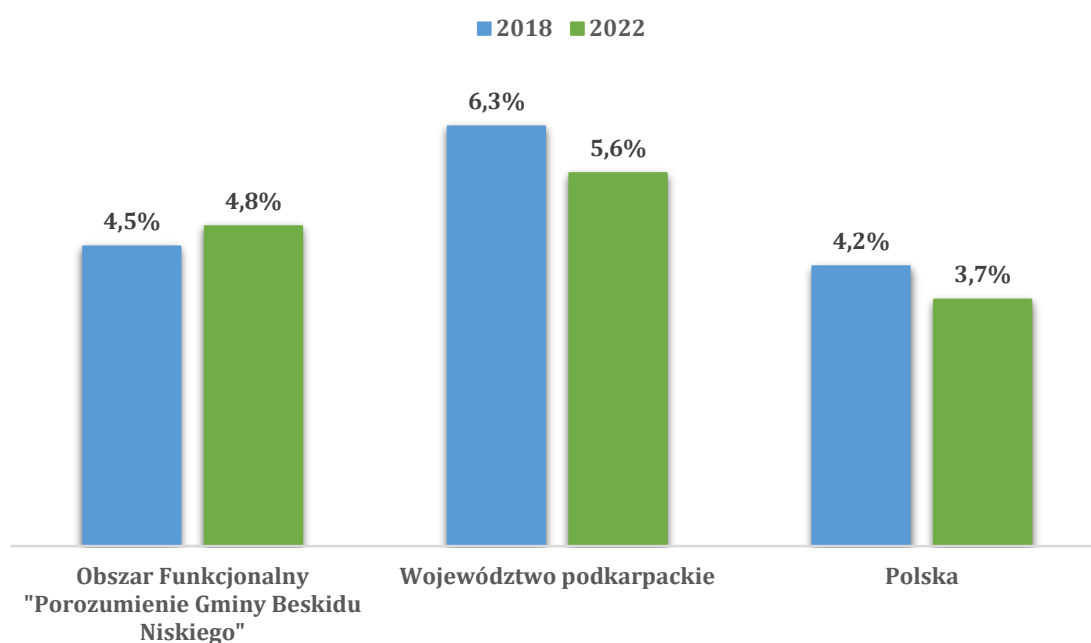
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując wyżej przedstawione dane, że największa liczba zarejestrowanych bezrobotnych w 2022 roku wystąpiła w gminie Zarszyn – 283 osoby, natomiast najmniejsza

w gminie Jaśliska – 53 osoby. Jeśli jednak weźmiemy pod uwagę wskaźnik udziału zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach, możemy zauważyć, że najwyższy wskaźnik wystąpił w 2022 roku również w gminie Zarszyn – 5,4 %, najniższy z kolei w gminie Bukowsko – 3,9 %.

Wskaźnik udziału zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym dla OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wyniósł w 2022 roku 4,8 % i kształtował się poniżej średniej dla województwa podkarpackiego (5,6 %) oraz powyżej średniej dla całego kraju (3,7 %). Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w 2018 i 2022 roku w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, w województwie podkarpackim oraz w Polsce, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 17 Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, w województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2018 i 2022 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Zmniejszenie bezrobocia wymaga zdecydowanych działań powiatowych urzędów pracy, centrów doradztwa zawodowego oraz kształcenia ustawicznego. Ważne w tej kwestii jest również dopasowanie szkolnictwa zawodowego do potrzeb lokalnych pracodawców, co pomoże zniwelować braki wykwalifikowanych pracowników na lokalnym rynku pracy. Teren OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” znajduje się we właściwości dwóch powiatowych urzędów pracy: w Krośnie i w Sanoku.

2.3.2. Przedsiębiorczość i rolnictwo

Sytuacja gospodarcza danego obszaru wiąże się w dużej mierze ze zjawiskiem przedsiębiorczości. Przedsiębiorczość można definiować jako skłonność do tworzenia nowych przedsiębiorstw lub innych form prowadzenia działalności gospodarczej, a także jako aktywność do rozwijania już istniejących, poprzez realizację różnego rodzaju inwestycji. Stopień rozwoju przedsiębiorczości na danym obszarze wynika przede wszystkim z liczby podmiotów gospodarki

narodowej, do których zalicza się osoby prawne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Podmioty te zobowiązane są do rejestracji w odpowiednim rejestrze, w tym również w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (rejestr REGON), który prowadzi Prezes Głównego Urzędu Statystycznego.

Na przestrzeni lat 2018-2022 można zaobserwować pozytywne zjawisko rozwoju przedsiębiorczości zarówno na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, jak i w skali całego kraju. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2022 roku na terenie omawianego obszaru funkcjonowało 1 582 podmiotów gospodarczych. W stosunku do roku 2018, liczba tych podmiotów wzrosła o 203.

Dane dotyczące liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON na terenie gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 oraz 2022 w podziale na sektor publiczny i sektor prywatny, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 20 Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2017 i 2021

Gmina	Ogółem			Sektor publiczny		Sektor prywatny	
	2018	2022	Wzrost/ spadek w %	2018	2022	2018	2022
Besko	292	325	11,3	8	9	284	316
Bukowsko	434	502	15,7	15	15	419	487
Jaśliska	136	167	22,8	5	5	131	162
Zarszyn	517	588	13,7	21	25	496	563
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	1 379	1 582	14,7	49	54	1 330	1 528

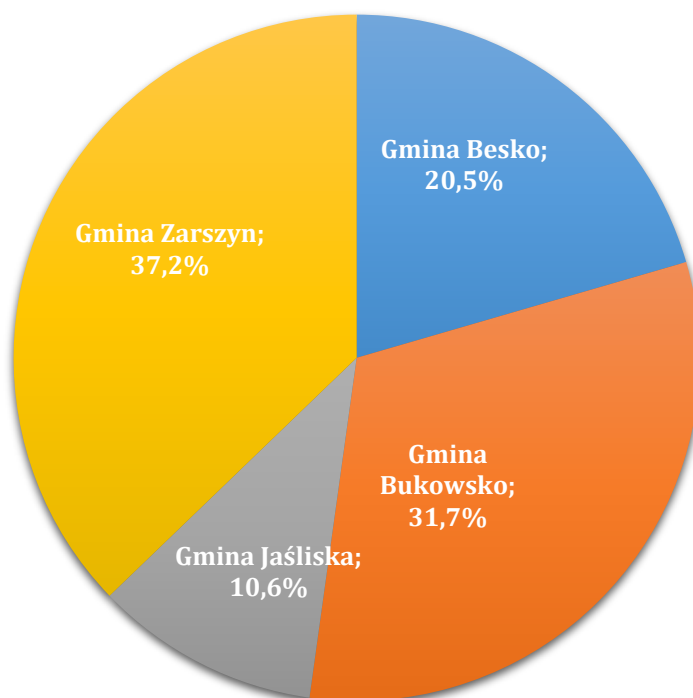
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując przedstawione powyżej dane, można zauważyć, że we wszystkich gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022 nastąpił wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Wzrost ten dotyczył zarówno sektora publicznego, jak i sektora prywatnego, gdzie przybyło odpowiednio 5 i 198. Największy przyrost ogólnej liczby podmiotów gospodarczych nastąpił w gminie Jaśliska – o 22,8 %, z kolei najmniejszy w gminie Besko – o 11,3 %.

W 2022 roku najwięcej podmiotów gospodarki narodowej znajdowało się na terenie gminy Zarszyn – 588, stanowiąc 37,2 % liczby podmiotów gospodarczych ogółem w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”. Najmniej podmiotów zarejestrowanych było natomiast na terenie gminy Jaśliska – 167, co ma związek z uwarunkowaniami demograficznymi, gospodarczymi i środowiskowymi występującymi w tej gminie.

Udział podmiotów gospodarczych w poszczególnych gminach w liczbie podmiotów gospodarki ogółem na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według danych z 2022 roku przedstawia poniższy wykres.

Wykres 18 Udział podmiotów gospodarki narodowej w poszczególnych gminach w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W sektorze prywatnym, w ramach podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON, Główny Urząd Statystyczny wyszczególnia osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, spółki handlowe, w tym również spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, spółdzielnie, fundacje, oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne. Zdecydowaną większość podmiotów gospodarczych stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zarejestrowane w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, których w 2022 roku na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” było 1 273, tj. 80,5 % ogółu podmiotów zarejestrowanych na tym obszarze, a w stosunku do 2018 roku przybyło ich 189. Na przestrzeni lat 2018-2022 wzrosła również nieznacznie liczba spółek handlowych, spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego oraz liczba fundacji, zmalała natomiast liczba spółdzielni. Dane w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 21 Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Rodzaje podmiotów		2018	2022
Sektor publiczny	Państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	38	42
	Spółki handlowe	1	1

	Nieokreślone formy prawne*	10	11
Sektor prywatny	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1 084	1 273
	Spółki handlowe	40	43
	Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	2	3
	Spółdzielnie	11	7
	Fundacje	9	14
	Stowarzyszenia i organizacje społeczne	83	83
	Nieokreślone formy prawne*	101	105
RAZEM		1 378	1 581

*W związku z wprowadzonymi od 1 grudnia 2014 r. zmianami przepisów prawnych regulujących sposób zasilania rejestru REGON informacjami o podmiotach podlegających wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, od danych według stanu na 31 grudnia 2014 r. istnieje możliwość wystąpienia w rejestrze REGON niewypełnionych pozycji dotyczących przewidywanej liczby pracujących, adresu siedziby/zamieszkania, rodzaju przeważającej działalności oraz formy własności. Z tego względu dane mogą nie być zgodne z danymi przedstawionymi w tabeli nr 42.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analiza struktury działających podmiotów gospodarczych według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) pokazuje, że najwięcej podmiotów w 2022 roku wykonywało działalność gospodarczą związaną z budownictwem (21,7 % ogólnej liczby podmiotów). Znaczna część przedsiębiorców prowadziła działalność w zakresie handlu hurtowego i detalicznego, w tym naprawie pojazdów samochodowych, włączając motocykle (17,9 % ogólnej liczby podmiotów), a także w zakresie pozostałej działalności usługowej oraz jako gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników i gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby (10,4 % ogólnej liczby podmiotów). W okresie od 2018 do 2022 roku, największy wzrost ilości działających firm wystąpił w sekcji F – Budownictwo, gdzie na koniec 2022 roku funkcjonowały 343 podmioty, podczas gdy w 2018 roku ich liczba wynosiła 253.

W kontekście rozwoju turystyki, istotną kwestią jest liczba podmiotów prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii. Na przestrzeni lat 2018-2022 liczba podmiotów świadczących tego typu usługi na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wzrosła o 11, tj. o 24,4 %, w 2022 roku osiągając wartość 56, co stanowiło jednak zaledwie 3,5 % wszystkich podmiotów zarejestrowanych na tym obszarze.

Liczbę zarejestrowanych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w 2018 oraz 2022 roku, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 22 Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD zarejestrowane na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 oraz 2022

Sekcja PKD	Wyszczególnienie	Ogółem*	
		2018	2022
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	96	106

B	Górnictwo i wydobywanie	0	0
C	Przetwórstwo przemysłowe	132	143
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	9	8
E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	5	5
F	Budownictwo	253	343
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	270	283
H	Transport i gospodarka magazynowa	99	112
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	45	56
J	Informacja i komunikacja	15	22
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	20	25
L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	12	13
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	63	74
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	30	32
O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	34	33
P	Edukacja	41	46
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	62	69
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	41	43
S, T	Pozostała działalność usługowa; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	149	164
U	Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0
RAZEM		1 376	1 577

* W związku z wprowadzonymi od 1 grudnia 2014 r. zmianami przepisów prawnych regulujących sposób zasilania rejestru REGON informacjami o podmiotach podlegających wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, od danych według stanu na 31 grudnia 2014 r. istnieje możliwość wystąpienia w rejestrze REGON niewypełnionych pozycji dotyczących przewidywanej liczby pracujących, adresu siedziby, rodzaju przeważającej działalności oraz formy własności. W związku z powyższym dane naliczone z rejestru REGON według ww. informacji mogą nie sumować się na liczbę ogółem.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Największą część działających na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” podmiotów gospodarczych stanowiły zarówno w 2018, jak i w 2022 roku mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób, których liczba wyniosła odpowiednio 1 337 i 1 542 podmioty. Na przestrzeni lat 2018-2022 liczba mikroprzedsiębiorstw zwiększyła się o 205, małych przedsiębiorstw zatrudniających od 10 do 49 osób zmalała o 2 podmioty, natomiast liczba średnich przedsiębiorstw, zatrudniających od 50 do 249 osób pozostała bez zmian. Na omawianym obszarze nie znajdowały się podmioty gospodarcze zatrudniające powyżej 250 osób.

Dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej według klas wielkości w 2018 oraz 2022 roku na terenie poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 23 Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości na terenie poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2018 oraz 2022 roku

Liczba pracujących	0-9		10-49		50-249	
	2018	2022	2018	2022	2018	2022
Rok	2018	2022	2018	2022	2018	2022
Gmina Besko	288	321	2	2	2	2
Gmina Bukowsko	421	488	13	14	0	0
Gmina Jaśliska	135	166	1	1	0	0
Gmina Zarszyn	493	567	21	18	2	2
OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	1 337	1 542	37	35	4	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O pozytywnym rozwoju przedsiębiorczości na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” świadczą również wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej, opracowane przez Główny Urząd Statystyczny. Analizując poszczególne wskaźniki, które zaprezentowane zostały w poniższej tabeli, można w większości zauważyć ich wzrost, a spadek głównie przy wskaźnikach dotyczących udziału podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON w ich ogólnej liczbie, co w tym przypadku jest zjawiskiem pozytywnym, a także udziału fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej.

Biorąc pod uwagę wskaźnik dotyczący podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności, najwyższa wartość wystąpiła zarówno w roku 2018, jak i 2022 w gminie Bukowsko oraz identycznie przedstawiała się sytuacja w przypadku wskaźnika dotyczącego podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Najmniejsze wartości w obu tych wskaźnikach nastąpiły natomiast w gminie Zarszyn. Jeśli chodzi o jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców, najwyższa wartość wskaźnika w 2022 roku wystąpiła w gminie Besko, co może świadczyć o większym niż w pozostałych gminach stopniu rozwoju przedsiębiorczości. Wzrost wskaźnika dotyczącego liczby fundacji, stowarzyszeń oraz organizacji społecznych na 1000 mieszkańców, wpływa znacząco na kapitał społeczny danego obszaru oraz świadczy o aktywności społecznej mieszkańców. Najwyższa wartość tego wskaźnika wśród wszystkich gmin, wystąpiła zarówno w 2018, jak i w 2022 roku w gminie Jaśliska, najniższa wartość wystąpiła natomiast w gminie Besko.

Porównując wskaźniki dla OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” ze wskaźnikami dla województwa podkarpackiego, zauważalne jest, że kształtowały się one w większości przypadków poniżej średniej dla województwa. W przypadku zarejestrowanych podmiotów na 1000 mieszkańców, wskaźnik dla OF w 2022 roku wynosił 79, przy 98 dla województwa. Jeszcze wyraźniejsza różnica jest przy wskaźniku podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – 133,2 w OF przy 164,2 w województwie.

Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w 2018 i 2022 roku w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, a także zbiorcze wskaźniki dla OF i województwa podkarpackiego przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 24 Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Wskaźniki	Rok	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	2018	65	78	61	55
	2022	74	94	80	66
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	2018	104,1	127,2	100,2	89,0
	2022	125,7	159,2	135,2	112,6
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	2018	6,66	7,01	9,43	5,99
	2022	7,73	4,31	6,74	4,48
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	2018	54	63	44	42
	2022	63	77	61	52
Fundacje, stowarzyszenia, i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	2018	2,66	5,77	5,86	3,75
	2022	2,74	6,18	7,23	4,14
Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	2018	5,8	3,7	8,8	4,3
	2022	4,0	4,0	4,2	4,6
Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem (%)	2018	82,9	80,4	71,3	76,7
	2022	84,6	81,5	75,4	78,9
Udział podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących do 9 osób w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	2018	98,6	97,0	99,3	95,5
	2022	98,8	97,2	99,4	96,6
Udział fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej (%)	2018	4,1	7,4	9,6	6,8
	2022	3,7	6,6	9	6,3
Podmioty gospodarki narodowej działające w sektorze rolno-spożywczym	2018	1	5	2	6
	2022	1	4	2	7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Tabela 25 Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” i województwa podkarpackiego w 2018 i 2022 roku

Wskaźniki	OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”		Województwo podkarpackie	
	2018	2022	2018	2022
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	65	79	82	98
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	105,1	133,2	132,5	164,2
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	7,27	5,82	7,74	7,91
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności	51	63	61	73
Fundacje, stowarzyszenia, i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	4,51	5,07	3,55	4,11
Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	5,7	4,2	7,0	4,5
Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem (%)	77,8	80,1	74,3	75,0
Udział podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących do 9 osób w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (%)	97,6	98,0	95,8	96,6
Udział fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej (%)	6,98	6,4	4,3	4,2
Podmioty gospodarki narodowej działające w sektorze rolno-spożywczym	14	14	1 493	1 511

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jednym z istotnych stimulatorów rozwoju i wzrostu gospodarczego na danym obszarze są inwestycje realizowane w celu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, które przynoszą korzyści w postaci nowych miejsc pracy, aktywizacji społeczności oraz napływu nowych technologii. W celu prowadzenia aktywności gospodarczej (usługowej lub produkcyjnej) tworzone są tereny inwestycyjne, oddzielone od terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe oraz rolnictwo, które oferowane są inwestorom. W szczególności atrakcyjne są tereny inwestycyjne uzbrojone, posiadające dostęp do drogi publicznej oraz podłączenie do sieci elektroenergetycznej i wodno-kanalizacyjnej.

Z uwagi na fakt, iż znaczna część OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” objęta jest różnymi formami prawnej ochrony przyrody, na tym obszarze występuje niewiele ofert dotyczących terenów inwestycyjnych dla inwestorów. Tego typu oferty są dostępne jedynie

w gminie Zarszyn, gdzie dostępna są nieruchomości w miejscowości Odrzechowa o powierzchniach – 0,74 ha oraz ok. 35 ha..

Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” to w dużej mierze teren o charakterze rolniczym, w którym użytki rolne obejmują ok 50 % powierzchni terytorium. Podstawowych informacji na temat rolnictwa, w tym liczby i powierzchni gospodarstw rolnych, dostarczają przeprowadzane co 10 lat powszechne spisy rolne. Ostatni taki spis przeprowadzony został w terminie od 1 września do 30 listopada 2020 r., według stanu na dzień 1 czerwca 2020 r. Jego podstawowym celem było dostarczenie informacji na potrzeby realizacji Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, a także i na potrzeby krajowych baz danych. Badaniem zostały objęte gospodarstwa rolne, których użytkownikami były osoby fizyczne (gospodarstwa indywidualne), osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Zgodnie z opublikowanymi wstępnymi wynikami Powszechnego Spisu Rolnego 2020, najwięcej gospodarstw rolnych spośród gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” znajdowało się na terenie gminy Bukowsko – w liczbie 807, tj. 37,4 % ogółu gospodarstw w OF, zajmując przy tym powierzchnię 7 148,26 ha, tj. 38,9 % ogółu powierzchni gospodarstw w OF. Najmniej gospodarstw rolnych znajdowało się z kolei w gminie Besko, gdzie ich liczba wynosiła 277, tj. 12,8 % ogółu gospodarstw w OF, zajmując przy tym powierzchnię 2 598,87 ha, tj. 14,1 % ogółu powierzchni gospodarstw w OF. Najmniejszą powierzchnię zajmowały natomiast gospodarstwa rolne w gminie Jaśliska – 2 145,48 ha (11,7 % ogółu powierzchni gospodarstw w OF), zajmowane przez 296 gospodarstw (13,7 % ogółu gospodarstw w OF).

Liczbę gospodarstw rolnych, ich powierzchnię oraz powierzchnię użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw w poszczególnych gminach wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, według wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 26 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Wyszczególnienie	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych				
Gospodarstwa rolne ogółem	277	807	296	775
do 1 ha włącznie	0	5	0	17
1-5 ha	223	430	186	602
5-10 ha	28	244	79	82
10-15 ha	0	52	0	24
15 ha i więcej	13	76	21	50
Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych				
Gospodarstwa rolne ogółem	2 598,87	7 148,26	2 145,48	6 470,95

do 1 ha włącznie	0,00	7,83	0,00	23,18
1-5 ha	565,79	1 497,46	616,04	1 643,69
5-10 ha	212,66	2 010,27	617,32	684,98
10-15 ha	0,00	712,25	0,00	306,20
15 ha i więcej	1 786,14	2 920,45	787,80	3 812,90
Powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych				
Gospodarstwa rolne ogółem	2 397,86	6 185,47	1 897,36	5 629,58
do 1 ha włącznie	0,00	5,00	0,00	15,11
1-5 ha	496,12	1 197,35	519,10	1 403,21
5-10 ha	181,08	1694,15	537,46	545,43
10-15 ha	0,00	640,44	0,00	283,86
15 ha i więcej	1 688,97	2 648,53	723,50	3 381,97

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Powyższe dane wskazują, że w każdej gminie znacznie przeważają gospodarstwa rolne o powierzchni od 1 do 5 ha, a następnie od 5 do 10 ha. Najmniej liczne są natomiast gospodarstwa liczące do 1 ha włącznie, które w ogóle nie występowały w gminach Besko oraz Jaślika.

Ogółem na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2020 roku znajdowało się 2 155 gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 18 363,56 ha, z czego 16 110,27 ha (tj. 87,7 %) stanowiły użytki rolne. Największą część tych gospodarstw stanowiły gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych w grupie od 1 do 5 ha – ich liczba wyniosła 1 441 (tj. 66,9 % ogółu gospodarstw rolnych), natomiast największą powierzchnię zajmowały gospodarstwa rolne w grupie „15 ha i więcej” – 9 307,29 ha (tj. 50,7 % powierzchni ogólnej gospodarstw rolnych).. Dane dotyczące liczby gospodarstw rolnych, ich powierzchnię oraz powierzchnię użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa tabela oraz poniższy wykres.

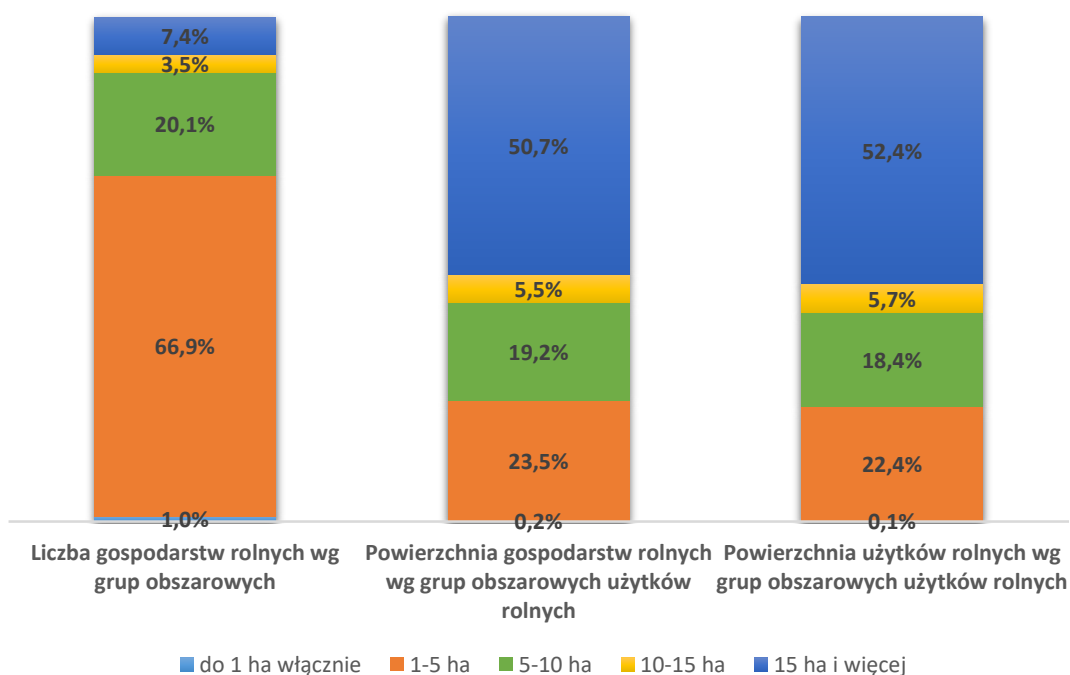
Tabela 27 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych		
Gospodarstwa rolne ogółem	2 155	100%
do 1 ha włącznie	22	1,0%
1-5 ha	1 441	66,9%
5-10 ha	433	20,1%
10-15 ha	76	3,5%
15 ha i więcej	160	7,4%
Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)		

Gospodarstwa rolne ogółem	18 363,56	100%
do 1 ha włącznie	31,01	0,2%
1-5 ha	4 322,98	23,5%
5-10 ha	3 525,23	19,2%
10-15 ha	1 018,45	5,5%
15 ha i więcej	9 307,29	50,7%
Powierzchnia użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (w ha)		
Gospodarstwa rolne ogółem	16 110,27	100%
do 1 ha włącznie	20,11	0,1%
1-5 ha	3 615,78	22,4%
5-10 ha	2 958,12	18,4%
10-15 ha	924,3	5,7%
15 ha i więcej	8 442,97	52,4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Wykres 19 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Liczba gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” stanowiła 1,89 % liczby gospodarstw rolnych ogółem w województwie podkarpackim, natomiast ich powierzchnia – 2,72 % powierzchni gospodarstw ogółem w województwie. Biorąc pod uwagę liczbę gospodarstw rolnych w poszczególnych grupach

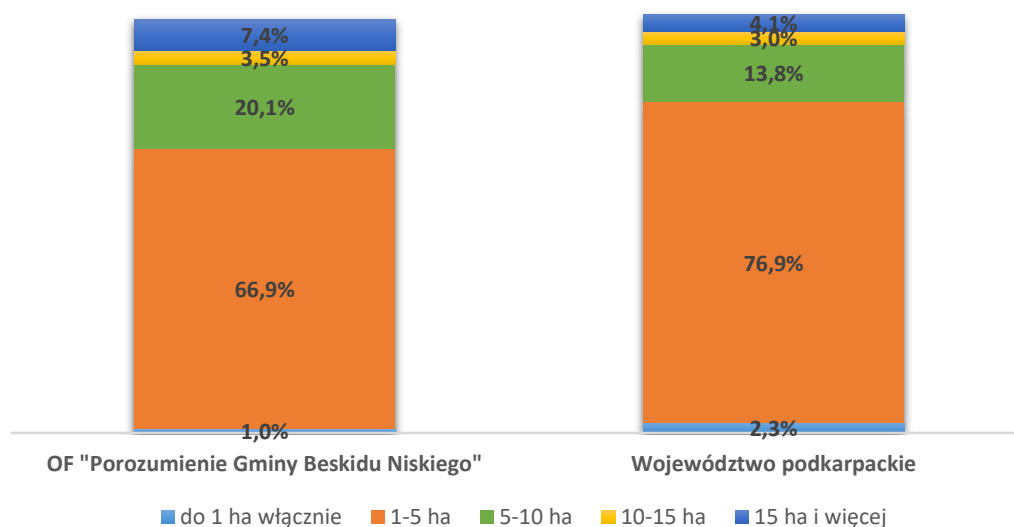
obszarowych, zarówno na terenie OF jak i ogółem w województwie, struktura gospodarstw wygląda podobnie – najczęściej gospodarstw występuje w grupie obszarowej „1-5 ha”, z kolei najmniej w grupie „do 1 ha włącznie”. Różnica występuje natomiast przy udziale poszczególnych grup obszarowych w strukturze gospodarstw – w OF znacznie mniejszy udział niż w województwie miały gospodarstwa w grupie „1-5 ha”, większy udział w OF nastąpił natomiast w przypadku gospodarstw w grupie obszarowej „5-10 ha” oraz „15 ha i więcej”, co świadczy o mniejszym stopniu rozdrobnienia gospodarstw rolnych.

Porównując z kolei powierzchnię gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych, zauważalna jest znaczna różnica tej powierzchni według grup obszarowych dla OF oraz województwa podkarpackiego, co potwierdza wskazany powyżej mniejszy stopień rozdrobnienia gospodarstw w OF. W strukturze gospodarstw rolnych w OF, zdecydowanie największą powierzchnię zajmowały gospodarstwa w grupie „15 ha i więcej”, stanowiąc 50,7 % powierzchni wszystkich gospodarstw rolnych, natomiast najmniejszą powierzchnię zajmowały gospodarstwa w grupie „do 1 ha włącznie”, które stanowiły zaledwie 0,2 % powierzchni ogólnej gospodarstw. W województwie podkarpackim, największą powierzchnię stanowiły gospodarstwa w grupie obszarowej „1-5 ha”, stanowiąc 40,2 % powierzchni ogólnej gospodarstw, natomiast gospodarstwa w grupie „do 1 ha włącznie” stanowiły 0,6 % powierzchni wszystkich gospodarstw.

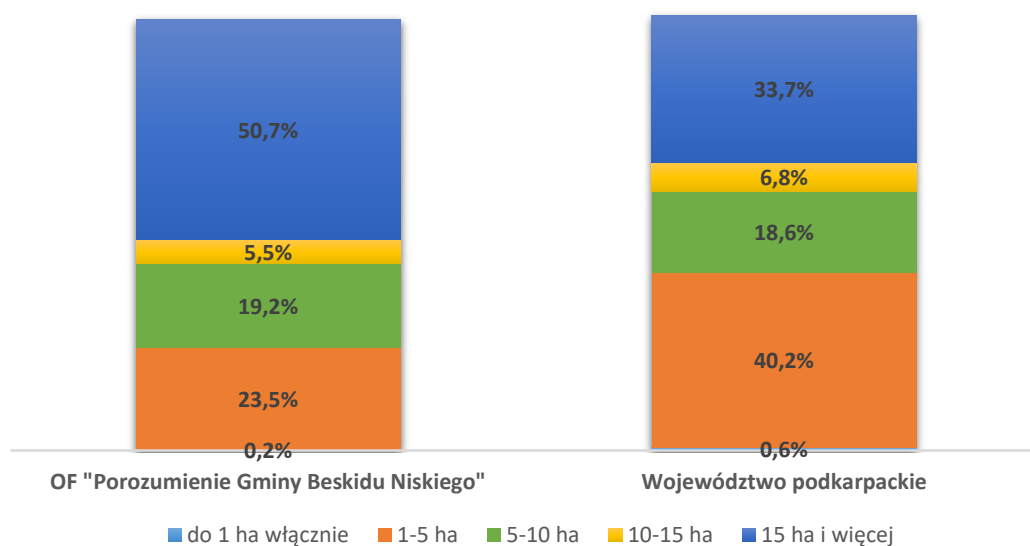
Dane dotyczące liczby gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchni według grup obszarowych użytków rolnych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz w województwie podkarpackim, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 20 Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz województwa podkarpackiego

Liczba gospodarstw rolnych wg grup obszarowych

Powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Wśród gospodarstw rolnych znajdujących się na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, 352 z nich utrzymywało jako zwierzęta gospodarskie bydło, w tym 336 krowy, natomiast 856 gospodarstwa utrzymywały drób, w tym 845 drób kurzy. Największą ilość bydła ogółem utrzymywały gospodarstwa rolne, znajdujące się na terenie gminy Bukowsko – 174 gospodarstwa utrzymywały 2 833 sztuk bydła. W przypadku drobiu, największą ilość utrzymywały gospodarstwa rolne z terenu gminy Zarszyn – 326 gospodarstw utrzymywało 8 669 sztuk drobiu. Dane te dla poszczególnych gmin wchodzących w skład OF, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 28 Pogłowie zwierząt gospodarskich w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Wyszczególnienie	Besko	Bukowsko	Jaślicka	Zarszyn
Bydło ogółem (szt.)	603	2 833	154	2 115
Bydło – krowy (szt.)	327	1 584	91	1 065
Drób ogółem (szt.)	4 387	10 715	2 868	8 669
Drób kurzy (szt.)	3 815	9 132	2 214	7 652
gospodarstwa utrzymujące zwierzęta gospodarskie - bydło ogółem	30	174	28	120
gospodarstwa utrzymujące zwierzęta gospodarskie - bydło krowy	29	170	28	109
gospodarstwa utrzymujące zwierzęta gospodarskie - drób ogółem	121	307	102	326
gospodarstwa utrzymujące zwierzęta gospodarskie - drób kurzy	119	305	99	322

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Średnia powierzchnia gruntów gospodarstw rolnych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wynosiła 8,46 ha, natomiast średnia powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw – 7,50 ha. Wartości te znacznie przekraczały średnią dla województwa podkarpackiego, gdzie wynosiły odpowiednio 5,97 ha i 5,07 ha. Największa średnia, jeśli chodzi o powierzchnię gospodarstw występowała w gminie Besko – 9,38 ha, natomiast najniższa średnia w gminie Jaśliska, gdzie wynosiła 7,25 ha.

W kwestii użytkowania gruntów, użytki rolne stanowiły 87,7 % powierzchni gospodarstw rolnych, znajdujących się na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”. 97,9 % tych użytków stanowiły użytki rolne w dobrej kulturze rolnej, tzn. grunty wykorzystywane rolniczo, na których stosowane są zabiegi uprawne i mogą kwalifikować do otrzymania dopłat obszarowych. Pod zasiewami znalazło się z kolei 34,1 % powierzchni użytków rolnych, a największą część użytków rolnych w ramach zasiewów stanowiły zboża, tj. 70,7 % powierzchni zasiewów. Największą część użytków rolnych stanowiły łąki trwałe – 56,7 % użytków rolnych ogółem.

Biorąc pod uwagę liczbę pracujących w gospodarstwach rolnych, na terenie całego OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” pracowało łącznie 4 286 osób, tj. 20,5 % ogółu mieszkańców OF w 2020 roku, w tym 2 430 mężczyzn oraz 1 856 kobiet. Najwięcej osób pracowało w gospodarstwach rolnych w gminie Zarszyn – 1 663 osoby, natomiast najmniej w gminie Besko – 545 osób.

Według źródeł dochodów, najwięcej gospodarstw rolnych na terenie OF utrzymywało się działalności rolniczej – 2 140, natomiast najmniej z pozarolniczej działalności gospodarczej - 322. Najliczniej, gospodarstwa rolne ze źródłem dochodów z działalności rolniczej, występowały w gminie Bukowsko – 840 gospodarstw, z kolei najmniej w gminie Besko - 275.

Dane dotyczące średniej powierzchni gruntów gospodarstw rolnych i średniej powierzchni użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw, struktury użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne i powierzchni zasiewów wybranych upraw, a także liczby pracujących w gospodarstwach rolnych oraz źródeł dochodów gospodarstw domowych objętych spisem rolnym na terenie poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 29 Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych i źródła dochodów gospodarstw domowych objętych spisem rolnym na terenie poszczególnych gmin OF "Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego"

Wyszczególnienie	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Średnia powierzchnia gruntów ogółem i użytków rolnych ogółem				
Grunty ogółem	9,38	8,86	7,25	8,35
Użytki rolne ogółem	8,66	7,66	6,41	7,26
Użytkowanie gruntów				
Grunty ogółem	2 598,87	7 148,26	2 145,48	6 470,95
Użytki rolne ogółem	2 397,86	6 185,47	1 897,36	5 629,58

Użytki rolne w dobrej kulturze	2 387,42	6 002,67	1 808,79	5 573,79
Pod zasiewami	1 464,54	1 385,8	49,91	2 588,23
Grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	13,69	31,31	34,29	24,59
Uprawy trwałe	3,64	27,93	0,45	59,17
Łąki trwałe	728,36	4 312,85	1 608,89	2 486,03
Pastwiska trwałe	167,85	218,2	105,74	394,94
Pozostałe użytki rolne	10,44	182,8	88,57	55,79
Lasy i grunty leśne	54,29	622,93	153,6	280,27
Pozostałe grunty	146,72	339,86	94,52	561,1
Powierzchnia zasiewów wybranych upraw				
Powierzchnia zasiewów ogółem	1 464,54	1 385,80	49,91	2 588,23
Zboża	884,3	1 047,62	23,16	1 924,55
Ziemniaki	22,15	46,44	15,52	61,01
Buraki cukrowe	0	0	0	0
Rzepak i rzepik	0	13,16	0	138,04
Warzywa gruntowe	0,29	2,9	0,28	15,72
Pracujący w gospodarstwach rolnych				
Ogółem	545	1523	555	1663
Mężczyźni	294	878	305	953
Kobiety	251	645	250	710
Gospodarstwa domowe według źródeł dochodów				
Działalność rolnicza	275	804	295	766
Pozarolnicza działalność gospodarcza	31	126	65	100
Praca najemna	146	411	119	420
Emerytura i renta	113	291	125	388
Inne niezarobkowe źródła poza emeryturą i rentą	24	145	85	213

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników wstępnych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

2.3.3. Potencjał turystyczny

Turystyka stanowi znaczący czynnik lokalnego rozwoju, a na atrakcyjność turystyczną danego obszaru składają się przede wszystkim walory przyrodnicze i antropogeniczne oraz

zagospodarowanie turystyczne, tj. baza noclegowa, gastronomia i dostępność komunikacyjna, uzupełniane przez obiekty społeczno-techniczne, jak np. sklepy i apteki. Na walory przyrodnicze, wpływające na atrakcyjność turystyczną składają się elementy środowiska przyrodniczego, interesujące dla turystów i występujące np. w rezerwatach przyrody, parkach krajobrazowych lub też poza tymi formami ochrony przyrody. Walory antropogeniczne związane są z działalnością człowieka i dotyczą m. in. zabytków architektury, muzeów, miejsc pamięci narodowej i kultu religijnego oraz wydarzeń kulturalno-sportowych. Zagospodarowanie turystyczne dotyczy przede wszystkim liczby i jakości miejsc noclegowych oraz lokali lub obiektów gastronomicznych, a także sieci drogowej, kolejowej oraz szlaków turystycznych.

Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, z racji swojego położenia posiada wyjątkowe walory przyrodnicze i krajobrazowe, ze względu na zróżnicowanie terenu oraz występujące kompleksy leśne, bioróżnorodność i czystość środowiska naturalnego, a także znajdujące się tu ciekły wodne oraz zbiornik wodny – Jezioro Sieniawskie. Beskid Niski stanowi atrakcyjną, malowniczą i w dużej mierze nieodkrytą krainę, w której w dalszym ciągu odczuwalna jest jej historia związana z zamieszkującymi ten teren Łemkami. Region ten przyciąga znaczną turystów z całej Polski, którzy spragnieni są dzikiej natury, autentyczności, rozległych kompleksów leśnych, a także obiektów dziedzictwa kulturowego, sięgających kilka wieków wstecz. Oprócz rekreacji, istnieje tu również możliwość uprawiania turystyki aktywnej, poprzez m. in. piesze i rowerowe wędrówki, jazdę konną oraz sporty zimowe.

Obok walorów przyrodniczych, OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” cechują również duże walory antropogeniczne, dotyczące opisanego w dalszej części diagnozy dziedzictwa kulturowego, związanego z bogatą i wielokulturową historią tego regionu, co daje możliwość uprawiania turystyki kulturowej. Walory te dotyczą przede wszystkim występujących na tym obszarze zabytków architektury sakralnej – cerkwi oraz kościołów, znajdujących się w przypadku gminy Jaślicka na Szlaku Architektury Drewnianej. Elementami krajobrazu są również przydrożne lub leśne kapliczki oraz miejsca pamięci dawnych wydarzeń historycznych – w szczególności cmentarze wojenne z okresu I wojny światowej oraz cmentarze żydowskie.

Uzupełnieniem walorów przyrodniczych i antropogenicznych, wspólnie tworząc atrakcyjność turystyczną OF, jest wspomniane powyżej zagospodarowanie turystyczne, które wiąże się ściśle z pojęciem infrastruktury turystycznej. Podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego jest baza noclegowa, która z jednej strony wpływa na rozwój turystyki na danym terenie, a z drugiej umożliwia uprawianie różnych rodzajów turystyki, a tym samym zaspokajaniem potrzeb turystów. Ważna jest w tej kwestii wielkość bazy noclegowej, która świadczy o poziomie rozwoju turystycznego, a tym samym o potencjale turystycznym.

W ostatnich latach zauważalny jest wzrost liczby obiektów noclegowych znajdujących się na atrakcyjnych turystycznie terenach oraz w ich bliskim sąsiedztwie. Taka sytuacja ma również miejsce na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” położonego w obrębie Pogórza Bukowskiego oraz Beskidu Niskiego. W szczególności rozwinięta jest tu agroturystyka, a największe skupiska gospodarstw agroturystycznych występują na terenie gminy Bukowsko oraz gminy Jaślicka. Brak jest natomiast na terenie OF większych obiektów hotelowych lub ośrodków wypoczynkowych.

Z obiektów noclegowych, ze względu na dostępne udogodnienia oraz ofertę organizacyjną można wyróżnić przede wszystkim:

- 1) Hotel Kandefer w Besku,
- 2) Zajazd u Kowala w Besku,
- 3) Dwór Wola Sękowa
- 4) Ośrodek Wypoczynkowo-Szkoleniowy w Zboiskach (Caritas Archidiecezji Przemyskiej),
- 5) Gutkowa Koliba w Lipowcu koło Jaślik,
- 6) Spółdzielnia Socjalna Dzikie Wino w Daliowej,
- 7) Siedlisko Zakucie w Daliowej,
- 8) Forrest Glamp w Daliowej,
- 9) Pod Bieszczadem w Jaśliskach,
- 10) Jasielówka w Woli Niżnej,
- 11) Ostoja w Lipowcu,
- 12) Basztogród w Nowosielcach,
- 13) Hostel Karpacki w Zarszynie.

Tereny Beskidu Niskiego, znajdujące się również w obrębie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” są atrakcyjnym obszarem do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej, oferując górski charakter regionu poprzez malownicze wzniesienia oraz rozległe doliny. Występują tu liczne oznaczone szlaki turystyczne, a także ścieżki spacerowe i edukacyjne. Najczęściej trasy te występują jednak w środkowej i zachodniej części Beskidu Niskiego, w szczególności rejonie Magurskiego Parku Narodowego, a także na pograniczu polsko-słowackim. Na terenie OF, największa liczba szlaków turystycznych występuje na terenie gminy Jaśliska, której południowe granice wyznacza pasmo graniczne pomiędzy Polską a Słowacją.

Wschodnia część Beskidu Niskiego, obejmująca teren gminy Jaśliska oraz południową i południowo-wschodnią część gminy Bukowsko charakteryzuje się niską gęstością zaludnienia, rozległymi kompleksami leśnymi, niezbyt rozwiniętą komunikacją oraz mało uczęszczanymi szlakami w porównaniu do innych atrakcyjnie turystycznych miejsc, co wpływa na spokój w tym obszarze oraz poczucie bieszczadzkiego klimatu z dala od cywilizacji. Do miejsc o największym potencjale do wędrówek na terenie OF, można zaliczyć przede wszystkim Pasma Bukowicy, znajdujące się na pograniczu gmin: Bukowsko, Jaśliska i Komańcza, z najlepszym punktem widokowym w tej części Beskidu Niskiego – górą Tokarnia (, a także Pasma graniczne, stanowiący jeden z najbardziej odludnych i najmniej uczęszczanych rejonów Beskidu Niskiego, co znacznie wpływa na jego atrakcyjność, a także niemal w całości pokryty starodrzewem bukowym. W Paśmie granicznym, w obrębie gminy Jaśliska znajdują m. in. takie góry jak Kamień (859 m n. p. m.), Kanasiówka (831 m n. p. m.), czy też Góra Wertyszów (742 m n. p. m.). Wart uwagi jest szlak z Beska do Puław Górnych, przebiegający obok Jaru Wisłoka w Mymoniu, jednego z piękniejszych przełomów rzecznych w Polskich Karpatach, następnie obok tzw. „Zamczyska” w Mymoniu, stanowiącego pozostałość średniowiecznego grodu z X-XI wieku, a także w dalszej części przez piękne lasy beskidzkie.

Na terenie OF znajduje się wiele tras, na których można uprawiać turystykę pieszą i rowerową oraz spędzać czas rekreacyjnie. Jeśli chodzi o turystykę pieszą, przez teren omawianego obszaru przebiegają następujące oznakowane szlaki turystyczne wyznaczone przez PTTK:

- zielony szlak turystyczny Besko PKP – Kanasiówka;

- E8 Główny Szlak Beskidzki – czerwony szlak turystyczny z Puław Górnych do Komańczy;
- E3 – czerwony szlak turystyczny Przełęcz Dukielska – Wielka Rawka;
- żółty szlak turystyczny Wola Piotrowa – Wisłok Wielki;
- niebieski szlak turystyczny Barwinek – Kanasiówka;
- niebieski szlak turystyczny Jaśliska – Zyndranowa, chatka studencka;
- zielony szlak turystyczny Barwinek - Pustelnia św. Jana;
- żółty szlak turystyczny Sedlo Javoriny – Zyndranowa.

Na terenie wsi Odrzechowa utworzony został przez leśników Ośrodek Hrendówka, w którym znajduje się sala edukacyjna oraz przy którym powstała również ścieżka edukacyjno-przyrodnicza o tej samej nazwie. Ścieżka pozwala zapoznać się ze sposobem gospodarowania lasami, z mieszkańcami lasów oraz występującą tu roślinnością. Oprócz tego na terenie OF, w gminie Jaśliska znajduje się ścieżka przyrodnicza – „W przełomie Jasiołki”, która prowadzi przez rezerwat przyrody „Przełom Jasiołki”, natomiast w gminie Bukowsko wyznaczono: ścieżki historyczno-przyrodnicze - „Szlakiem historycznych osad” i „Buczyna Karpacka”, ścieżkę edukacyjną „Śladami trzech narodów – Polacy, Rusini i Żydzi w Gminie Bukowsko”, a także znajduje się tu zagroda edukacyjna w Tokarni.

Nadleśnictwo Rymanów obejmujące swym zasięgiem grunty położone na terenach gmin, wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wskazuje również następujące szlaki tematyczne, przebiegające przez teren analizowanego obszaru:

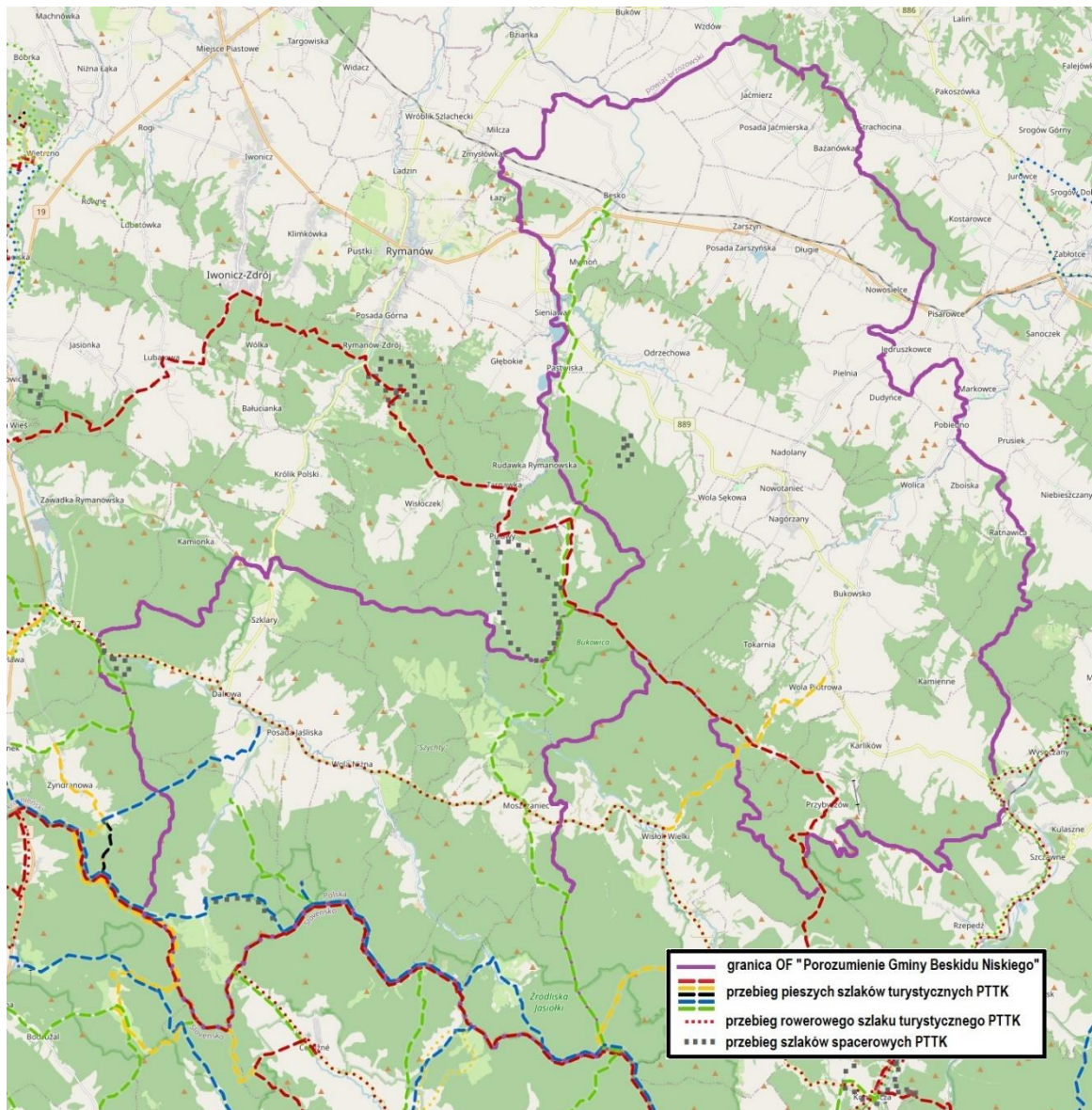
- Polsko-Słowacki Szlak Świątyń Karpackich, rozpoczynający się w Skropkowie (Słowacja) i kończący się w Jaśliskach,
- Szlak Architektury Drewnianej: Trasa IV sanocko-dukielska, prowadząca z Sanoka przez Jaśliska do Pielgrzymki,
- Ścieżka historyczno-krajobrazowa „Na węgierskim trakcie”, przebiegająca na trasie Szklary – Jaśliska,
- Beskidzka Trasa Kurierska „Jaga – Kora”, której trasa rozpoczyna się w Rymanowie Zdroju, a kończy w Jasielu (gmina Jaśliska).

Jak już wspomniano, teren Beskidu Niskiego stanowi ciekawy i atrakcyjny region dla rowerzystów, na co wpływ ma m. in. malownicza sceneria, oznakowane szlaki rowerowe oraz występujące tu drogi o małym natężeniu ruchu. Wśród tras rowerowych przebiegających przez OF „Porozumienie Gmin Beskidu Niskiego” możemy wyróżnić m. in.:

- Główny Karpacki Szlak Rowerowy (PTTK), przebiegający z Cieszyna do Krościenka, a na terenie OF przez obszar gminy Jaśliska – miejscowości: Daliowa, Jaśliska, Posada Jaśliska i Moszczanec,
- Transgraniczny szlak rowerowy Beskidzkie Muzea, rozpoczynający się w Krośnie i przebiegający przez Odrzykoń, Jedlicze, Żarnowiec, Duklę, Barwinek i Medzilaborce (Słowacja), a następnie przez miejscowości Czeremcha i Jaśliska oraz w dalszej kolejności przez Rymanów i Miejsce Piastowe powraca do punktu początkowego,
- sieć szlaków rowerowych Nadleśnictwa Rymanów, obejmująca trasy o łącznej długości ok. 150 km, z tego na terenie OF trasy przebiegają przez tereny gmin Besko, Bukowsko i Jaśliska.

Przebieg szlaków turystycznych PTTK na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 7 Przebieg szlaków turystycznych PTTK na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: www.gorybezgranic.pttk.pl

Ciekawą formą turystyki są również wędrowki konne, zdobywające coraz większą popularność. Na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, wędrowki konne umożliwia Gospodarstwo agroturystyczne Ostoja w Lipowcu, zlokalizowane na terenie Jaśliskiego Parku Krajobrazowego i stanowi znakomitą bazę wypadową w dzikie tereny Beskidu Niskiego, Bieszczadów oraz na Słowację. Oprócz możliwości nauki jazdy konnej i wycieczek, gospodarstwo oferuje noclegi, smaczne i zdrowe wyżywienie oraz okazjonalnie biesiady z przysmakami kuchni regionalnej. Szeroką ofertę w zakresie turystyki konnej ma również Zakład Doświadczalny Instytutu Zootechniki PIB w Odrzechowej z koniami huculskimi, oferujący naukę jazdy konnej, rajdy oraz spaceru konne. Przez OF przebiega również Transbeskidzki Szlak Konny, liczący ok. 400 km długości i prowadzący z Brennej w Beskidzie Śląskim do Wołosatego w Bieszczadach.

W chwili obecnej terenie OF „Porozumienie Beskidu Niskiego” nie znajdują się miejsca umożliwiające uprawianie sportów zimowych w sezonie zimowym, a główną atrakcją w tej kwestii w tym regionie jest stacja narciarska Kiczera Ski w Puławach Górnych, znajdująca się w bliskiej odległości od analizowanego obszaru, która oprócz narciarstwa umożliwia również

uprawianie downhillu oraz snowboardu. Terenem o największym potencjale w OF, jeśli chodzi o sporty zimowe lub możliwość rekreacyjnego spędzania czasu w okresie zimowym jest pasmo Bukowicy. Jeszcze do niedawna funkcjonował w tym miejscu, w okolicy miejscowości Karlików w gminie Bukowsko wyciąg narciarski, typu orczykowego, wybudowany w 1989 roku i ściągający znaczną liczbę narciarzy. Wyciąg ten przez długi okres czasu znajdował się w użytkowaniu wieczystym na rzecz klubu Stal Sanok, jednak wskutek problemów finansowych został sprzedany prywatnej firmie, która doprowadziła do jego degradacji oraz zadłużenia. W 2022 roku udało się dzięki działaniom gminy Bukowsko, w drodze licytacji komorniczej doprowadzić do odzyskania nieruchomości, na której znajduje się wyciąg, a obecnie planowane jest odbudowanie potencjału tego miejsca i przywrócenie mu świetności poprzez inwestycje w infrastrukturę oraz stworzenie miejsca atrakcyjnego turystycznie zarówno w okresie letnim, jak i zimą.

W kwestii zagospodarowania turystycznego, istotną kwestią wpływającą na potencjał turystyczny danego obszaru są występujące na jego terenie atrakcje turystyczne. Na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” występuje kilka tego typu atrakcji oraz planowane są działania w celu zwiększenia potencjału turystycznego, tworząc nowe produkty turystyczne, ukierunkowane na przyciągnięcie większej liczby turystów.

Dużą atrakcją turystyczną występującą na terenie gminy Besko jest Beskie Centrum Dziedzictwa, utworzone w 2018 roku w XIX-wiecznym spichlerzu, należącym w dawnych czasach do majątku rodziny Czartoryskich. Obiekt zawiera ciekawą ekspozycję, która ukazuje życie miejscowego chłopstwa na przestrzeni dziejów, m. in. skamieliny, zęby rekina, szkielety prehistorycznych ryb, dawne przedmioty codziennego użytku, stroje ludowe oraz kolekcję starych traktorów.

Na terenie gminy Bukowsko, do atrakcji turystycznych zaliczyć można m. in. Muzeum Militariów i Techniki w Woli Sękowej, w którym znajdują się eksponaty z zakresu techniki militarnej z okresu I i II Wojny Światowej, takie jak dokumenty, mapy, odznaczenia i odznaki oraz inne elementy wyposażenia żołnierzy. Oprócz tego w miejscowości Zboiska znajduje się Izba Pamięci wsi Zboisk, w której odnaleźć można dawne narzędzia oraz przedmioty codziennego użytku mieszkańców, stanowiące obecnie dziedzictwo materialne.

W gminie Zarszyn utworzone zostało Regionalne Centrum Pamięci Kard. Karola Wojtyły w Pastwiskach, które powstało celem upamiętnienia licznych pobytów Kard. Karola Wojtyły w Beskidzie Niskim. Oferta Centrum obejmuje wystawę o życiu i działalności Kard. Karola Wojtyły oraz możliwość przejścia ścieżki papieskiej. Ponadto, w Pastwiskach utworzono również Izbę Pamięci Porucznika Františka Josefa Geislera, oficera czechosłowackiej brygady powietrzno-desantowej, który poległ w 1944 r. podczas walk o Przełęcz Dukielską. Wystawa związana jest z życiem oficera i obejmuje dokumenty, zdjęcia, pamiątki, mundury wojskowe oraz tablice pamiątkowe. Oprócz tego, warta uwagi jest zabudowa małomiasteczkowa miejscowości Jaćmierz, która obejmuje XIX-wieczne mieszczańskie, drewniane domy oraz spichlerze, a także wiejskie domy podcieniowe z XIX wieku i początku XX wieku.

Do innych produktów turystycznych na terenie gminy Zarszyn zaliczyć można również m. in. Galerię rękodzieła w Odrzechowej, znajdującą się w połemkowskim budynku domu ludowego, Bajkową Krainę Pogranicza, stanowiącą mini park wyposażony w infrastrukturę dla dzieci oraz opiekujących się nimi dorosłych, a także Krainę Odrzechowskich Zbójników z rzeźbami przedstawiającymi zbójników oraz tablicami informacyjnymi, gdzie organizowane są inscenizacje napadu zbójników na dwór szlachecki.

Swoistą atrakcją turystyczną na tym obszarze jest sama miejscowość Jaśliska, w której kumulują się wszystkie walory Beskidu Niskiego, obejmujące m. in. drewnianą zabudowę i sielski wypoczynek. W szczególności uwagę przyciąga zachowany układ urbanistyczny miejscowości, będący świadectwem miejskiej przeszłości Jaślisk, z centralnie położonym rynkiem oraz zabytkowym ratuszem. Klimat Jaślisk przyciągał również w te strony reżyserów, którzy umieścili w tym miejscu akcję swoich filmów, m. in. Andrzeja Stasiuka z filmem „Wino truskawkowe” (2008 r.) oraz Jana Komasę z filmem „Boże ciało” (2019 r.).

Ważną rolę w promocji turystycznej gmin oraz danego regionu, a także w udzielaniu informacji turystom przybywającym do gmin, pełnią centra informacji turystycznych. Na terenie OF „Porozumienie Gmin Beskidu Niskiego” w chwili obecnej nie funkcjonują odrębne centra informacji turystyczne, a działania w tym zakresie realizowane są w ramach struktur poszczególnych urzędów gmin lub samorządowych instytucji kultury.

Turystyka ma znaczący wpływ na rozwój gospodarczy OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przede wszystkim ze względu na wspomniane już walory przyrodnicze i krajobrazowe, wynikające z położenia geograficznego. Występujące na danym terenie produkty turystyczne, przyciągając turystów z różnych części kraju oraz z zagranicy, znacząco wpływają na dochody zarówno gminy, jak i dla jej mieszkańców, przede wszystkim właścicieli obiektów noclegowych, sklepów spożywczych oraz lokalnych przedsiębiorców. Z tego względu, ważny jest rozwój infrastruktury turystycznej na terenie poszczególnych gmin oraz tworzenie nowych produktów, które sprawią że obszar będzie atrakcyjnym kierunkiem podróży o każdej porze roku, co z kolei skutkować będzie tworzeniem nowych miejsc pracy oraz napływem nowych mieszkańców.

2.3.4. Gospodarka finansowa

Jednym z kluczowych czynników, które warunkują rozwój lokalny i regionalny są zasoby finansowe danej jednostki samorządu terytorialnego. Gospodarka finansowa tych jednostek realizowana jest w oparciu o ustawę z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1270 z późn. zm.), określającą m. in. zakres, zasady oraz tryb planowania, uchwalania i wykonywania budżetów tych jednostek. Zgodnie z uchwałą budżetową, określane są planowane dochody i wydatki danej jednostki samorządu terytorialnego w danym roku budżetowym, których kwoty wyszczególnia się w układzie działów klasyfikacji budżetowej.

Zgodnie z ustawą o finansach publicznych, w ramach dochodów wyróżnia się dochody bieżące, które definiowane są jako dochody nie będące dochodami majątkowymi, które z kolei obejmują dotacje i środki przeznaczone na inwestycje, dochody ze sprzedaży majątku oraz dochody z przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności. Podobnie przedstawia się kwestia wydatków budżetowych, które również dzielą się na wydatki bieżące, niebędące wydatkami majątkowymi oraz wydatki majątkowe, którymi są inwestycje i zakupy inwestycyjne, w tym również programy finansowane z udziałem środków zewnętrznych, zakup i objęcie akcji i udziałów, a także wniesienie udziałów do spółek prawa handlowego. Różnica pomiędzy dochodami a wydatkami budżetu jednostki samorządu terytorialnego określana jest mianem nadwyżki budżetu lub deficytem budżetu.

Potencjał zasobów finansowych OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według danych GUS z 2022 roku, wynosił 152 855 453,29 zł, co stanowiło 1,37 % ogółu dochodów województwa podkarpackiego. W stosunku do roku 2018, wysokość dochodów na terenie OF zwiększyła się o 52 046 851,77 zł, tj. o 51,6 %, z kolei w tym samym czasie, wysokość dochodów

w województwie ogółem wzrosła o 34,4nm %. Największą część dochodów w OF stanowiły dochody gminy Zarszyn – 55 525 916,99, tj. 36,3 % ogółu dochodów OF. Duży wpływ na to miał przede wszystkim potencjał demograficzny i gospodarczy gminy, generując znaczne wpływy podatkowe do budżetu. Najmniejsza wysokość dochodów występowała natomiast w gminie Jaśliśka –21 468 798,11 zł, tj. 14,0 % ogółu dochodów OF.

Jeśli chodzi o wydatki, ich wysokość w 2022 roku na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wyniosła 150 040 194,95 zł, wskutek czego nadwyżka budżetowa wyniosła dla całego obszaru 2 815 258,34 zł. Wskazana kwota wydatków stanowiła 1,31 % ogółu wydatków w województwie podkarpackim. W stosunku do roku 2018, wysokość wydatków na terenie OF zwiększyła się o 45 932 341,77 zł, tj. o 44,12 %. Największy udział w wydatkach ogółem OF, miały gminy Zarszyn – 57 564 153,09 zł, tj. 38,36 % ogółu wydatków OF.

Realizację budżetu w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2019 i 2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 30 Realizacja budżetu gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Gmina	Dochody (w zł)		Wydatki (w zł)		Nadwyżka/deficyt (w zł)	
	2018	2022	2018	2022	2018	2022
Besko	21 433 105,16	30 261 693,21	22 294 442,78	28 428 749,68	-861 337,62	1 832 943,53
Bukowsko	27 144 542,43	45 599 044,98	27 682 184,15	42 687 315,32	-537 641,72	2 911 729,66
Jaśliśka	13 564 088,15	21 468 798,11	14 091 270,54	21 359 976,86	-527 182,39	108 821,25
Zarszyn	38 666 865,78	55 525 916,99	40 039 955,71	57 564 153,09	-	-
Ogółem OF	100 808 601,5 2	152 855 453,2 9	104 107 853,1 8	150 040 194,9 5	- 3 299 251,66	2 815 258,34

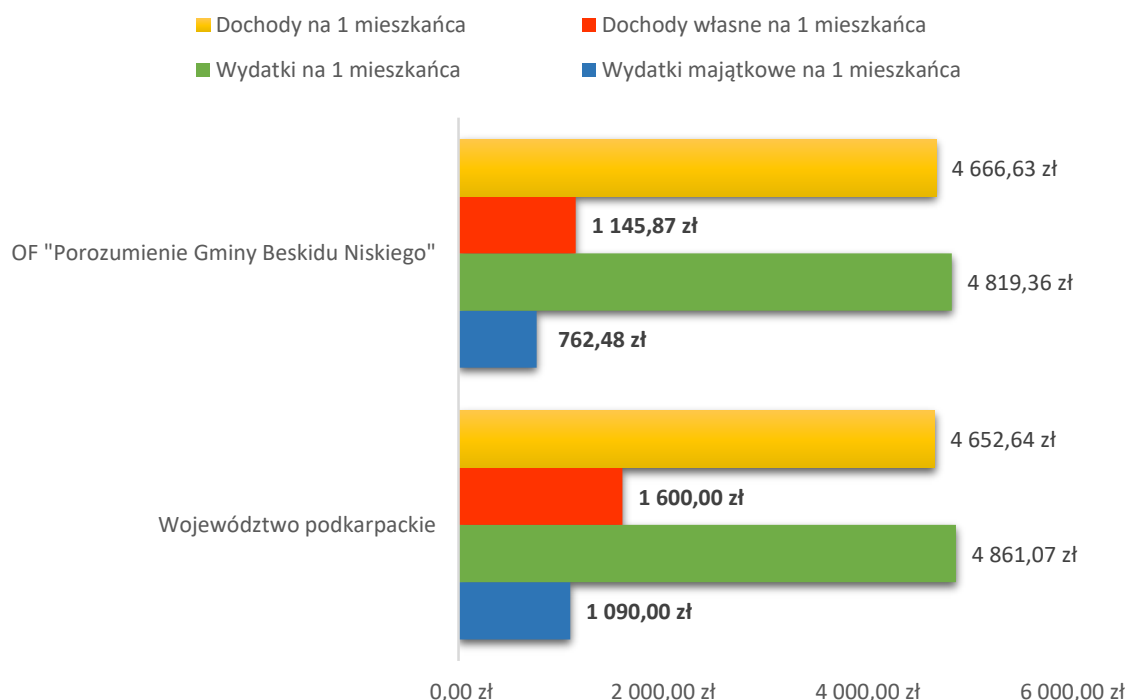
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując wyżej przedstawione dane, możemy zauważyć, że we wszystkich gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” występuje jednakowy trend w zakresie kształtowania wielkości dochodów i wydatków – na przestrzeni lat 2018-2022 nastąpił zarówno znaczny wzrost dochodów, jak i wydatków. W trzech gminach – Besko, Bukowsko oraz Jaśliśka, wzrosła wysokość nadwyżki budżetu, będąca efektem niezrealizowania w pełni wydatków w danym roku budżetowym, natomiast w gminie Zarszyn deficyt budżetowy zwiększył się. Najwyższa nadwyżka budżetu wystąpiła w 2022 roku w gminie Bukowsko, wynosząc 2 911 729,66 zł.

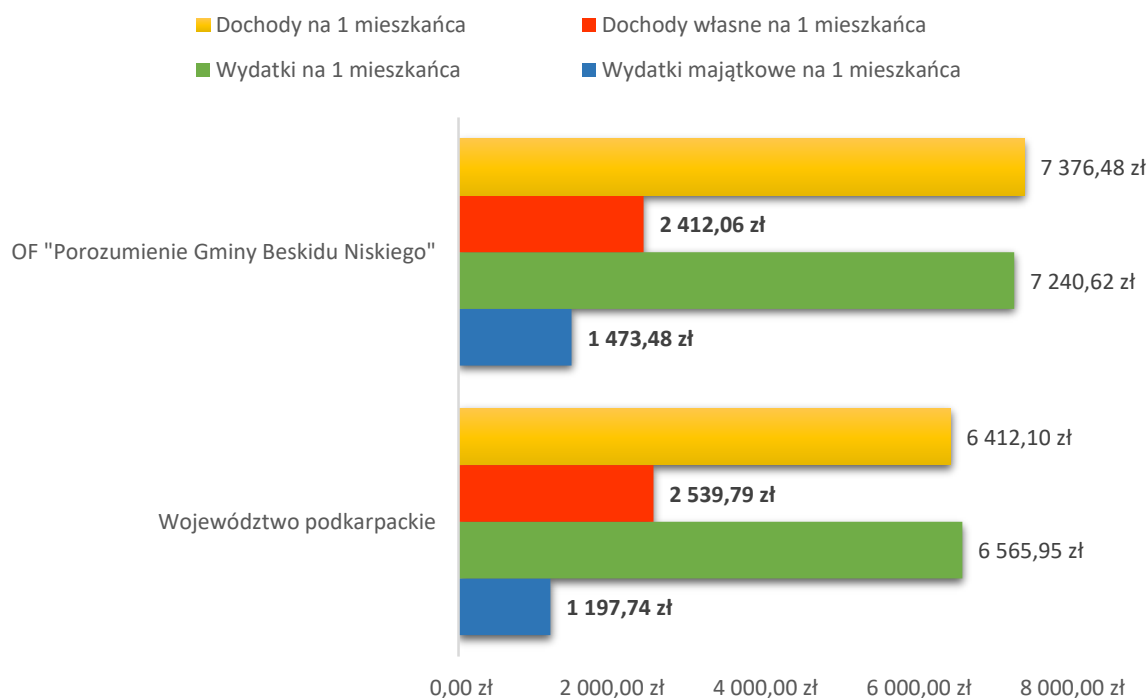
Duże znaczenie w analizie sytuacji finansowej poszczególnych gmin mają wskaźniki dotyczące dochodów oraz wydatków na 1 mieszkańca. Średnia dochodów na 1 mieszkańca w gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według danych z 2022 roku wyniosła 7 376,48 zł, w tym dochodów własnych – 2 412,06 zł, z kolei średnia wydatków na 1 mieszkańca wyniosła 7 240,62 zł, w tym wydatków majątkowych – 1 473,48 zł. Porównując te dane z danymi dla województwa podkarpackiego w 2021 roku, nie uwzględniając przy tym miast na prawach powiatu, można zauważyć, że zarówno dochody na 1 mieszkańca, jak i wydatki na 1 mieszkańca w OF, są znacznie wyższe niż średnia dla województwa. Wyższe w OF niż w województwie były również wydatki majątkowe na 1 mieszkańca, niższe natomiast dochody własne na 1 mieszkańca. Dane te zobrazowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres 21 Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2018 i 2022 w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz w województwie podkarpackim (bez miast na prawach powiatu)

2018

2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W związku ze wzrostem dochodów oraz wydatków jednostek samorządu terytorialnego na przestrzeni ostatnich lat, ale również i wskutek zmniejszającej się liczby mieszkańców

zarówno w województwie, jak i ogólnie w skali całego kraju, wskaźniki dochodów na 1 mieszkańca oraz wydatków na 1 mieszkańca mają tendencję wzrostową. Fakt ten potwierdzają przedstawione powyżej dane, zgodnie z którymi wskaźnik dochodów na 1 mieszkańca w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wzrósł w 2022 roku w stosunku do roku 2018 o 58,07 %, natomiast wskaźnik wydatków na 1 mieszkańca o 50,24 %. Z kolei w skali całego województwa (nie uwzględniając miast na prawach powiatu), wartość tych wskaźników wzrosła odpowiednio o 37,82 % i 35,07 %. Znaczny wzrost omawianych wskaźników zauważalny jest również we wszystkich gminach wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 31 Wskaźniki dochodów na 1 mieszkańca oraz wydatków na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 oraz 2022

Gmina	Dochody na 1 mieszkańca (w zł)		Dochody własne na 1 mieszkańca (w zł)		Wydatki na 1 mieszkańca (w zł)		Wydatki majątkowe na 1 mieszkańca (w zł)	
	2018	2022	2018	2022	2018	2022	2018	2022
Besko	4 755,51	6 879,22	942,23	2 004,36	4 946,63	6 462,55	1 112,00	1 296,00
Bukowsko	4 882,11	8 540,75	1 200,09	3 442,76	4 978,81	7 995,38	390,00	1 346,00
Jaśliska	6 090,74	10 341,42	1 482,16	3 082,24	6 327,47	10 289,01	1 498,00	3 327,00
Zarszyn	4 138,15	6 212,34	1 127,27	1 833,29	4 285,10	6 440,38	638,00	1 202,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

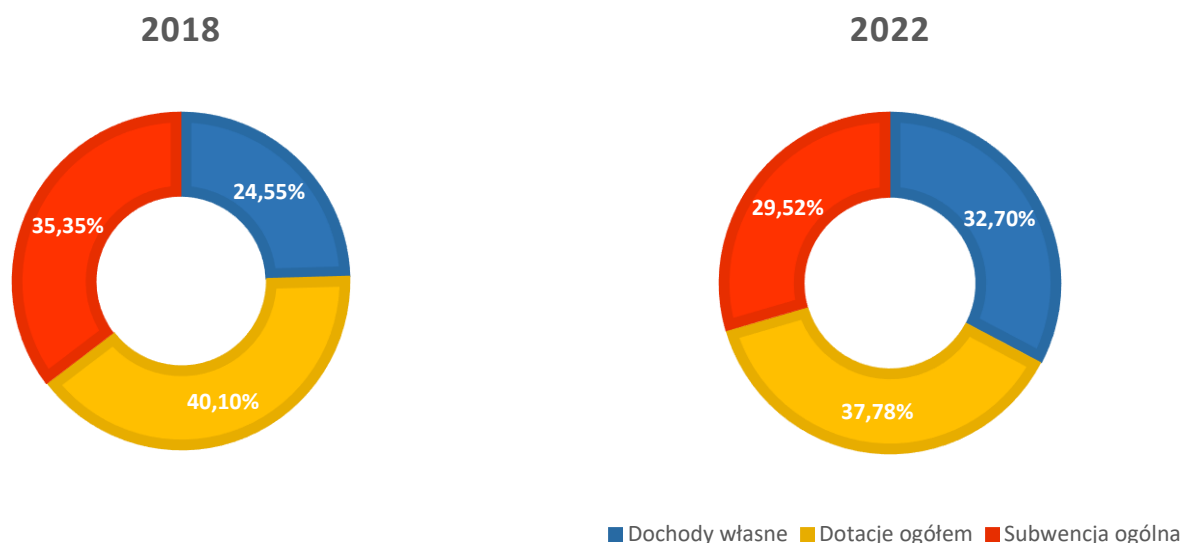
Jak przedstawiają powyższe dane, najwyższa wartość wskaźnika dochodów na 1 mieszkańca w 2022 roku, występowała w gminie Jaśliska, z kolei wskaźnika dochodów własnych na 1 mieszkańca w gminie Bukowsko, a wartości te znacznie wykraczały ponad średnią dla całego OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, a także województwa podkarpackiego (nie uwzględniając miast na prawach powiatu). Powyżej średniej OF kształtowała się również wartość dochodów na 1 mieszkańca dla gminy Bukowsko oraz wartość dochodów własnych na 1 mieszkańca dla gminy Jaśliska. W przypadków wskaźnika wydatków na 1 mieszkańca oraz wydatków majątkowych na 1 mieszkańca, najwyższe były one w gminie Jaśliska.

W strukturze dochodów jednostek samorządu terytorialnego, wyróżnia się dochody własne, dotacje ogółem oraz subwencję ogólną. Źródłami dochodów własnych są przede wszystkim wpływy z podatków i opłat lokalnych, a także udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz podatku dochodowego od osób prawnych. Dotacje ogółem obejmują m. in. dotacje celowe z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu administracji rządowej i innych zadań zleconych przez ustawy, na finansowanie lub dofinansowanie zadań własnych oraz dotacje i płatności budżetu środków europejskich, a także dotacje celowe przekazane w ramach programów finansowanych ze środków europejskich oraz innych środków zagranicznych. Z kolei subwencja oświatowa to świadczenie pieniężne z budżetu państwa, obejmujące części: oświatową, wyrównawczą, równoważącą oraz regionalną i rekompensującą.

Według danych GUS z 2022 roku, największą część dochodów na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” stanowiły dotacje ogółem – 37,78 % ogółu dochodów, natomiast najmniejszą część – subwencja ogólna – 29,52 % dochodów ogółem. W stosunku do roku 2018 wzrósł udział dochodów własnych w strukturze dochodów budżetu oraz zmniejszył się przy tym udział dotacji ogółem oraz subwencji ogólnej.

Dane dotyczące struktury dochodów budżetu na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 22 Struktura dochodów budżetu OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując strukturę dochodów budżetowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, zauważalne jest, że w każdej z gmin na przestrzeni lat 2018-2022 doszło do wzrostu udziału dochodów własnych w dochodach ogółem, wskutek spadku udziału subwencji ogólnej w dochodach, a także w przypadku gmin: Besko, Bukowsko i Zarszyn – wskutek spadku udziału dotacji ogółem. Największy wzrost udziału dochodów własnych w dochodach ogółem wystąpił w tym okresie w gminie Bukowsko - o 175,5 %, a wysokość dochodów własnych zwiększyła się w tym przypadku o 11 708 413,13 zł. W gminach: Besko, Jaśliska oraz Zarszyn, zarówno w 2018, jak i w 2022 roku, największy udział w dochodach miały dotacje ogółem, natomiast w przypadku gminy Bukowsko – w 2018 roku największy udział w dochodach miała subwencja ogólna, a w 2022 dochody własne.

Dane dotyczące struktury dochodów w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 32 Struktura dochodów budżetu w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Gmina	Dochody własne (w zł)		Dotacje ogółem (w zł)		Subwencja ogólna (w zł)	
	2018	2022	2018	2022	2018	2022
Besko	4 246 628,97	8 817 180,14	9 676 052,19	12 405 899,07	7 510 424,00	9 038 614,00

Bukowsko	6 672 507,73	18 380 920,86	10 137 285,70	14 404 182,12	10 334 749,00	12 813 942,00
Jaśliska	3 300 762,73	6 398 740,45	6 164 689,42	10 223 137,66	4 098 636,00	4 846 920,00
Zarszyn	10 533 221,20	16 385 970,33	14 443 933,58	20 716 823,66	13 689 711,00	18 423 123,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, w 2022 roku największa wysokość dochodów własnych wystąpiła w gminie Bukowsko – 18 380 920,86 zł, z kolei najmniejsza w gminie Jaśliska – 6 398 740,45 zł. Wysokość dotacji ogółem, największa była w gminie Zarszyn – 20 716 823,66 zł, natomiast najmniejsza w gminie Jaśliska – 10 223 137,66 zł, zaś biorąc pod uwagę wysokość subwencji ogólnej, najwięcej środków otrzymała również gmina Zarszyn – 18 423 123,00 zł, a najmniej gmina Jaśliska – 4 846 920,00 zł.

Jak wspomniano już wcześniej, dochody budżetu dzieli się na dochody bieżące i dochody majątkowe. Największą część dochodów gmin stanowią dochody bieżące, których wysokość znacznie wzrosła na przestrzeni ostatnich lat. Wzrost w tym czasie dotyczył również dochodów majątkowych, które obejmowały przede wszystkim środki na inwestycje. W 2022 roku, w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wysokość dochodów majątkowych wyniosła 13 895 357,60 zł, co stanowiło 8,28 % dochodów ogółem, natomiast w 2018 roku ich wysokość kształtowała się na poziomie 8 348 295,16 zł, co stanowiło 9,09 % dochodów ogółem. Największą część dochodów majątkowych, stanowiły dotacje oraz środki przeznaczone na inwestycje, których źródłem były środki zewnętrzne z budżetu państwa w ramach różnego rodzaju programów rządowych, w tym Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych oraz Rządowego Funduszu Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych, a także środki pochodzące z funduszy europejskich.

Wysokość dochodów majątkowych, w tym wysokość dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje oraz wpływów ze sprzedaży składników majątkowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2018 i 2022 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela 33 Wysokość dochodów majątkowych, w tym wysokość dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje oraz wpływów ze sprzedaży składników majątkowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

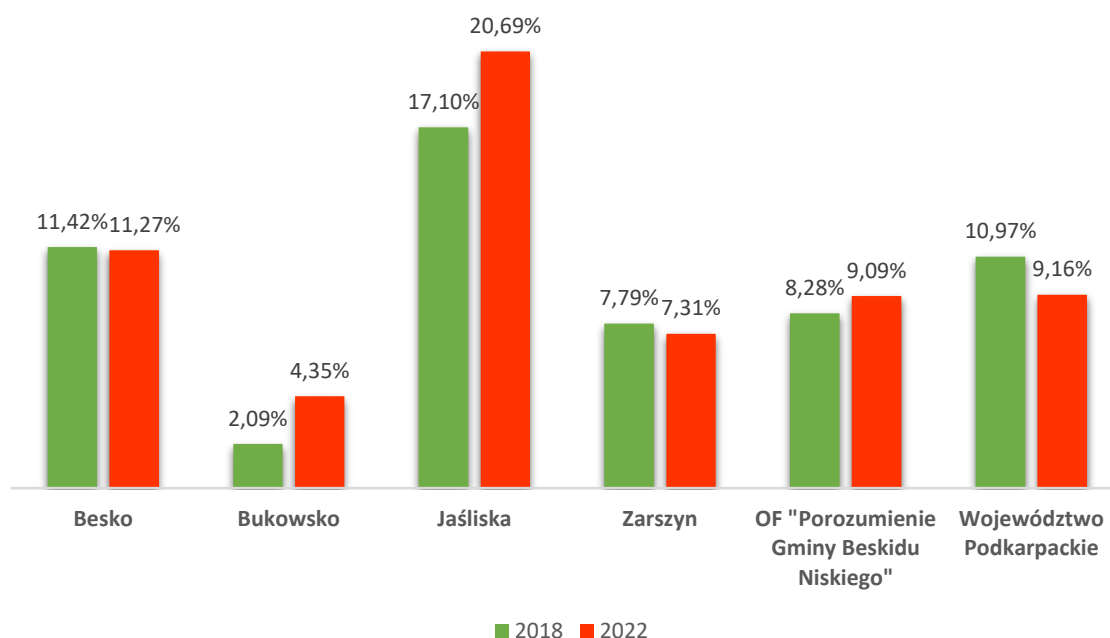
Gmina	Dotacje oraz środki przeznaczane na inwestycje (w zł)		Wpływy ze sprzedaży składników majątkowych (w zł)		Dochody majątkowe ogółem (w zł)	
	2018	2022	2018	2022	2018	2022
Besko	2 346 292,52	3 303 649,13	101 727,67	108 139,56	2 448 020,19	3 411 788,69
Bukowsko	396 669,33	1 204 163,90	171 583,19	779 713,37	568 252,52	1 983 877,27
Jaśliska	2 319 438,68	4 325 918,43	-236,05	117 018,40	2 319 202,63	4 442 936,83
Zarszyn	2 827 491,09	3 875 967,41	185 328,73	180 787,40	3 012 819,82	4 056 754,81
Ogółem OF	7 889 891,62	12 709 698,87	458 403,54	1 185 658,73	8 348 295,16	13 895 357,60

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Największa wysokość dochodów majątkowych w 2022 roku wystąpiła w gminie Jaśliska – 4 442 936,83 zł, co stanowiło 31,97 % dochodów majątkowych ogółem w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”. Najmniejsze dochody majątkowe wystąpiły natomiast w gminie Bukowsko – 1 983 877,27, tj. 14,28 % dochodów majątkowych ogółem w OF.

Biorąc pod uwagę wskaźnik udziału dochodów majątkowych w dochodach budżetu ogółem, zarówno w 2018, jak i w 2022 roku wskaźnik ten najmniejszy był w gminie Bukowsko – odpowiednio 2,09 % i 4,35 %, zaś największy w gminie Jaśliska – odpowiednio 17,10% i 20,69 %. Ogółem w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wskaźnik ten w 2018 roku wynosił 8,28 %, a w roku 2022 – 9,09 %, w obu przypadkach kształtując się poniżej średniej dla województwa podkarpackiego – odpowiednio 10,97 % i 9,16 %. Dane w tym zakresie, dla poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 23 Udział dochodów majątkowych w dochodach ogółem w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Podobnie jak w przypadku dochodów, obok wydatków bieżących ważną rolę w kształtowaniu budżetu pełnią wydatki majątkowe, które obejmują wydatki na inwestycje i zakupy inwestycyjne. Realizacja inwestycji przez gminę stanowi główny element jej rozwoju, wyrażany przede wszystkim poprzez wzrost konkurencyjności i zaspokajanie potrzeb społeczeństwa. Wydatki inwestycyjne w tym kontekście mają zasadnicze znaczenie, wpływają one w istotny sposób zarówno na skalę, jak i rodzaj podejmowanych działań inwestycyjnych, zalicza się je do najbardziej efektywnych narzędzi wpływania na rozwój regionalny. W swej istocie wydatki inwestycyjne umożliwiają oddziaływanie na skuteczność wypełniania zadań publicznych przez jednostki samorządu terytorialnego. Wnioskować można, że niezbędność realizacji inwestycji przez gminę w kluczowy sposób wpływa na strukturę ponoszonych przez nią wydatków.

W 2022 roku, ogółem w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, wysokość wydatków majątkowych wyniosła 30 533 378,41 zł, stanowiąc 20,3 % wydatków ogółem, a w stosunku do roku 2018, ich wysokość wzrosła o 14 062 175,24 zł. Najwyższa wysokość wydatków majątkowych w 2022 roku wystąpiła w gminie Zarszyn – 10 742 886,21 zł, z kolei najmniejsza w gminie Besko – 5 700 756,16 zł. W 2018 roku, wydatki majątkowe najwyższe były również w gminie Zarszyn – 5 958 525,50 zł, a najniższe w gminie Bukowsko – 2 166 102,93 zł.

Dane dotyczące wysokości wydatków majątkowych w roku 2018 i 2022 w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa tabela.

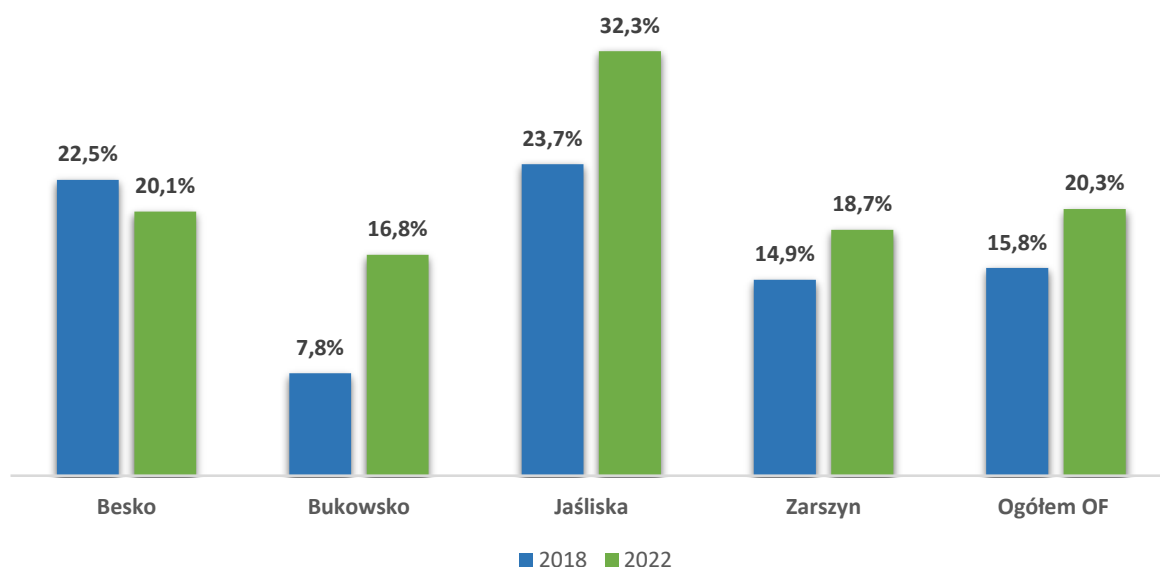
Tabela 34 Wysokość wydatków majątkowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Gmina	Wysokość wydatków majątkowych (w zł)		Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem (w %)	
	2018	2022	2018	2022
Besko	5 011 341,98	5 700 756,16	22,5	20,1
Bukowsko	2 166 102,93	7 183 910,87	7,8	16,8
Jaśliska	3 335 232,76	6 905 825,17	23,7	32,3
Zarszyn	5 958 525,50	10 742 886,21	14,9	18,7
Ogółem OF	16 471 203,17	30 533 378,41	15,8	20,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

W kwestii wskaźnika udziału wydatków majątkowych w wydatkach ogółem, na podstawie wyżej przedstawionych danych możemy zauważyć, że zarówno w 2018, jak i 2022 roku, wskaźnik ten najwyższy był w gminie Jaśliska – odpowiednio 23,7 % i 32,3 %, natomiast najniższy w gminie Bukowsko – odpowiednio 7,8 % i 16,8 %. Dane w tym zakresie, dla poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 24 Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Cennym wskaźnikiem w zakresie możliwości inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego jest wartość wyniku bieżącego, tj. różnica między dochodami bieżącymi i wydatkami bieżącymi. Wynik bieżący budżetu wskazuje, czy gmina jest w stanie pokryć wydatki bieżące dochodami bieżącymi. Dodatni wynik, nazywany nadwyżką operacyjną, daje gminie możliwość realizacji nowych przedsięwzięć, przeznaczając daną kwotę na inwestycje lub spłacając wcześniej zaciągnięte zobowiązania na cele inwestycyjne. Ujemny wynik bieżący, zwany deficytem operacyjnym, wskazuje na to, że bieżące wydatki gminy przekraczają poziom jej dochodów bieżących, co może być wynikiem niższego, niż zakładano, wzrostu dochodów budżetu lub nadmiernym wzrostem zadłużenia wraz z kosztami jego obsługi. Wówczas, bieżące zadania gminy mogą być realizowane poprzez jej sprzedaż majątku lub poprzez zaciągnięcie nowych zobowiązań.

Na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, zarówno w 2018, jak i w 2022 roku, wystąpiła nadwyżka operacyjna odpowiednio w wysokości – 4 823 656,35 zł oraz 19 453 279,15 zł. W żadnej z gmin, we wskazanym okresie nie wystąpił deficyt operacyjny, przy czym w każdej z gmin, wystąpił znaczny wzrost nadwyżki operacyjnej. Najwyższy wynik bieżący w 2018 roku wystąpił w gminie Besko – 1 701 984,17 zł, a najniższy w gminie Jaśliska – 488 847,74 zł, natomiast w 2022 roku najwyższa nadwyżka operacyjna wystąpiła w gminie Bukowsko – 8 111 763,26 zł, zaś najmniejsza ponownie w gminie Jaśliska – 2 571 709,59 zł.

Dane dotyczące wysokości dochodów i wydatków bieżących, a także wyniki bieżącego w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 35 Wynik bieżący gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Gmina	Dochody bieżące (w zł)		Wydatki bieżące (w zł)		Wynik bieżący (w zł)	
	2018	2022	2018	2022	2018	2022
Besko	18 985 084,9	26 849 904,52	17 283 100,80	22 727 993,52	1 701 984,17	4 121 911,00
Bukowsko	26 576 289,91	43 615 167,71	25 516 081,22	35 503 404,45	1 060 208,69	8 111 763,26
Jaśliska	11 244 885,52	17 025 861,28	10 756 037,78	14 454 151,69	488 847,74	2 571 709,59
Zarszyn	35 654 045,96	51 469 162,18	34 081 430,21	46 821 266,88	1 572 615,75	4 647 895,30
Ogółem OF	92 460 306,36	138 960 095,69	87 636 650,01	119 506 816,54	4 823 656,35	19 453 279,15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ważnym elementem budżetu są przekazywane gminie środki na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów realizowanych ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności UE, a także programów ze środków bezzwrotnych pochodzących z Unii Europejskiej oraz na realizację płatności, których źródłem jest budżet środków europejskich. Na przestrzeni lat 2018-2022, w perspektywie finansowej Funduszy Europejskich 2014-2020, gminy z terenu OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” pozyskały łącznie 24 398 798,82 zł ze środków europejskich. Rekordzistą w tej kwestii na terenie OF, była gmina Besko, która pozyskała łącznie 10 519 592,36 zł, co stanowiło aż 43,1 % ogółu pozyskanych w OF środków, z kolei najmniej środków finansowych pozyskała w tym czasie gmina Bukowsko – 2 845 762,27 zł, co stanowiło 11,7 % ogółu środków pozyskanych w OF.

W zakresie finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych, wyróżnia się następujące rodzaje dochodów:

- środki z Unii Europejskiej na finansowanie programów i projektów unijnych,
- środki z budżetu państwa lub inne przekazane jako współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem środków UE,
- płatności w zakresie budżetu środków europejskich.

Największą część dochodów, stanowiły płatności w zakresie budżetu środków europejskich, które łącznie na przestrzeni lat 2018-2022 wyniosły 23 040 392,84 zł. Środki z budżetu państwa lub inne, które zostały przekazane jako współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem środków europejskich, wyniosły z kolei 752 344,88 zł, natomiast środki z UE na finansowanie programów i projektów unijnych – 606 061,10 zł

Gminy przede wszystkim realizowały projekty w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020, którego Instytucją Zarządzającą był Zarząd Województwa Podkarpackiego, a także Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW), którego Instytucją Zarządzającą było Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, natomiast instytucjami wdrażającymi: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Urzędy Marszałkowskie oraz Agencja Rynku Rolnego.

Dane dotyczące finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 36 Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w latach 2018-2022

Gmina	Środki z UE na finansowanie programów i projektów unijnych (w zł)	Środki z budżetu państwa lub inne przekazane jako współfinansowanie programów i projektów realizowanych z udziałem środków UE (w zł)	Płatności w zakresie budżetu środków europejskich (w zł)	Dochody razem (w zł)
Besko	0,00	121 579,61	10 398 012,75	10 519 592,36
Bukowsko	49 998,16	201 532,73	2 594 231,38	2 845 762,27
Jaśliska	355 391,00	343 982,13	5 479 703,60	6 179 076,93
Zarszyn	200 671,94	85 250,41	4 568 445,11	4 854 367,46
Ogółem OF	606 061,10	752 344,88	23 040 392,84	24 398 798,82

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

2.4. Sfera przestrzenno-środowiskowa

2.4.1. Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 z późn. zm.), środowiskiem nazywamy ogół elementów przyrodniczych, w tym także przekształconych w wyniku działalności człowieka, w szczególności powierzchnię ziemi, kopaliny, wodę, powietrze, krajobraz, klimat oraz pozostałe elementy różnorodności biologicznej, a także wzajemne powiązania pomiędzy tymi elementami.

Zgodnie z dokonaną regionalizacją fizycznogeograficzną, mającą na celu wydzielenie obszarów, wykazujących pewien stopień spójności, wynikający m. in z ich położenia geograficznego, historii rozwoju, czy też wzajemnego powiązania poszczególnych elementów, Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” położony jest w obrębie dwóch makroregionów: Pogórza Środkowobeskidzkiego i Beskidów Środkowych, te z kolei składają się z szeregu mniejszych mezoregionów. Analizowany obszar znajduje się w obrębie czterech mezoregionów, tj. Beskidu Niskiego, Kotliny Jasielsko-Krośnieńskiej, Pogórza Bukowskiego oraz Pogórza Dynowskiego, co zostało zobrazowane na poniższej mapie.

Mapa 8 Położenie fizycznogeograficzne OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według J. Kondrackiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Położenie obszaru w obrębie dwóch makroregionów oraz czterech mezoregionów wpływa zasadniczo na różnorodność terenu oraz walory krajobrazowe. Północno-wschodnia część OF, obejmująca część gminy Zarszyn w okolicach miejscowości Jaćmierz, Posada Jaćmierska oraz Nowosielce, znajduje się w zasięgu mezoregionu Pogórze Dynowskie. Mezoregion ten charakteryzuje się wzniesieniami od 350 do niemal 600 m n. p. m. i przeważają tu obszary rolnicze, tj. pola uprawne, pastwiska i łąki. Na tym obszarze znajdują się również kompleksy leśne, w których przeważają buk, jodła oraz sosna.

Mezoregion Kotlina Jasielsko-Krośnieńska obejmuje północną i środkową część OF w granicach gmin: Besko, Zarszyn oraz w mniejszym stopniu Bukowsko. Obszar ten

charakteryzuje się równoleżnikowym obniżeniem terenu pomiędzy pogórzami: Bukowskim, Dynowskim, Jasielskim i Strzyżowskim oraz występowaniem pasm wzgórz i kotlin o wysokościach od ok. 280 do 350 m n. p. m., a także urodzajnych gleb, co wpływa na jego rolniczy charakter. W mezoregionie występują również złoża surowców mineralnych, takich jak: ropa naftowa, gaz ziemny i wody mineralne.

Środkową i wschodnią część OF, tj. część obszaru gmin: Bukowsko i Zarszyn, obejmuje z kolei pas Pogórza Bukowskiego, który charakteryzuje się występowaniem wzgórz o wysokościach od 300 do 500 m n. p. m., wysokim poziomem lesistości oraz korzystnymi warunkami do osadnictwa i rolnictwa.

Południowa i południowo-zachodnia część Obszaru Funkcjonalnego znajduje się w obrębie Beskidu Niskiego i obejmuje południową część gminy Bukowsko oraz cały obszar gminy Jaśliska. Jest to obszar o wysokim stopniu lesistości, porośnięty głównie buczyną karpacką oraz częściowo drzewostanem jodłowym i sosnowym. Beskid Niski charakteryzuje się występowaniem licznych pasów pogórza oraz znajdującymi się pomiędzy nimi dolin, głównie rzek i potoków, a najwyższym szczytem na analizowanym obszarze jest Kamień nad Jaśliskami (857 m n. p. m.), znajdujący się w gminie Jaśliska.

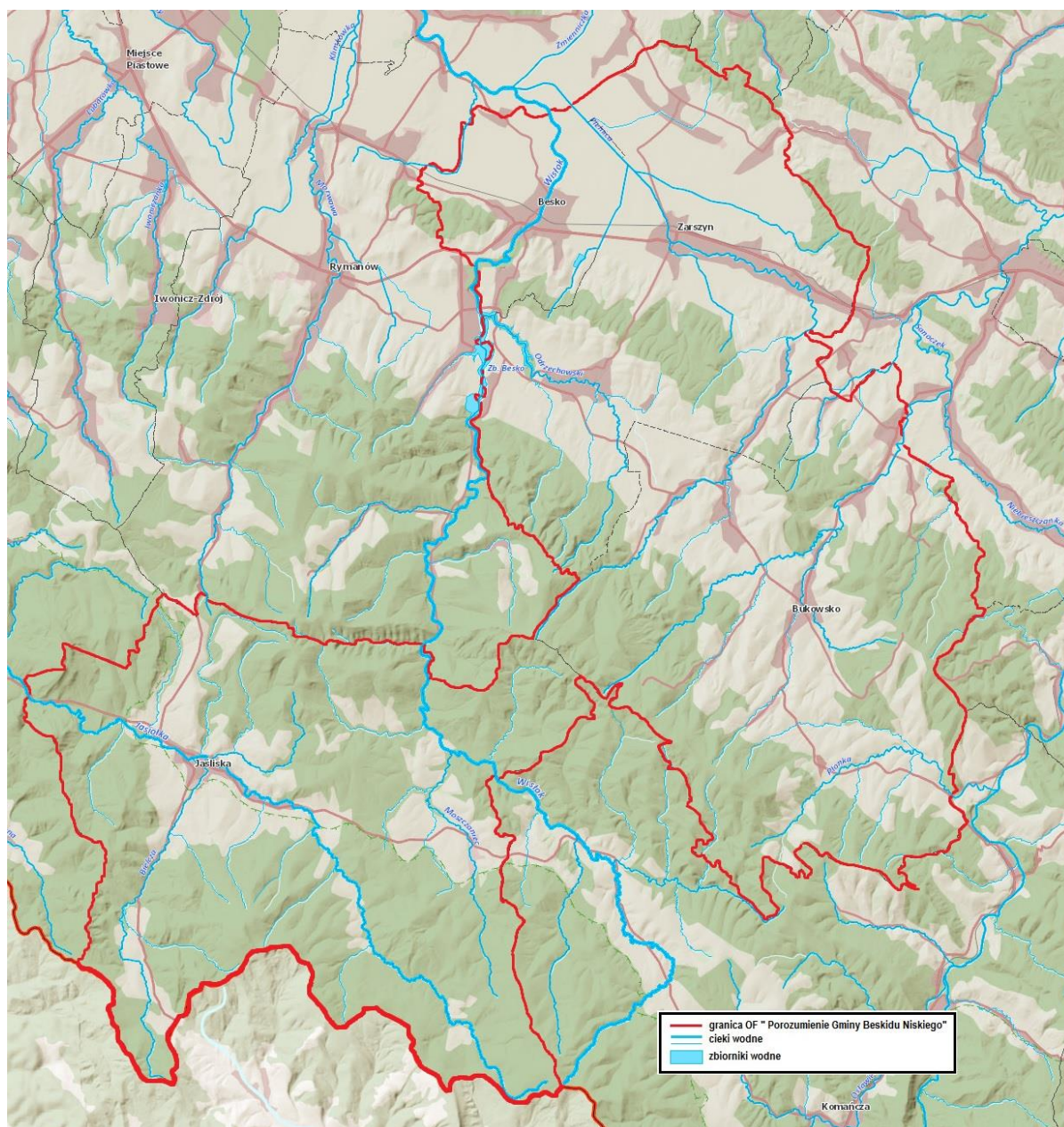
Analizowany obszar funkcjonalny, tworzą w dużej mierze tereny leśne, które zajmują blisko 50 % ogółu powierzchni obszaru, cechujące się ogromną bioróżnorodnością. Obszar odznacza się wyjątkowymi walorami przyrodniczymi oraz krajobrazowymi w postaci rozległych kompleksów leśnych, pięknych dolin Beskidu z widokami na okoliczne góry, występującej bioróżnorodności, dzikości przyrody oraz urozmaiconą rzeźbą terenu, autentycznością i czystością, które stwarzają świetne warunki do rozwoju turystyki.

Głównymi rzekami OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” są rzeki: Jasiołka, będąca dopływem Wisłoki oraz Wisłok, będący dopływem Sanu. Oprócz tego przez teren OF płynie szereg mniejszych cieków wodnych, w tym sieć stałych i okresowych potoków, należących do dorzecza Jasiołki, Wisłoka oraz Osławy. Do mniejszych rzek na tym obszarze, będących ważnym elementem układu hydrologicznego należą m.in Sanoczek i Pielnica. Rzeki i potoki płyną często krętymi i głęboko wciętymi dolinami o stromych zboczach oraz występują na nich niekiedy piękne przełomy, jak przełom Wisłoka pomiędzy miejscowościami Besko i Mymoń, a także przełom Jasiołki pomiędzy Tylawą i Daliową.

Na rzece Wisłok, na granicy gmin: Besko, Rymanów i Zarszyn utworzony został sztuczny zbiornik wodny – Zbiornik Besko (lub inaczej „Jezioro Sieniawskie”), którego głównym zadaniem jest retencja, poprzez wyrównywanie przepływów oraz ochronę niżej położonych terenów przed powodzią. Ponadto, zaopatruje on w wodę Iwonicz i Rymanów. Z uwagi na nieuregulowaną linię brzegową oraz znaczne różnice w głębokości dna, zbiornik nie został wykorzystany, ani nie jest planowany do wykorzystania jako rekreacyjny.

Sieć cieków wodnych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 9 Sieć wodna na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Hydroportalu: www.wody.isok.gov.pl

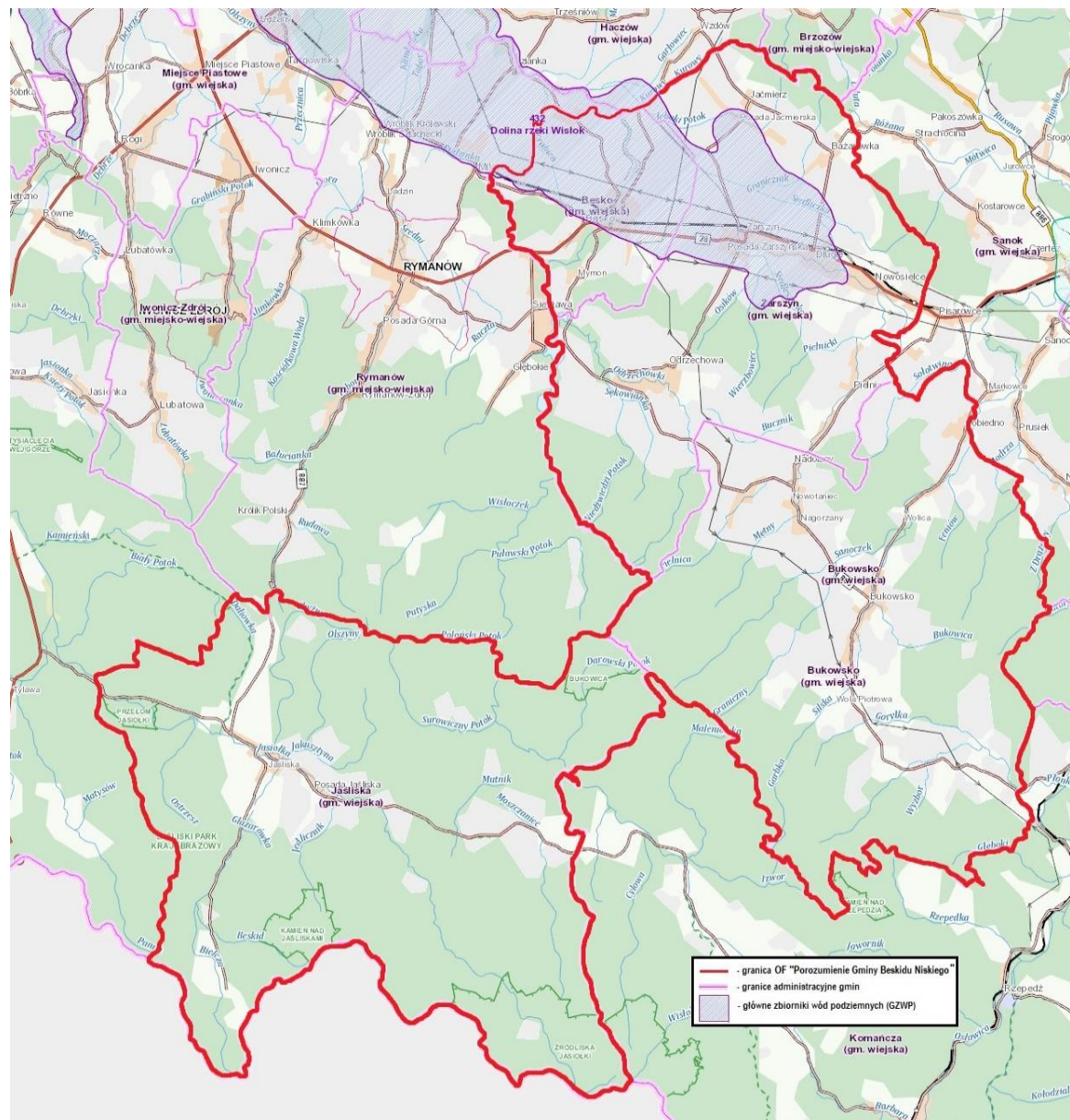
Strategiczne znaczenie w gospodarce wodnej danego obszaru mają główne zbiorniki wód podziemnych, stanowiące naturalne zbiorniki wodne, które gromadzą wody podziemne, znajdujące się pod powierzchnią ziemi. W granicach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” znajduje się jeden Główny Zbiornik Wód Podziemnych (GZWP): nr 432 Dolina rzeki Wisłok, który obejmuje swoim zasięgiem jedynie północną część OF w granicach gmin: Besko i Zarszyn.

Szczególne znaczenie GZWP wynika przede wszystkim z ich obecnego oraz perspektywicznego zaopatrzenia w wodę w stanie surowym lub po jej ewentualnym prostym uzdatnieniu przy pomocy stosowanych obecnie i uzasadnionych ekonomicznie technologii. Stąd ważna jest jakość zasobów wodnych i przeciwdziałanie zagrożeniom. Wody podziemne narażone są przede wszystkim na zagrożenia związane z działalnością człowieka, a największy wpływ na ich zanieczyszczenie mają ścieki komunalne i przemysłowe oraz składowiska odpadów komunalnych. W obrębie analizowanego

obszaru na którym znajdują się GZWP dominują obszary rolnicze, w związku z tym zagrożenie dla wód podziemnych wynika również ze stosowania środków ochrony roślin oraz nawozów mineralnych.

Główne zbiorniki wód podziemnych, występujące na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” ilustruje poniższa mapa.

Mapa 10 Główne zbiorniki wód podziemnych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

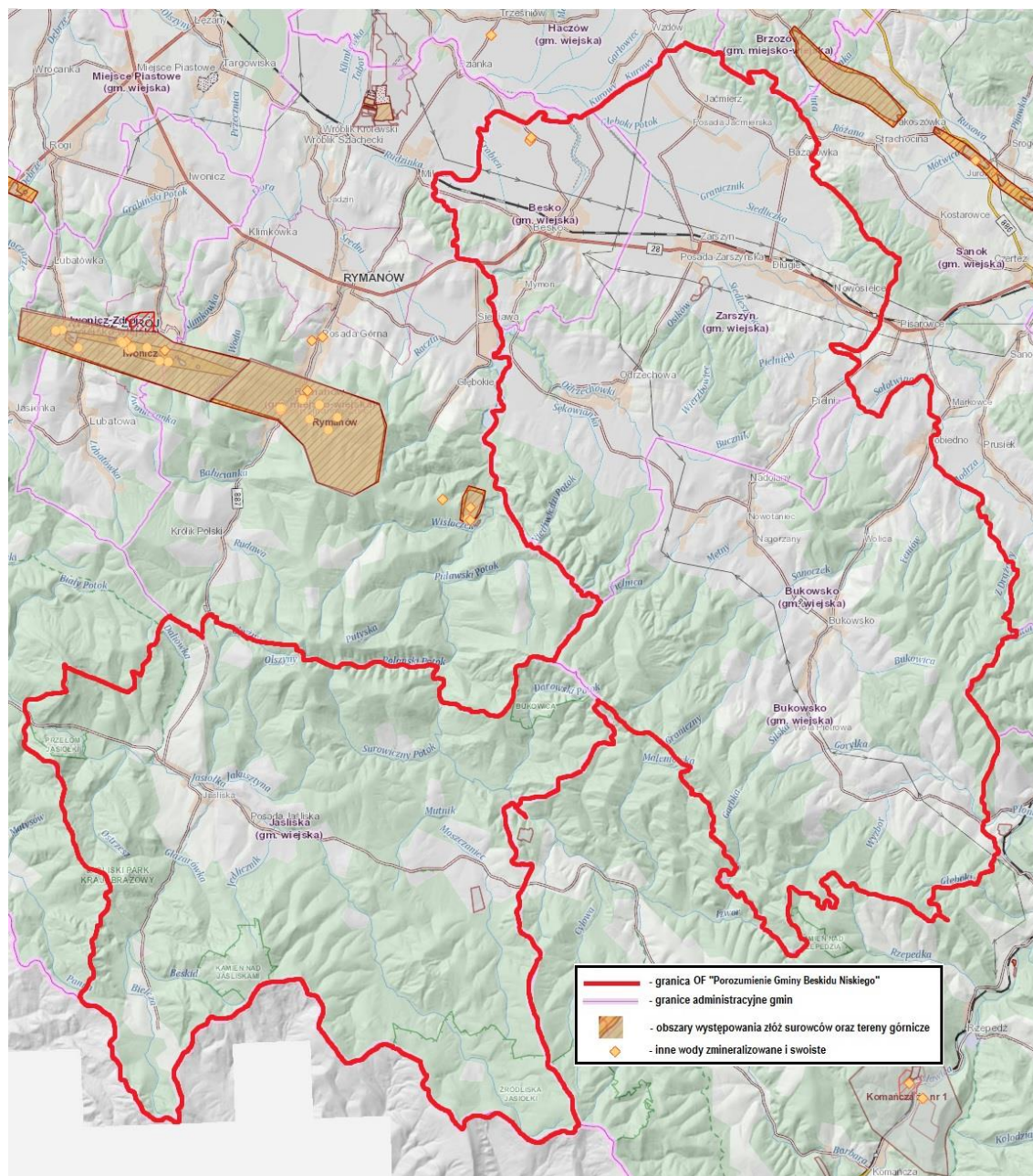

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego

Na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” nie występują złoża surowców naturalnych, mające znaczenie dla lokalnej gospodarki. Do nielicznych obszarów złóż surowców możemy zaliczyć złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej w gminie Zarszyn oraz złoża kopalin: kamieni łamanych i blocznych w gminie Jaśliska. Ponadto, na terenie gminy Besko znajdują się trzy otwory badawcze wód zmineralizowanych i swoistych.

Obszary występowania złóż surowców oraz tereny górnicze na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 11 Obszary występowania złóż surowców oraz tereny górnicze na OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego

Duże znaczenie dla środowiska naturalnego, a także dla atrakcyjności i promocji gminy mają lasy. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2023 r. poz. 1356 z późn. zm.), lasem określamy grunt o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, który pokryty jest drzewami, krzewami oraz runem leśnym i przeznaczony jest do produkcji leśnej lub stanowi rezerwat przyrody, czy też wchodzi w skład parku narodowego, albo też wpisany jest do rejestru zabytków. Lasem jest również grunt związany z gospodarką leśną, który zajęty jest przez: budynki, budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna - wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne.

Na terenie Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego z 2022 roku, lasy zajmowały powierzchnię 20 078,87 ha, co stanowiło 2,9 % powierzchni ogółu lasów w województwie podkarpackim, a stopień zalesienia wynosił 46,1 %, przy lesistości 38,3 % dla województwa. Największa powierzchnia gruntów leśnych występowała w gminie Jaśliska – 11 699,21 ha, co stanowiło 58,3 % powierzchni tych gruntów na terenie całego OF, natomiast lesistość w gminie kształtowała się na poziomie 69,8 %, co również było najwyższą wartością w OF. Najmniejsza powierzchnia gruntów leśnych oraz najniższy stopień lesistości występował z kolei w gminie Besko – odpowiednio 267,52 ha i 9,7 %.

Dane dotyczące powierzchni gruntów leśnych oraz lesistości w poszczególnych gminach badanego obszaru, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 37 Powierzchnia gruntów leśnych oraz lesistość w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2022 r.”

Nazwa gminy	Powierzchnia gruntów leśnych w ha	Powierzchnia gruntów leśnych publicznych w ha	Powierzchnia gruntów leśnych prywatnych w ha	Lesistość w %
Besko	267,52	234,06	33,46	9,7%
Bukowsko	5 584,04	4 531,39	1052,65	40,6%
Jaśliska	11 699,21	11 352,21	347	69,8%
Zarszyn	2 528,10	2 118,20	409,9	23,9%
Ogółem OF	20 078,87	18 235,86	1 843,01	46,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Kwestie związane z ochroną przyrody regulowane są przez ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm). Zgodnie z niniejszą ustawą formami ochrony przyrody są parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, a także ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Każda z tych form spełnia inną rolę w systemie ochrony przyrody i służy innym celom, z tego względu cechuje się odmiennym reżimem ochronnym oraz zakresem ograniczeń w użytkowaniu.

Na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” występują następujące formy ochrony przyrody:

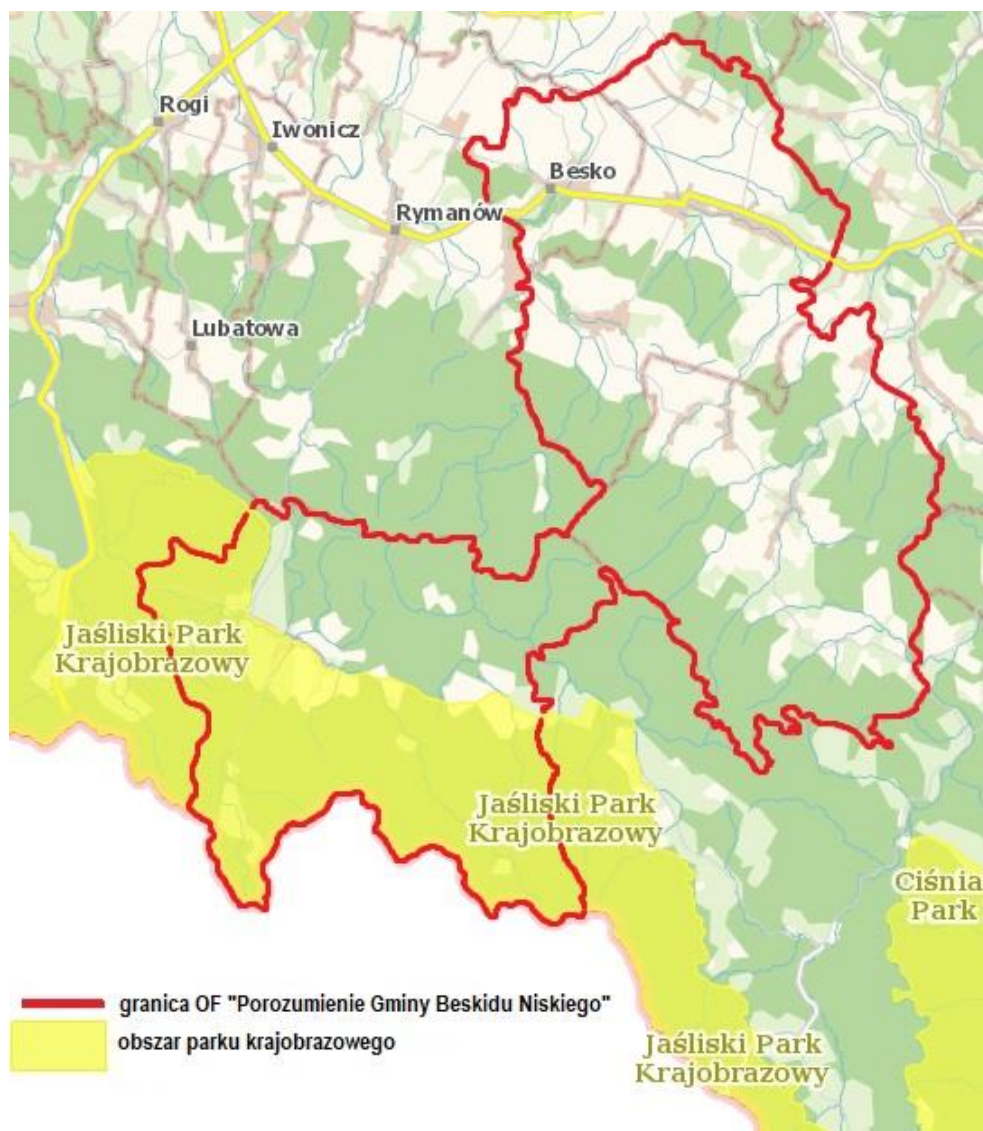
- 1) parki krajobrazowe,
- 2) obszary chronionego krajobrazu,
- 3) obszary Natura 2000 – ptasie i siedliskowe,
- 4) rezerваты przyrody,
- 5) użytki ekologiczne,
- 6) pomniki przyrody.

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” znajduje się w zasięgu Jaślińskiego Parku Krajobrazowego, który obejmuje większą część obszaru gminy Jaśliska, w południowo-zachodniej części OF.

Jaśliński Park Krajobrazowy jest rozległym parkiem, rozciągającym się od wschodniej części Beskidu Niskiego w gminie Komańcza do granic Magurskiego Parku Narodowego w gminie Krempna. Jego głównym zadaniem jest ochrona górnego dorzecza rzeki Jasiółki oraz źródełk Wiśłoka. Teren parku obejmują przede wszystkim tereny leśne, w których większość stanowi buczyna z domieszką grabu, jodły i jawora, a także występują stanowiska modrzewia europejskiego i cisa pospolitego. Na terenie parku występują również cenne pozostałości po dawnych mieszkańcach tych ziem – łemkach.

Lokalizacja Jaślińskiego Parku Krajobrazowego na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 12 Lokalizacja Jaślińskiego Parku krajobrazowego na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

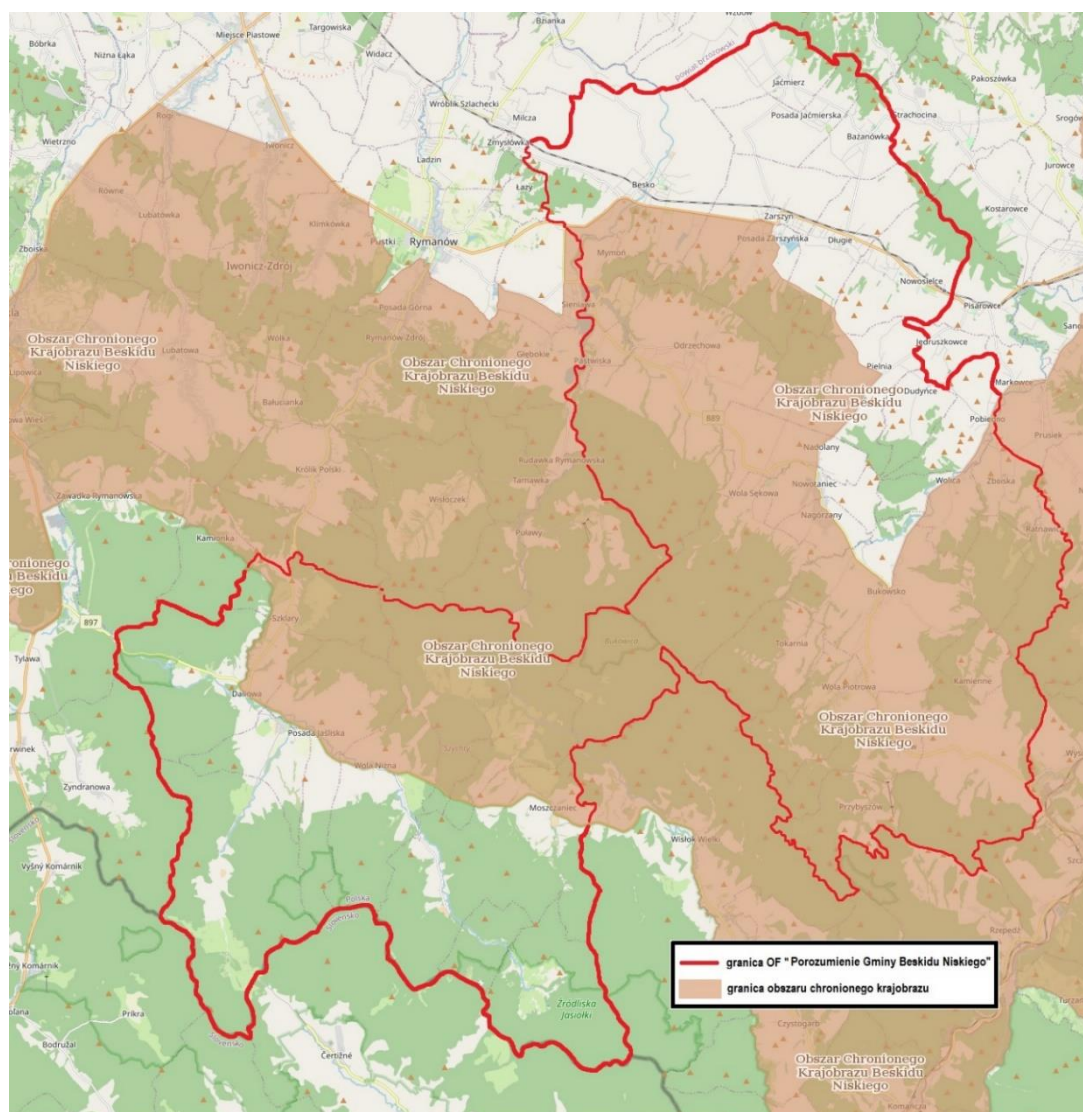
Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny, które są chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz oraz są wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcję korytarzy ekologicznych. Na badanym terenie ustanowiono Obszar Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego– który obejmuje centralny pas OF: południową część gminy Besko, większość obszaru gminy Bukowsko (z wyjątkiem północno-wschodniej części), północną i północno–schodnią część gminy Jaślika oraz środkową i południowo-zachodnią część gminy Zarszyn.

Obszar Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego ciągnie się od wschodniej części Beskidu Niskiego w gminie Komańcza do granic Magurskiego Parku Narodowego. Obszar ten charakteryzuje się dużą lesistością oraz niskim oddziaływaniem człowieka na przyrodę, występują tu również łagodne pasma zalesionych pasm górskich, a bogata sieć rzeczna obfituje w malownicze przełomy.

Tereny OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” objęte zasięgiem obszarów chronionego krajobrazu przedstawia poniższa mapa.

Mapa 13 Obszary chronionego krajobrazu na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

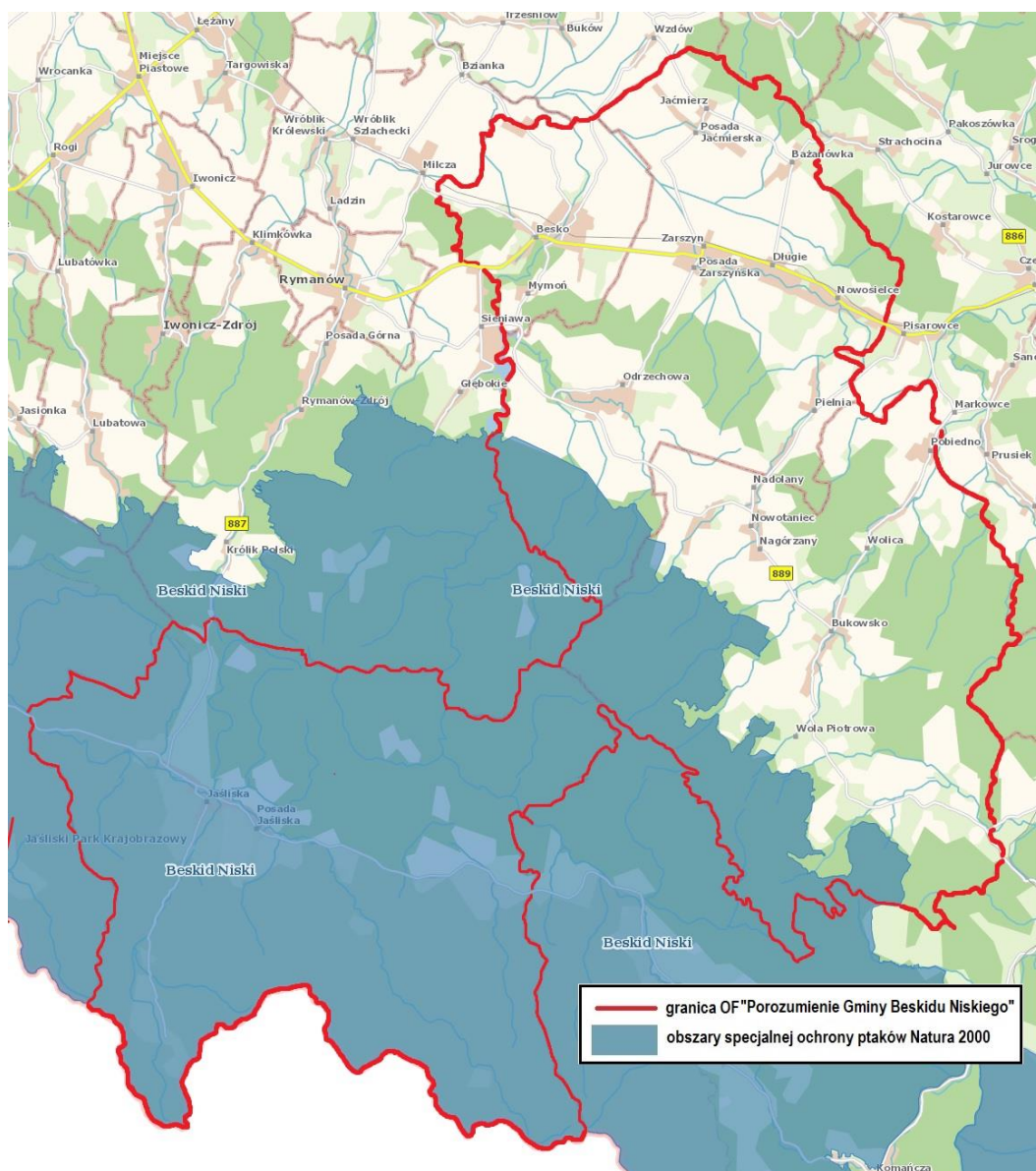

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Obszary Natura 2000 objęte są ochroną przyrody w celu zachowania określonych typów siedlisk przyrodniczych, a także gatunków, które są uważane za cenne i zagrożone. W ramach programu Natura 2000 wyznaczone zostały tzw. specjalne obszary ochrony ptaków oraz specjalne obszary ochrony siedlisk. Wyznaczenie obszarów specjalnej ochrony ptaków ma na celu protekcję populacji dziko występujących gatunków ptaków, utrzymanie i zagospodarowanie ich naturalnych siedlisk, z kolei celem wyznaczenia specjalnych obszarów ochrony siedlisk jest ochrona siedlisk przyrodniczych, populacji i siedlisk roślin oraz zwierząt, a także odtworzenie siedlisk przyrodniczych lub właściwego stanu ochrony gatunków roślin lub zwierząt.

Na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” występuje jeden obszar specjalnej ochrony ptaków – Beskid Niski, powstały w celu ochrony takich gatunków ptaków jak m. in. orlik krzykliwy, orzeł przedni, puszczyk uralski i bocian czarny, a także sześć specjalnych obszarów ochrony siedlisk – Jaćmierz, Wiśtok Środkowy z Dopływami, Las Hrabeński, Patria nad Odrzechową, Rymanów oraz Ostoja Jaśliska, których lokalizacje obrazują poniższe mapy.

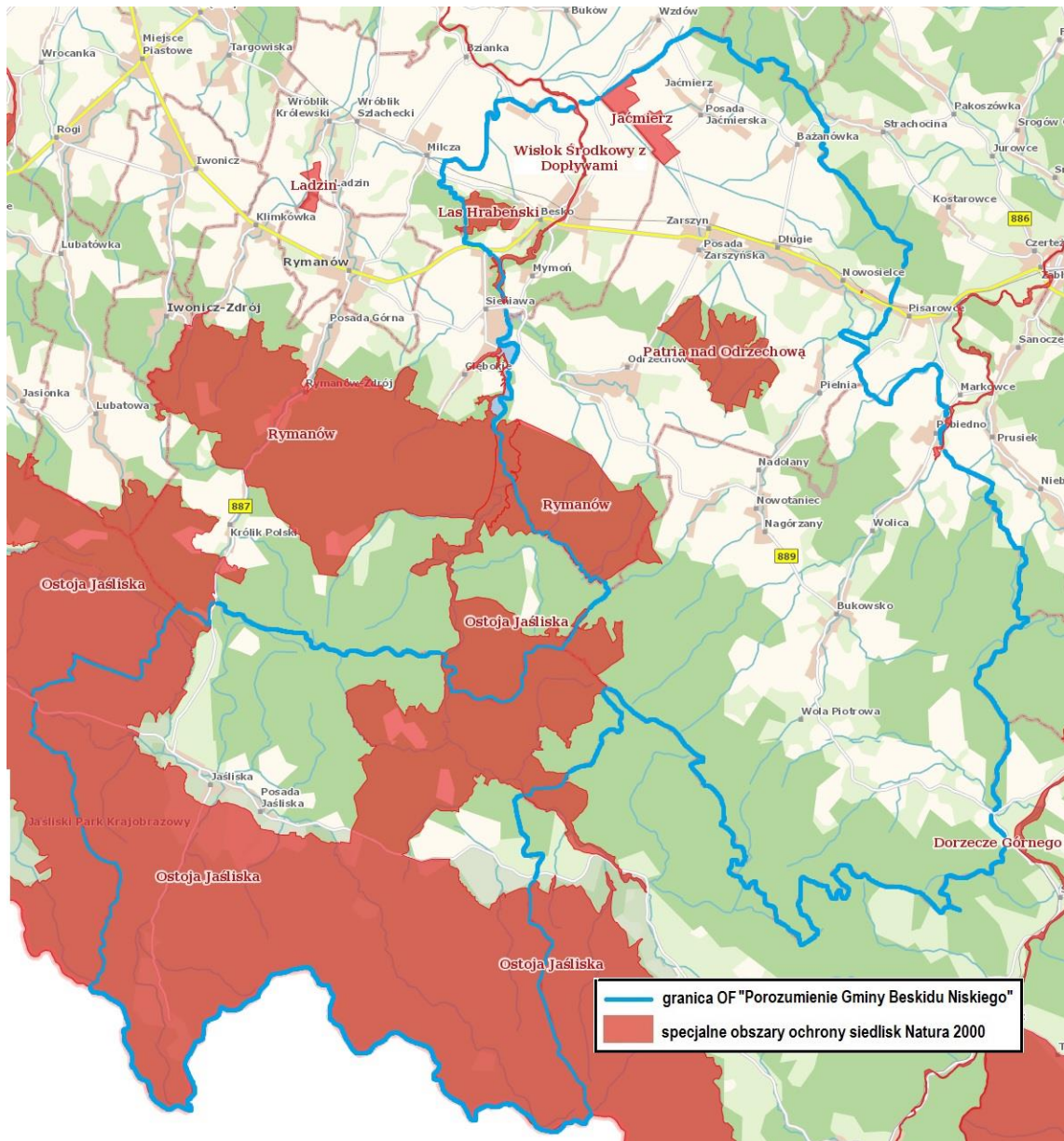
Mapa 14 Obszary specjalnej ochrony ptaków – Natura 2000 na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Źródło:

Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Mapa 15 Specjalne obszary ochrony siedlisk – Natura 2000 na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Jak przedstawiają powyższe mapy, obszary objęte specjalną ochroną ptaków obejmują w całości terytorium gminy Jaśliska, zachodnią i południowo-zachodnią część gminy Bukowsko oraz południowo-zachodnią część gminy Zarszyn. Specjalne obszary ochrony siedlisk występują natomiast w każdej z gmin OF, a największym ich zasięgiem objęty jest teren gminy Jaśliska.

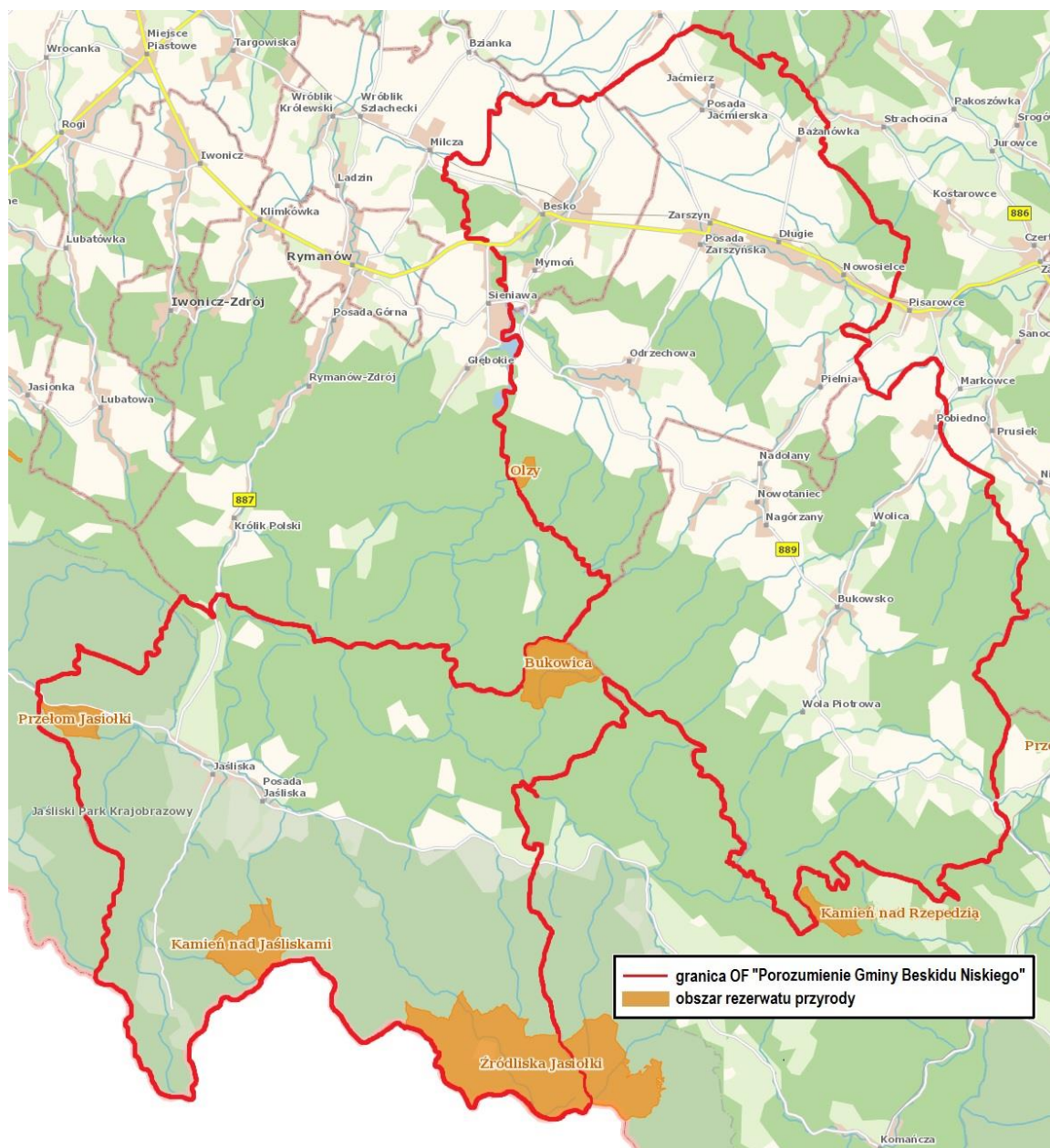
Kolejną formą ochrony przyrody, występującą na badanym obszarze są rezerваты przyrody. Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, rezerваты obejmują obszary zachowane w stanie naturalnym lub nieznacznie zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, zwierząt i grzybów, a także twory i składniki przyrody nieożywionej, które wyróżniają się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi, lub walorami krajobrazowymi. Na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” utworzono 5 rezerwatów przyrody:

- 1) Bukowica,

- 2) Kamień nad Jaśliskami,
- 3) Przełom Jasiołki,
- 4) Olzy,
- 5) Źródlika Jasiołki.

Lokalizację rezerwatów przyrody na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 16 Rezerwaty przyrody na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.geoserwis.gdos.gov.pl

Oprócz wyżej wymienionych form przyrody, na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” występują liczne pomniki przyrody, obejmujące przede wszystkim pojedyncze drzewa lub skupiska drzew, a także użytki ekologiczne, które są pozostałościami ekosystemów mające znaczenie dla różnorodności biologicznej obszaru.

W zakresie edukacji przyrodniczej i ekologicznej ważną rolę pełni funkcjonujące w Posadzie Zarszyńskiej Centrum Dziedzictwa Przyrodniczego, którego celem działalności jest również rozbudzanie zainteresowania światem przyrodniczym, organizowanie akcji ekologicznej oraz prowadzenie zajęć i warsztatów dla dzieci, młodzieży i nauczycieli. W obiekcie znajdują także eksponaty dzikich zwierząt leśnych, chrząszczy, motyli oraz owadów.

2.4.2. Dziedzictwo kulturowe

Ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego jest również dziedzictwo kulturowe, związane ściśle z tradycją, historią oraz tożsamością danej społeczności i obejmujące elementy materialne, jak np. zabytki architektury oraz niematerialne, jak np. zwyczaje, obrzędy, tradycyjna wiedza i praktyki. Ochrona dziedzictwa jest szczególnie ważna dla zachowania tożsamości i wartości dla przyszłych pokoleń.

Historia osadnictwa na obszarze OF „Porozumienie Beskidu Niskiego” sięga ok. IX wieku, powstawały jednak niewielkie wsie, zakładane poniżej pasma gór Beskidu Niskiego. Ożywienie osadnictwa nastąpiło natomiast w XIV wieku, kiedy tereny te włączone zostały do Królestwa Polskiego, wchodząc w skład ziemi sanockiej, zaś teren dzisiejszej gminy Jaśliska stanowił tzw. klucz jaśliski, który w XV wieku został nadany rzymskokatolickim biskupom przemyskim. W początkowych latach, wsie tworzone były na prawie niemieckim przez etnicznych Niemców oraz Słowian przybywających ze wschodnich terenów niemieckich. Przybyła ludność niemieckojęzyczna tworzyła grupę etniczną, nazywaną w późniejszym czasie „Głuchoniemcami”, która z biegiem czasu uległa polonizacji. Do miejscowości z terenu obecnego OF, założonych na prawie niemieckim w tamtym czasie można zaliczyć m. in. Besko, Bukowsko, Jaćmierz, Jaśliska, Nowotaniec, Niebieszczany oraz Zarszyn. Napływ tej grupy osadników miał znaczny wpływ na rozwój kultury rolnej i hodowlanej, nowatorskich technik rzemieślniczych, a także sztuki czytania i pisania.

Postępujące osadnictwo przyczyniało się do rozwoju szlaków handlowych, co przekładało się na bogacenie się regionu, a tym samym na dalszy napływ osadników, ale także na działalność rozbójników, rabujących kupców, dwory oraz osady. W szczególności XVI wiek przyniósł masową kolonizację Beskidu Niskiego, również w wyższych partiach górskich, gdzie gorzej radzili sobie pochodzący z nizin osadnicy prawa niemieckiego. Wsie zakładane były wówczas na prawie wołoskim, które zakładało powstawanie wsi opartych na rolnictwie i pasterstwie, co było również charakterystyczną cechą dla tego regionu. Nazwa ta pochodzi od Wołochów, tj. osadników pochodzących z terenu dzisiejszej Rumunii, przywykłych do pasterstwa i pracy w niesprzyjających górskich warunkach.

Na terenie Beskidu Niskiego, za sprawą Konfederacji Barskiej, miejsce miały wydarzenia, które trwale zapisały się w historii Polski oraz niosły skutki dla funkcjonowania całej Rzeczypospolitej w XVIII wieku. W 1768 r. pomiędzy Sieniawą a Rymanowem, podczas zjazdu szlachty sanockiej, ogłoszony został akt konfederacji ziemi sanockiej, a na marszałka wybrano Jakuba Ignacego Bronickiego herbu Korwin, który był dziedzicem Nowotańca. Obszar Beskidu Niskiego był jednym z głównych ośrodków konfederacji, a na jego pogórzu powstawały umocnione przyczółki oraz warowne obozy, z których następowały ataki na wroga oraz ułatwiające obronę. Swoje piętno oddziały konfederacji odcisnęły również w świadomości zamieszkujących te tereny Rusinów, których spotykały z ich strony krzywdy oraz rekwirowana była żywność i dobytek, co opisywane było przez łemkowskich pisarzy tamtych czasów.

Po upadku konfederacji, w 1772 roku obszar Beskidu Niskiego przestał być częścią Rzeczypospolitej i znalazł się pod zaborem austriackim, wchodząc w skład prowincji Monarchii Habsburgów– Królestwa Galicji i Lodomerii. Rozpoczął się okres głodu i niedostatku, który trwał do połowy XIX wieku, kiedy to Galicja uzyskała szeroką autonomię. Nastąpiło wówczas ożywienie gospodarcze, wynikające z odkrycia złóż ropy naftowej i rozpoczęcia jej wydobycia, a także z przeprowadzanych inwestycji infrastrukturalnych, obejmujących budowę dróg i linii kolejowych, w tym też dla kolei wąskotorowych. Przyczyniło się to do rozwoju przemysłu drzewnego, które było główną gałęzią gospodarki na tym terenie. W okresie tym formowała się również narodowa tożsamość Łemków, co miało wpływ na późniejsze wydarzenia na tym terenie. Stanowili oni grupę etniczną zamieszkujących Beskid Niski i zachodnią część Bieszczadów, głównie w dolinie Osławy i w okolicy. Charakteryzowali się noszeniem strojnych i kolorowych ubrań oraz ozdabianiem swoich domostw, a zajmowali się przede wszystkim hodowlą owiec i uprawą roli. W większości wyznawali wiarę grekokatolicką, przez co na terenach przez nich zamieszkiwanych pozostały dawne cerkwie łemkowskie.

Swoimi działaniami, teren Beskidu Niskiego objęła I wojna światowa, gdzie już od 1914 roku toczono ciężkie walki pomiędzy wojskami rosyjskimi a austro-węgierskimi, co spowodowało zniszczenia wsi, walki toczono jednak głównie w jego zachodniej części. Niedługo później w tym pobliskim rejonie, na wschód od terenu dzisiejszego OF „Porozumienie Beskidu Niskiego” doszło do wybuchu wojny polsko – ukraińskiej, która wpłynęła na kształtowanie się ukraińskiej tożsamości narodowej mieszkańców na tych ziemiach.

II wojna światowa nie przyniosła większych strat wojennych na terenie dzisiejszego OF, a najcięższe walki toczyły się na wschód od tego obszaru, m. in. operacja dukielska w rejonie Dukli. Okres okupacji był jednak czasem krwawych represji, pacyfikacji oraz głodu i niepewności, a w szczególności ucierpiała ludność żydowska, na której dokonywano krwawych egzekucji. Mieszkańcy regionu prowadzili w tym czasie czynną walkę z hitlerowcami, w formie działalności konspiracyjnej oraz organizując szlaki kurierskie i trasy przerzutowe na Węgry.

Pod koniec wojny, swoją działalność na terenie obecnej południowo-wschodniej Polski rozpoczęła Ukraińska Powstańcza Armia, których celem było utworzenie niezależnego państwa ukraińskiego na terenach polskich. Wskutek jej działalności ucierpiała wiele miejscowości południowo-wschodniej Polski, gdzie dokonywała aktów zbrodni na mieszkańcach polskiej narodowości oraz zniszczeń budynków administracyjnych i mieszkalnych. W szczególności na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” ucierpiała miejscowości w gminie Bukowsko, Spokój przyniosła dopiero tzw. Operacja „Wisła”, która dotyczyła akcji przesiedlania rdzennej ludności ukraińskiej na zachodnie części kraju. Wskutek tej operacji, cały region pustoszał, zostając pozbawiony wielokulturowej, barwnej społeczności, składającej się z Polaków, Ukraińców i Żydów, która zamieszkiwała te tereny od wieków. Z czasem pojawili się tu nowi osadnicy, m.in. leśnicy, drwale, pilarze i inni osadnicy, którzy z biegiem lat utworzyli zupełnie nową społeczność.

Obszar Funkcjonalny „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” charakteryzuje się bogatym dziedzictwem kulturowym, które wynika z wielokulturowej historii, występujących tu licznych zabytków architektury sakralnej oraz zachowanych tradycji. Każda z gmin wchodzących w skład obszaru ma swoją własną, unikalną historię i własne dziedzictwo, o którego ochronę i promocję dba. Poniżej przedstawiono najważniejsze zabytki występujące na terenie poszczególnych gmin OF.

Gmina Besko

Do najważniejszych zabytków oraz miejsc pamięci na terenie gminy Besko, zalicza się między innymi:

- Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Besku, kościół parafialny, rzymskokatolicki, wybudowany w 1755 roku,
- dom zakonny sióstr Felicjanek w Besku, pochodzący z II połowy XIX wieku,
- zespół dworski w Besku z przełomu XIX i XX wieku,
- tartak wodny nad Wiśtokiem w Besku, wybudowany na początku XX wieku,
- cmentarz wojenny z okresu I wojny światowej w Mymoniu.

Zdjęcie 1 Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Besku

Źródło: www.wikipedia.org

Zdjęcie 2 Dom zakonny sióstr felicjanek w Besku

Źródło: www.polskaniezwykla.pl

Zdjęcie 3 Cmentarz wojenny z okresu I wojny światowej w Mymoniu

Źródło: www.wikipedia.org

Gmina Bukowsko

Do najciekawszych obiektów architektury, miejsc pamięci i innych obiektów na terenie gminy Bukowsko można zaliczyć przede wszystkim:

- kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Bukowsku, wybudowany w latach 1882-1886,
- cmentarz żydowski w Bukowsku, pochodzący z końca XVIII wieku,
- kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych w Dudyńcach, wybudowany w latach 1871-1876,
- kościół pw. św. Mikołaja w Nowotańcu, pochodzący z XVIII wieku, wraz z plebanią z przełomu XIX i XX wieku,
- zespół dworski w Zboiskach, pochodzący z końca XIX wieku – obecnie Ośrodek Wypoczynkowo-Szkoleniowy,
- ruiny cerkwi w Płonnej (początek XX wieku) oraz w Nagórzanach (XIX wiek),
- zabytkowa dzwonnica w Woli Sękowej, pochodząca z II połowy XIX wieku,
- budynku dworu w Woli Sękowej, pochodzące z XIX wieku,
- murowane oraz drewniane kapliczki w poszczególnych miejscowościach.

Zdjęcie 4 Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Bukowsku

Źródło: www.bukowsko.pl

Zdjęcie 5 Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych w Dudyńcach

Źródło: www.bukowsko.pl

Zdjęcie 6 Ośrodek Wypoczynkowo-Szkoleniowy w Zboiskach – dawny zespół dworski

Źródło: www.zboiska.pl

Gmina Jaśliska

Gminę Jaśliska cechuje występowanie zabytkowych obiektów architektury sakralnej, oraz drewnianej zabudowy dawnego miasteczka - Jaślisk. Najważniejszymi obiektami dziedzictwa kulturowego na terenie gminy są między innymi:

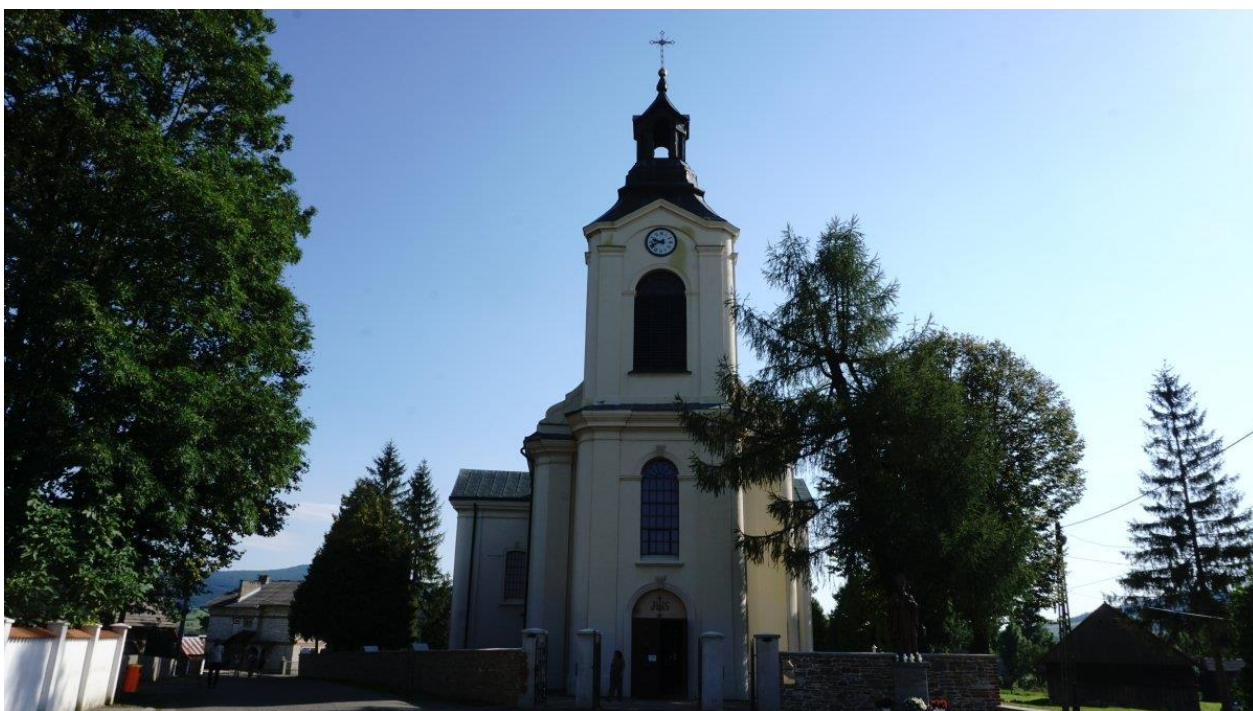
- drewniana zabudowa miejscowości Jaśliska, pochodząca z połowy XIX wieku oraz przełomu XIX i XX wieku,
- Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Jaśliskach, wybudowany w latach 1724-1756, w którym znajduje się pochodzący z XV wieku cudowny obraz Matki Bożej Królowej Nieba i Ziemi,
- drewniana cerkiew grekokatolicka św. Paraskewy w Daliowej, wybudowana w 1933 roku,
- dawna murowana cerkiew parafialna grekokatolicka pw. św. Mikołaja w Woli Niżnej, pochodząca z 1812 roku, obecnie pełniąca funkcję kościoła filialnego parafii św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Jaśliskach,
- kapliczki przydrożne w poszczególnych miejscowościach gminy.

Zdjęcie 7 Zabudowa centrum miejscowości Jaśliska

Źródło: www.bieszczady.land

Zdjęcie 8 Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Jaśliskach

Źródło: www.wikipedia.org

Zdjęcie 9 Cerkiew pw. św. Mikołaja w Woli Niżnej

Źródło: www.grupabiwakowa.pl

Gmina Zarszyn

Do najważniejszych zabytków oraz miejsc pamięci, znajdujących się na terenie gminy Zarszyn można zaliczyć przede wszystkim:

- Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bażanówce, wzniesiony w 1925 roku,
- Zespół dworski w Bażanówce z XIX wieku – obecnie szkoła podstawowa.
- Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Jaćmierzu, wzniesiony w I połowie XVII wieku,
- zabytkowa zabudowa rynku oraz domy w rynku w Jaćmierzu, pochodzące z okresu XVIII i XIX wieku,
- Regionalne Centrum Pamięci Kardynała Karola Wojtyły w Pastwiskach,
- Izba Pamięci porucznika Františka Josefa Geislera w Pastwiskach,
- Cerkiew grekokatolicka pw. św. Jana Chrzciciela w Odrzechowej, wzniesiona w 1813 roku,
- Cerkiew grekokatolicka pw. św. Jana Ewangelisty w Pielni, wybudowana w 1805 roku,
- kapliczki przydrożne w poszczególnych miejscowościach gminy.

Zdjęcie 10 Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bażanówce

Źródło: www.polskaniezwykla.pl

Zdjęcie 11 Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Jaćmierzu

Źródło: www.zarszyn.pl

Zdjęcie 12 Zabytkowa zabudowa rynku w Jaćmierzu

Źródło: www.polskaniezwykla.pl

2.4.3. Mieszkalnictwo i planowanie przestrzenne

Kolejnym ważnym elementem rozwoju lokalnego jest mieszkalnictwo, związane z wielkością zasobów mieszkaniowych oraz warunkami mieszkaniowymi. Mieszkalnictwo ściśle wiąże się również z polityką przestrzenną, ze względu na jej rolę w kształtowaniu przestrzeni, decydując o sposobie użytkowania terenu.

Według danych GUS z 2022 r., na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” znajdowały się łącznie 6 109 mieszkania w 5 769 budynkach mieszkalnych, których łączna powierzchnia wyniosła 586 879 m². Najwięcej mieszkań znajdowało się na terenie gminy Zarszyn – 2 829, natomiast najmniej w gminie Jaśliska – 628, co ma związek z potencjałem demograficznym tych gmin.

Dane dotyczące liczby budynków mieszkalnych, mieszkań, izb oraz powierzchni użytkowej mieszkań w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 38 Liczba budynków mieszkalnych, mieszkań, izb oraz powierzchnia użytkowa mieszkań w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Wyszczególnienie	Rok	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Liczba budynków mieszkalnych	2018	1 154	1 296	499	2 608
	2022	1 194	1 383	477	2 715
Liczba mieszkań	2018	1 184	1 403	642	2 784
	2022	1 221	1 431	628	2 829
Liczba izb	2018	5 296	6 402	2 548	11 736
	2022	5 848	7 008	2 490	12 874
Powierzchnia użytkowa mieszkań (m ²)	2018	105 843	143 915	50 742	243 651
	2022	117 691	153 823	47 935	267 430

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wskaźnikami, pozwalającymi określić wielkość zasobów mieszkaniowych na danym obszarze, są przede wszystkim:

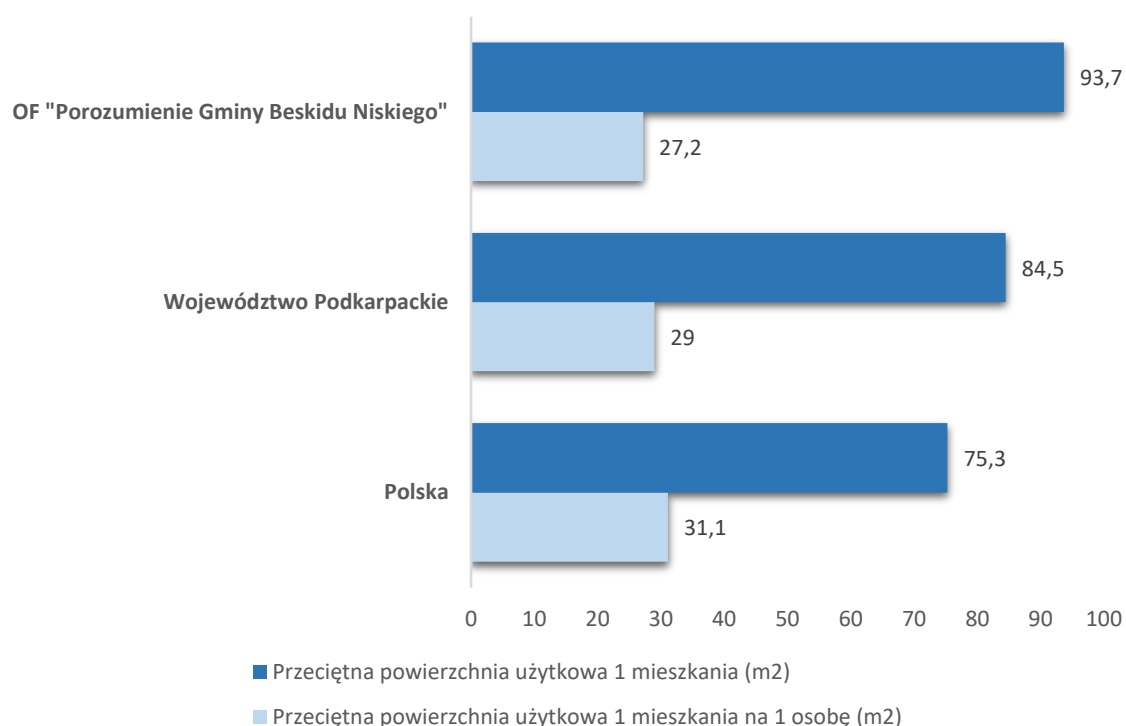
- przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania,
- przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę,
- przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie,
- przeciętna liczba osób na 1 izbę;
- mieszkania na 1000 mieszkańców.

W 2022 roku, przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wynosiła 93,7 m², w porównaniu do rok 2018 zwiększając się o 4,1 m². Wskaźnik ten znacznie przekracza średnią dla województwa podkarpackiego (84,5 m²) oraz całego kraju (75,3 m²), z uwagi na dysproporcje w przeciętnej powierzchni użytkowej w miastach, w szczególności dużych i średnich, gdzie przeważają budynki mieszkalne wielorodzinne oraz na obszarach wiejskich, gdzie w większości występują budynki

mieszkalne jednorodzinne. Natomiast w przypadku wskaźnika przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na 1 osobę, wartość wskaźnika dla OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” wynosiła w 2021 roku 27,2 m² – kształtując się poniżej średniej dla województwa podkarpackiego (29,0 m²) oraz całego kraju (31,1 m²).

Dane dotyczące wskaźników: przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania oraz przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na 1 osobę w 2021 roku dla OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, województwa podkarpackiego, a także całego kraju, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 25 Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m² i przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania na 1 osobę w m² w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2022 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jednym ze wskaźników, przedstawiającym zagęszczenie mieszkań jest przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie. W tym przypadku, pozytywnym trendem jest zmniejszanie się wartości tego wskaźnika, co miało miejsce zarówno w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, województwie podkarpackim, jak i w skali całego kraju, na przestrzeni lat 2018-2022.

W 2022 roku, w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na jedno mieszkanie przypadało średnio 3,45 osoby, co kształtowało się powyżej średniej dla województwa podkarpackiego (2,92) oraz dla całego kraju (2,42), świadcząc o dużej gęstości zaludnienia mieszkań na tym terenie, co charakterystyczne jest dla obszarów wiejskich. Na przestrzeni lat 2018-2022 zauważalna jest malejąca tendencja, jeśli chodzi o wartość tego wskaźnika, jednak wciąż jest to spadek zbyt niski, by w najbliższych latach, móc zbliżyć się do średniej krajowej.

Nieco inaczej sytuacja wygląda w przypadku przeciętnej liczby osób przypadających na 1 izbę. W statystyce publicznej, izba określa się pomieszczenie w mieszkaniu, oddzielone od

innych stałymi ścianami o powierzchni nie mniejszej niż 4 m², z bezpośrednim oświetleniem dziennym poprzez okno lub oszklone drzwi w ścianie zewnętrznej budynku. Do izb zalicza się pokoje oraz kuchnie spełniające przedstawione kryteria, nie uwzględnia się natomiast m. in. przedpokojów, holi, łazienek, spiżarni, ganków itp. W 2022 roku, na jedną izbę przypadało w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” 0,76 osób, z kolei w województwie podkarpackim – 0,69, a w skali kraju 0,63 osoby.

W statystyce publicznej występuje również wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców, określający wielkość zasobów mieszkaniowych oraz stopień zaspokojenia potrzeb w zakresie tych zasobów. W 2022 roku w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, liczba mieszkań na 1000 mieszkańców wyniosła 291,6, a wynik ten kształtował się na poziomie znacznie niższym niż średnia dla województwa podkarpackiego – 342,9 oraz dla całego kraju – 412,4.

Analiza wyżej przedstawionych wskaźników, według danych z 2022 roku dla poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” ukazuje, że:

- najwyższa wartość przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania wystąpiła w gminie Bukowsko – 107,5 m², a najniższa w gminie Jaśliska – 76,3 m²;
- najwyższa wartość przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania na 1 osobę wystąpiła w gminie Zarszyn – 29,9 m², a najniższa w gminie Jaśliska – 23,1 m²;
- najwyższa wartość przeciętnej liczby osób przypadających na 1 mieszkanie wystąpiła w gminie Bukowsko – 3,73, a najniższa w gminie Zarszyn – 3,16;
- najwyższa wartość liczby osób przypadających na 1 izbę wystąpiła w gminie Jaśliska – 0,83, a najniższa w gminie Zarszyn – 0,69;
- najwyższa wartość liczby mieszkań na 1000 mieszkańców wystąpiła w gminie Zarszyn – 316,7, a najniższa w gminie Bukowsko – 268,0.

Dane dotyczące wartości wskaźników zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 39 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Wyszczególnienie	Rok	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	2018	89,4	102,6	79,0	87,5
	2022	96,4	107,5	76,3	94,5
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	2018	23,5	25,9	22,9	26,1
	2022	26,9	28,8	23,1	29,9
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	2018	3,81	3,96	3,45	3,35
	2022	3,58	3,73	3,31	3,16
Przeciętna liczba osób na 1 izbę	2018	0,85	0,87	0,87	0,79
	2022	0,75	0,76	0,83	0,69

Mieszkania na 1000 mieszkańców	2018	262,8	252,8	289,6	298,4
	2022	279,1	268,0	302,5	316,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Na przestrzeni lat 2018-2022 na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” można zauważyć wzrost liczby mieszkań, co jest trendem zarówno w województwie podkarpackim ogółem, jak i w skali kraju. W tym okresie w OF oddano łącznie do użytkowania 281 mieszkań o łącznej powierzchni 41 148 m².

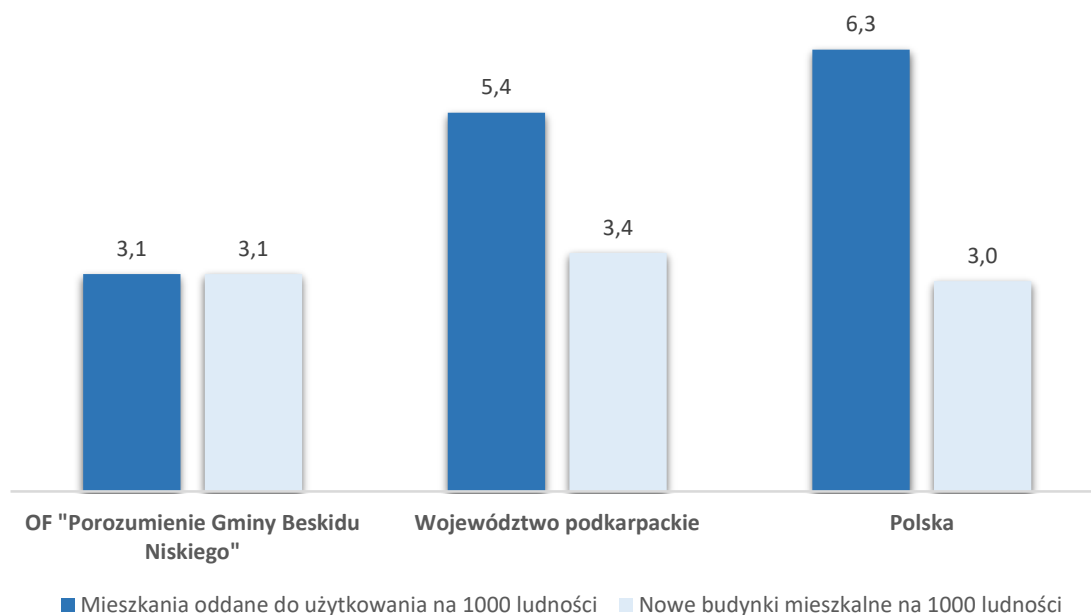
Pomocne w określeniu sytuacji w budownictwie mieszkaniowym na danym obszarze oraz tendencji zachodzącej w tej kwestii, są opracowane przez GUS wskaźniki budownictwa mieszkaniowego, m. in. mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności, przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania oraz nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności.

Według danych GUS z 2022 r., wartość wskaźnika liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności wyniosła w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” 3,1, co było wynikiem bardzo niskim w stosunku do średniej dla województwa podkarpackiego (5,4) oraz całego kraju (6,3). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest charakterystyka OF oraz jego położenie, wskutek czego mieszkalnictwo nie rozwija się tu w takim stopniu, jak w innych częściach województwa. Również uwarunkowania demograficzne, a także rynek pracy mają zasadniczy wpływ na sytuację w budownictwie mieszkaniowym, co przejawia się skalą rozwoju mieszkalnictwa na danym obszarze.

Na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, do użytkowania w okresie od 2018 do 2022 roku oddawane były jedynie mieszkania w budynkach jednorodzinnych, co potwierdza między innymi wskaźnik dotyczący przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania oddanego do użytkowania (134,2 m² w 2022 r.). W województwie podkarpackim oraz w skali kraju, wartości wskaźnika są natomiast mniejsze – odpowiednio 105,7 m² oraz 92,3 m². Widoczne jest to również, porównując wartość wskaźnika dotyczącego nowych budynków mieszkalnych na 1000 ludności, która w OF w 2022 roku wyniosła 3,1, natomiast w województwie podkarpackim – 3,4 i w całym kraju – 3,0, gdzie przyrost nowych budynków mieszkalnych jest znacznie mniejszy niż liczba mieszkań oddawanych do użytkowania.

Dane w zakresie wartości wskaźników dotyczących mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności oraz nowych budynków mieszkalnych na 1000 ludności w 2022 roku w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, województwie podkarpackim oraz Polsce, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 26 Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego dla OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, województwa podkarpackiego oraz Polski w 2022 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Dokonując analizy danych dotyczących budownictwa mieszkaniowego dla poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” można zauważyć, że na przestrzeni lat 2018-2022, największą liczbę mieszkań oddano do użytkowania w gminie Zarszyn – 117, a następnie w gminie Besko – 87, natomiast najmniej w gminie Jaśliska – 7, co ukazuje jaka dysproporcja w budownictwie mieszkaniowym występuje na analizowanym obszarze.

Z kolei analiza wskaźników z zakresu budownictwa mieszkaniowego według danych z 2022 roku ukazuje, że największa liczba nowych budynków mieszkalnych na 1000 mieszkańców oraz liczba mieszkań oddana do użytkowania na 1000 mieszkańców wystąpiła w gminie Besko – 5,2, a najmniej w gminie Jaśliska – 1,9. Również w przypadku średniej powierzchni użytkowej 1 mieszkania oddanego do użytkowania, największą powierzchnią charakteryzowały się mieszkania oddane w gminie Besko – 145,2 m², a najmniejszą w gminie Jaśliska – 118,0 m². W stosunku do roku 2018, do wzrostu wartości wskaźników: mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności oraz nowych budynków mieszkalnych na 1000 ludności doszło w każdej z gmin analizowanego obszaru.

Dane dotyczące wartości wskaźników z zakresu budownictwa mieszkaniowego w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 40 Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022

Wyszczególnienie	Rok	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000	2018	4,0	2,5	0,0	2,4

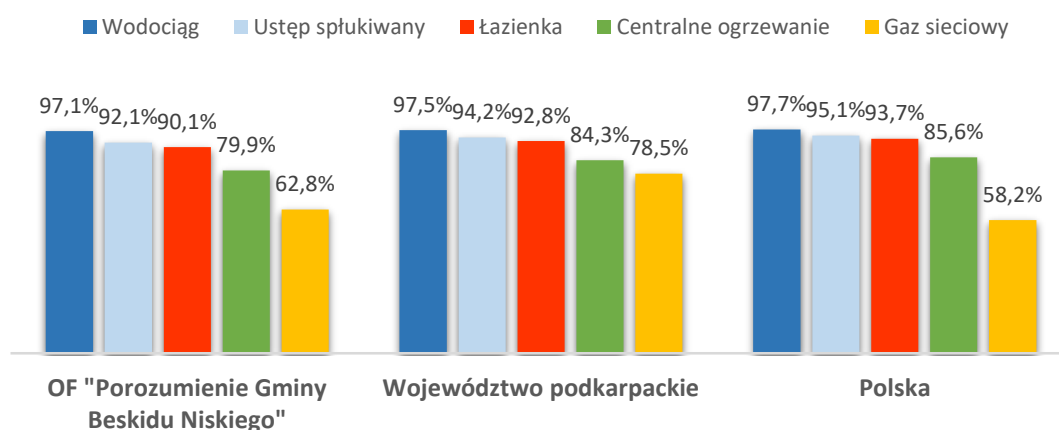
ludności	2022	5,2	2,6	1,9	2,6
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania	2018	129,4	154,3	0,0	134,8
	2022	145,2	135,5	118,0	138,0
Nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności	2018	3,3	2,5	0,0	2,2
	2022	5,2	2,6	1,9	2,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

O warunkach mieszkaniowych, oprócz takich czynników jak powierzchnia mieszkania, w tym powierzchnia przypadająca na 1 osobę, czy też liczba izb, decyduje również wyposażenie w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne, do których można zaliczyć łazienkę, ustęp spłukiwany, wodociąg, centralne ogrzewanie oraz gaz sieciowy.

Na przestrzeni ostatnich lat, ogółem w skali kraju można zauważyć wzrost liczby mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne. Najwięcej mieszkań na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku wyposażonych było w wodociąg – 97,1 % ogółu mieszkań. Ustęp spłukiwany posiadało 92,1 % ogółu mieszkań, łazienkę – 90,1 %, natomiast centralne ogrzewanie – 79,9 %. Najmniej mieszkań wyposażonych było w gaz z sieci – instalację tą posiadało 62,8 % ogółu mieszkań. Wartości te w każdym przypadku były niższe od średniej dla województwa podkarpackiego oraz w większości przypadków niższe od średniej dla całego kraju (za wyjątkiem wyposażenia mieszkań w gaz sieciowy), co zostało przedstawione na poniższym wykresie. Z uwagi na brak dostępnych danych za rok 2022 na dzień opracowania niniejszej diagnozy, przedstawione zostały dane dla roku 2021.

Wykres 27 Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w % ogółu mieszkań w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2021 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Analizując wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne w 2021 roku, zauważalne są dysproporcje w tej kwestii w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”:

- w wodociąg najwięcej mieszkań wyposażonych było w gminie Besko – 98,5 % ogółu mieszkań, a najmniej w gminie Jaśliska – 96,0 %;
- w ustęp spłukiwany najwięcej mieszkań wyposażonych było w gminie Bukowsko – 94,7 % ogółu mieszkań, a najmniej w gminie Zarszyn – 89,7 %;
- w łazienkę najwięcej mieszkań wyposażonych było w gminie Bukowsko – 93,3 % ogółu mieszkań, a najmniej w gminie Jaśliska – 88,2 %;
- w centralne ogrzewanie najwięcej mieszkań wyposażonych było w gminie Bukowsko – 84,5 %, a najmniej w gminie Jaśliska – 76,8 %;
- w gaz sieciowy najwięcej mieszkań wyposażonych było w gminie Besko – 91,2 % ogółu mieszkań, a najmniej w gminie Jaśliska – 0,0 %.

Dane dotyczące wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2021, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 41 Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w % ogółu mieszkań w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2018 i 2021 roku

Rodzaj instalacji techniczno-sanitarnej	Rok	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Wodociąg	2018	88,3%	95,6%	93,0%	85,2%
	2021	98,5%	97,0%	96,0%	96,8%
Ustęp spłukiwany	2018	87,1%	91,7%	84,9%	84,3%
	2021	92,7%	94,7%	91,2%	89,7%
Łazienka	2018	84,1%	88,9%	80,7%	82,1%
	2021	90,7%	93,3%	88,2%	88,3%
Centralne ogrzewanie	2018	67,0%	75,9%	63,2%	58,5%
	2021	81,4%	84,5%	76,8%	76,9%
Gaz sieciowy	2018	90,3%	69,6%	0,0%	81,3%
	2021	91,2%	72,9%	0,0%	87,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Jak wspomniano we wcześniejszej części niniejszego podrozdziału, mieszkalnictwo ściśle wiąże się z polityką przestrzenną, która decydując o sposobie użytkowania terenu, wpływa na kształtowanie przestrzeni. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, kierunki polityki przestrzennej gminy określa studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Studium określa również lokalne zasady gospodarowania przestrzenią przy uwzględnieniu celów i kierunków polityki przestrzennej, określonych w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województwa, planie zagospodarowania

przestrzennego województwa i strategii rozwoju gminy. W tym zakresie fundamentalne znaczenie mają zasady ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju.

Ład przestrzenny jest określany, jako ukształtowanie powierzchni, które tworzy harmonijną całość i uwzględnia w sposób uporządkowany wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Z kolei zrównoważony rozwój jest to rozwój społeczno-gospodarczy, w którym występuje proces integracji działań politycznych, społecznych i gospodarczych, mając na względzie zachowanie równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb społeczności lub obywateli, zarówno w chwili obecnej jak i dla przyszłych pokoleń.

W celu kształtowania zabudowy oraz wskaźników zagospodarowania terenu tworzone są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na działkach gminnych i prywatnych, umożliwiające przyjęcie wieloletniego kierunku działań standaryzujących ład i porządek przestrzenny oraz stwarzające możliwość zrównoważonego rozwoju podstawowej infrastruktury komunalnej i społecznej oraz sprawniejszego zasiedlania obszarów gminy. Obligatoryjnie realizowane są programy i projekty zmierzające do harmonizacji i kształtowania przestrzeni publicznej.

Zgodnie z danymi GUS z 2021 roku, na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” obowiązywały łącznie 44 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, obejmujące powierzchnię 9 989 ha (ok. 23 % powierzchni OF ogółem), jednak zaledwie 3 z nich, zostało sporządzonych na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, a ich łączna powierzchnia wynosiła 9 942 ha. Pozostałe obowiązujące plany, zostały opracowane na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym, która została uchylona przez ww. ustawę.

Najwięcej miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązywało w 2021 roku w gminie Zarszyn – 30 planów, z tego 2 sporządzone na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Najmniej miejscowych planów obowiązywało w gminie Jaśliska – 1, który objął jednak największą powierzchnię gminy spośród planów w pozostałych gminach OF.

Dane dotyczące obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku, przedstawia poniższa tabela. Z uwagi na brak dostępnych danych za rok 2022 na dzień opracowania niniejszej diagnozy, przedstawione zostały dane dla roku 2021.

Tabela 42 Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku

Wyszczególnienie	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Plany zagospodarowania ogółem	3	10	1	30
Powierzchnia gminy objęta obowiązującymi planami ogółem (w ha)	1	35	9 863	90

Plany sporządzone na podstawie ustawy z 2003 r.	0	0	1	2
Powierzchnia terenów objętych obowiązującymi planami na podstawie ustawy z 2003 r. (w ha)	0	0	9 863	79
Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami w powierzchni ogółem (w %)	0,0	0,3	59,5	0,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Optymalnym rozwiązaniem w kształtowaniu polityki przestrzennej gmin byłoby uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich terenów zurbanizowanych. Jednak w obecnej sytuacji ekonomicznej samorządów oraz obowiązujących przepisów prawnych dot. ochrony przyrody, jest to rozwiązanie trudne i czasochłonne w realizacji.

Ze względu na mały odsetek terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, zagospodarowanie przestrzenne jest realizowane poprzez wydawanie przewidzianych prawem decyzji o warunkach zabudowy lub decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Na przestrzeni lat 2018-2022, na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” zostało wydanych 729 decyzji o warunkach zabudowy oraz 219 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Wydane decyzje o warunkach zabudowy dotyczyły w przeważającej części zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – 606, tj. 83,1 % ogółu wydanych decyzji, w przypadku zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej nie wydano żadnych decyzji. Ilość decyzji dot. zabudowy usługowych wyniosła z kolei 44, a decyzji dot. innej zabudowy – 79. W okresie od 2018 do 2022 roku, najwięcej decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy zostało wydanych w gminie Zarszyn – odpowiednio 115 i 290, natomiast najmniej w gminie Jaślicka – odpowiednio 6 i 5.

Dane dotyczące liczby wydanych decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 43 Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

Wyszczególnienie	Rok	Besko	Bukowsko	Jaślicka	Zarszyn
Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego	2018	8	4	3	23
	2019	11	10	2	31
	2020	11	10	0	27
	2021	5	11	0	16
	2022	21	7	1	18
Decyzje o warunkach zabudowy	2018	75	21	3	58
	2019	38	35	1	72
	2020	38	23	0	44
	2021	65	37	1	71
	2022	68	34	0	45

Decyzje dot. zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	2018	0	0	0	0
	2019	0	0	0	0
	2020	0	0	0	0
	2021	0	0	0	0
	2022	0	0	0	0
Decyzje dot. zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej	2018	63	21	0	47
	2019	28	35	0	57
	2020	24	23	0	31
	2021	56	37	0	59
	2022	62	34	0	29
Decyzje dot. zabudowy usługowej	2018	9	0	0	2
	2019	8	0	0	6
	2020	1	0	0	5
	2021	2	0	0	3
	2022	1	0	0	7
Decyzje dot. innej zabudowy	2018	3	0	3	9
	2019	2	0	1	9
	2020	13	0	0	8
	2021	7	0	1	9
	2022	5	0	0	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

2.4.4. Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami

Istotny wpływ na jakość życia na danym obszarze ale także na procesy rozwojowe w gminie ma dostępna infrastruktura techniczna oraz istniejące warunki do rozwoju mieszkalnictwa. Jednym z głównych celów jednostek samorządu terytorialnego jest tworzenie jak najlepszych warunków do zamieszkania, prowadzenia działalności gospodarczej, realizacji usług społecznych, komunalnych i administracyjnych, a także zagospodarowania przestrzennego.

Infrastrukturę techniczną stanowi w szczególności infrastruktura drogowa, wodno-kanalizacyjna oraz sieć gazowa, energetyczna i telekomunikacyjna. Jest to zespół elementów niezbędnych do funkcjonowania społeczeństwa oraz gospodarki, mając istotny wpływ na zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy danego obszaru, poprzez wzrost atrakcyjności i potencjał inwestycyjny.

Rozwinięta infrastruktura drogowa zapewnia dostępność komunikacyjną obszaru na którym się znajduje. Dostępność komunikacyjna gminy jest czynnikiem determinującym wielopłaszczyznowy rozwój społeczno-gospodarczy, a także czynnikiem napędu gospodarczego, będący elementem kluczowym do poprawy jakości życia mieszkańców. Główny wpływ na dostępność komunikacyjną ma stan i rodzaj dróg oraz możliwe połączenia z innymi miastami i miejscami, będącymi celem podróży. Dostępność ma ogromne znaczenie zarówno dla transportu osobowego, jak i transportu towarowego.

Transport ma również zasadnicze znaczenie w zaspokajaniu potrzeb związanych z uprawianiem turystyki. Na dostępność komunikacyjną danego obszaru turystycznego składają się dwa czynniki. Po pierwsze jest możliwość dotarcia turysty z miejsca jego stałego zamieszkania do celu jego wyjazdu, czyli tzw. dostępność zewnętrzna, a po drugie jest to sieć połączeń komunikacyjnych, która umożliwia jego poruszanie się po zwiedzanym regionie turystycznym, czyli tzw. dostępność wewnętrzna. O dostępności komunikacyjnej świadczy więc zarówno

infrastruktura komunikacyjna, obejmująca m. in. drogi, linie kolejowe, dworce i przystanki, oraz parkingi, ale także i sieć różnego rodzaju połączeń wewnątrz i na zewnątrz miejsca docelowego ruchu turystycznego.

Drogi publiczne ze względu na funkcję w sieci drogowej dzielą się według przepisów ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 645 z późn. zm.) na następujące kategorie:

- drogi krajowe,
- drogi wojewódzkie,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Przez teren OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” przebiega jedna droga krajowa - nr 28 Zagórz - Medyka, która znajduje się w północnej części OF, w granicach gmin Besko i Zarszyn. Podstawą komunikacji na terenie OF są natomiast drogi wojewódzkie, które w swoim założeniu w swoim założeniu stanowią połączenie między miastami, mającymi znaczenie dla województwa. Przez teren OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” przebiegają następujące drogi wojewódzkie:

- droga wojewódzka nr 887, łącząca miasto Brzozów z miejscowością Daliowa, przebiegając w OF przez teren gminy Jaśliska;
- droga wojewódzka nr 889, łącząca miejscowość Sieniawa z miejscowością Szczawne i przebiega na terenie OF przez gminy Besko, Zarszyn i Bukowsko;
- droga wojewódzka nr 897, łącząca miejscowość Tylawa z miejscowością Wołosate, przebiegając w OF przez teren gminy Jaśliska.

Układ sieci drogowej OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na tle województwa podkarpackiego, uwzględniający drogę krajową oraz drogi wojewódzkie, przedstawia poniższa mapa.

Mapa 17 Układ sieci drogowej województwa podkarpackiego

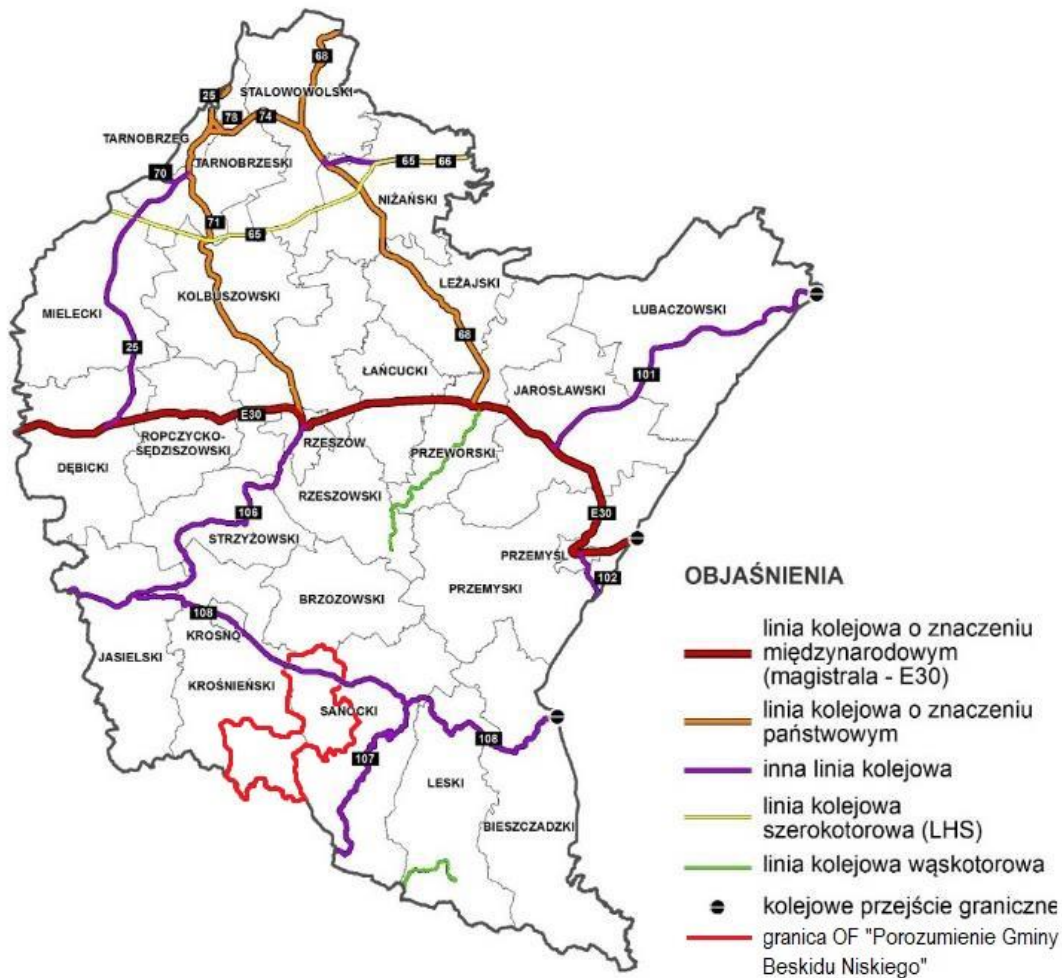

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

Bardzo ważną rolę w zakresie transportu osobowego oraz towarowego, pełnią również linie kolejowe. Przez teren OF "Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego" nie przebiegają linie kolejowe o znaczeniu państwowym ani międzynarodowym, przebiega natomiast linia o lokalnym znaczeniu, tj. linia kolejowa nr 108, która jest jednotorową, częściowo zelektryfikowaną linią, przebiegającą trasą Stróże – Krościenko, a na terenie OF przez teren gmin Besko i Zarszyn. W bliskiej odległości od OF przebiega również linia kolejowa nr 107 na trasie Zagórz – Łupków, w granicach gmin Zagórz i Komańcza. Jest to jednotorowa, nieelektryfikowana linia, na której obywa się głównie ruch pasażerski, charakteryzująca się potencjałem turystycznym.

Układ sieci kolejowej OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na tle województwa podkarpackiego przedstawia poniższa mapa.

Mapa 18 Układ sieci kolejowej województwa podkarpackiego

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

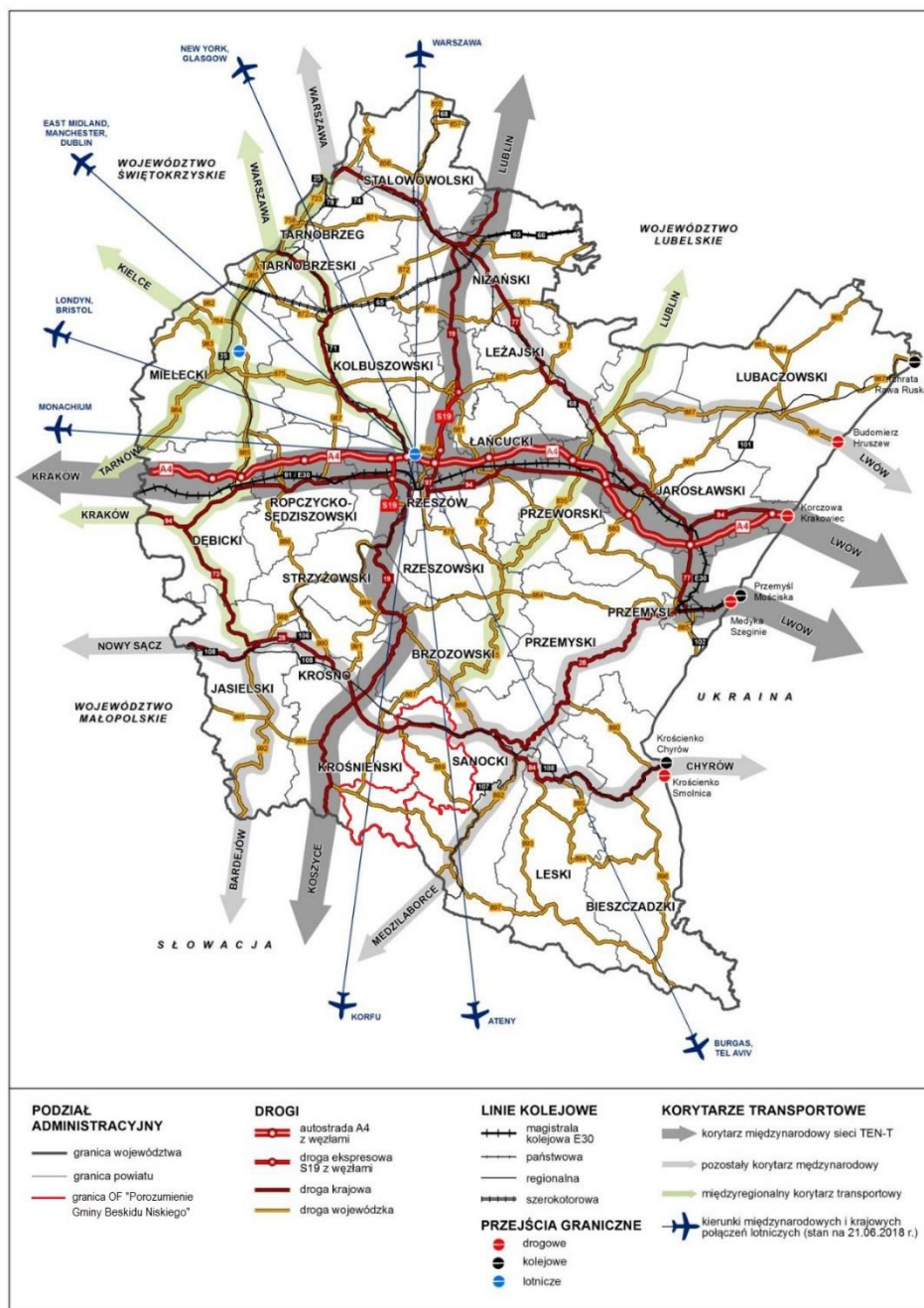
Jak wynika z przedstawionych powyżej informacji, strategicznymi ciągami komunikacyjnymi, stymulującymi rozwój społeczno-gospodarczy całego OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” i wpływającymi na zewnętrzną dostępność jest droga krajowa nr 28, sieć dróg wojewódzkich, a także linia kolejowa nr 108. Ciągi te zapewniają sprawną i szybką komunikację z głównymi ośrodkami miejskimi, do jakich dla OF należą przede wszystkim miasta Sanok i Krosno, a także z terenami atrakcyjnymi turystycznie Droga krajowa nr 28 od strony północno-zachodniej oraz droga wojewódzka nr 897 od strony południowo zachodniej, zapewniają połączenie z pobliską drogą krajową nr 19, a w przyszłości z drogą ekspresową S19 (Via Carpathia), co znacznie wpływa na zewnętrzną dostępność komunikacyjną, łącząc teren OF z Rzeszowem, autostradą A4, a także ze Słowacją. Droga krajowa nr 19 umożliwia również pośrednie połączenie z lotniskiem Rzeszów-Jasionka – siódmym co do wielkości lotniskiem w Polsce, obsługującym ruch krajowy oraz międzynarodowy (pasażerski i towarowy), który również znajduje się w sieci TEN-T. Port ten obsługuje połączenia m. in. do Warszawy, Monachium, Wielkiej Brytanii i Irlandii, Nowego Jorku, czy też Tel-Awihu.

Uzupełnieniem sieci dróg krajowych i wojewódzkich są drogi powiatowe oraz gminne, które stanowią największą część sieci drogowej ogółem. Większość z nich jest utwardzona i w ostatnich latach wiele dróg zostało zmodernizowanych dzięki uzyskanemu dofinansowaniu ze

środków europejskich lub z budżetu państwa w ramach Funduszu Dróg Samorządowych (obecnie Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg) oraz Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych. Obecnie modernizacja wielu dróg powiatowych i gminnych jest przedmiotem inwestycji w ramach uruchomionego w 2021 r. Rządowego Funduszu Polski Ład – Program Inwestycji Strategicznych.

Zewnętrzna dostępność komunikacyjną OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na tle województwa podkarpackiego przedstawia poniższa mapa.

Mapa 19 Zewnętrzna dostępność komunikacyjna województwa podkarpackiego

Źródło: Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego

W ostatnich latach w transporcie drogowym pojawił się nowy trend w zakresie rozwoju elektromobilności. W szczególności rynek e-mobilności rozbudowywany jest w krajach zachodnich, na terenie kraju, w tym i podkarpacia, wciąż jest jednak słabo rozwinięty. Wpływ na to ma niska dostępność infrastruktury dedykowanej e-mobilności. Obecnie na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” nie znajdują się punkty ładowania pojazdów elektrycznych.

Kolejnym elementem infrastruktury technicznej, znacząco wpływającym na jakość życia mieszkańców jest infrastruktura wodno-kanalizacyjna. Składają się na nią m. in. ujęcia i stacje uzdatniania wody, sieci przesyłowe i rozdzielcze, przyłącza wodociągowe i kanalizacyjne, zbiorcze i indywidualne oczyszczalnie ścieków, przepompownie ścieków oraz kanały ściekowe.

Według danych GUS z 2022 roku, na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” długość eksploatowanej sieci wodociągowej wyniosła 213,9 km, natomiast liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania – 3 433. Do sieci wodociągowej podłączonych było 56,1 % budynków mieszkalnych, a korzystało z niej 70,8 % ogółu ludności z terenu OF. Z kolei długość sieci rozdzielczej na 100 km² wyniosła 82,5 km. Dane te wypadają niekorzystnie na tle danych ogólnych dla województwa podkarpackiego, gdzie liczba budynków podłączonych do sieci wynosiła 75,3 %, liczba korzystających z wodociągów – 81,7 %, natomiast długość sieci rozdzielczej na 100 km² – 100,5 km. Przyczyną tego, jest słabe zwodociągowanie południowych obszarów województwa, będące wynikiem układu sieci osadniczej, uwarunkowaniami przyrodniczymi oraz występowaniem małych zasobów wód podziemnych i ograniczonymi możliwościami ich poboru.

Najwięcej budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej oraz najwięcej osób z niej korzystających znajdowało się w gminie Besko – odpowiednio 85,8 % i 87,9 %, natomiast największa długość eksploatowanej sieci wodociągowej oraz liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania występowała w gminie Zarszyn. Z kolei najslabiej zwodociągowaną gminą w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, jeśli chodzi o liczbę budynków mieszkalnych podłączonych do sieci, była w 2022 roku gmina Jaśliska – 35,8 % ogółu budynków mieszkalnych miało dostęp do sieci wodociągowej.

W 2022 roku na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, ilość wody dostarczonej przez sieć wodociągową wyniosła 398,8 dam³, z czego 349,4 dam³ wody zostało dostarczone gospodarstwom domowym, natomiast zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wyniosło ogółem 16,3 m³. Najwięcej wody dostarczono w gminie Zarszyn – 129,9 m³, a największe zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca wystąpiło w gminie Bukowsko – 23,2 m³.

Dane dotyczące sieci wodociągowej dla poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 44 Dane dotyczące sieci wodociągowej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku

Wyszczególnienie	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Budynki mieszkalne podłączone do sieci wodociągowej (%)	85,8	51,4	35,8	51,3
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności	87,9	76,9	70,9	47,6
Długość eksploatowanej sieci wodociągowej (w km)	52,2	37,8	15,3	108,6
Sieć rozdzielcza na 100 km² (w km)	190,0	27,6	9,2	103,0
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (w szt.)	1 056	682	192	1 503
Woda dostarczona (dam³)	113,9	126,5	28,5	129,9
Woda dostarczona gosp. domowym (dam³)	97,4	123,6	14,7	113,7
Zużycie wody w gosp. domowych na 1 mieszkańca (m³)	22,1	23,2	7,1	12,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Nieco gorzej niż w przypadku sieci wodociągowej, sytuacja wygląda w kwestii sieci kanalizacyjnej. Podczas gdy do sieci wodociągowej podłączonych było w 2022 roku 56,1 % budynków mieszkalnych z terenu OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, dostęp do sieci kanalizacyjnej miało 46,1 % budynków. Wynik ten, jest jednak również niższy niż średnia dla województwa podkarpackiego, która wyniosła 67,3 %, na co wpływ miało bardzo słabe lub brak skanalizowania gmin, położonych w południowej części Beskidu Niskiego oraz w rejonie Bieszczad. Sytuacja ta jest wynikiem układu sieci osadniczej oraz konieczności poniesienia znacznych inwestycji na rozbudowę infrastruktury kanalizacyjnej na obszarach, gdzie występuje stosunkowo niższa gęstość zaludnienia oraz rozproszona zabudowa. Wysoki stopień skanalizowania występował natomiast w centralnym pasie województwa – od Rzeszowa po Przemyśl, a także w pasie Jasło – Sanok.

Zgodnie z danymi GUS z 2022 roku, na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” z sieci kanalizacyjnej korzystało 45,9 % ogółu ludności. Największy odsetek ludności korzystał z sieci w gminie Besko – 92,1 % ogółu ludności, z kolei najmniejszy w gminie Bukowsko – 6,3 %. Łącznie, w 2022 roku do sieci odprowadzonych zostało 339,6 m³ ścieków bytowych, natomiast ilość oczyszczonych ścieków, odprowadzonych z sieci wyniosła 348,0 m³. Najwięcej ścieków bytowych zostało odprowadzonych kanalizacją w gminie Zarszyn – 203,1 m³.

Nieoczyszczone ścieki zagrażają środowisku naturalnemu, a w szczególności narażone są wody powierzchniowe i głębinowe, które stanowią źródło wody pitnej dla ludzi i zwierząt. Negatywnie wpływają również na zdrowie człowieka oraz są źródłem toksycznych gazów. Z tego względu bardzo ważne są działania gmin w celu ograniczenia negatywnego wpływu ścieków na otoczenie, poprzez zapewnienie gospodarstwom domowym oraz podmiotom gospodarki narodowej dostępu do infrastruktury kanalizacyjnej.

Dane dotyczące sieci kanalizacyjnej dla poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 45 Dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku

Wyszczególnienie	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Budynki mieszkalne podłączone do sieci kanalizacyjnej (%)	91,2	3,9	6,4	82,9
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności	92,1	6,3	6,8	78,3
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)	71,2	3,5	2,6	166,8
Sieć rozdzielcza na 100 km ² (km)	259,2	2,6	1,6	158,2
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)	1 129	54	35	2 381
Ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną (dam ³)	110,5	6,4	19,6	203,1
Ścieki oczyszczane odprowadzone (dam³)	119,0	11,0	16,0	202,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

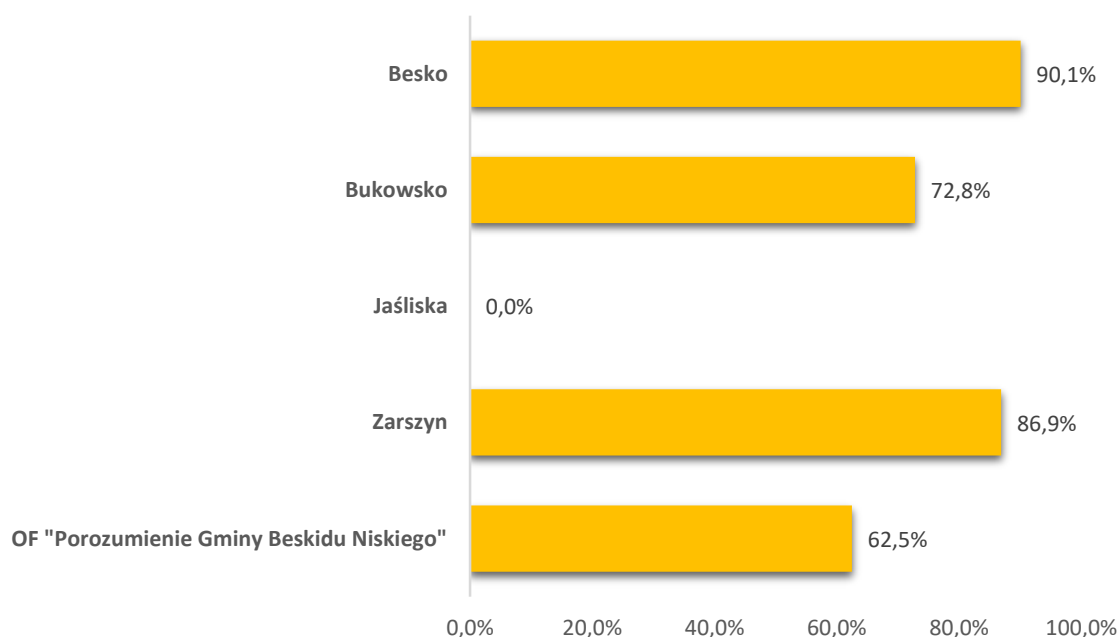
W ramach infrastruktury technicznej, wyróżnia się również sieć gazową, która ma duże znaczenie w systemie energetycznym państwa. Gaz, jako źródło energii w gospodarstwach domowych używany jest głównie do przygotowywania posiłków oraz podgrzewania wody, w mniejszym stopniu wykorzystywany jest do ogrzewania pomieszczeń. Z sieci gazowej korzystają również odbiorcy z sektora handlu i usług, czy też z sektora przemysłu przetwórczego.

Długość czynnej sieci gazowej na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku wyniosła 227,11 km, z czego 221,60 km stanowiła sieć dystrybucyjna. Z sieci gazowej korzystało 62,5 % ogółu ludności OF, co stanowiło wartość nieznacznie mniejszą niż średnia dla województwa podkarpackiego – 77,6 %. Wartość ta była jednak zaniżana w OF wskutek braku dostępu do sieci gazowej w gminie Jaśliska, natomiast w przypadku gminy Besko i Zarszyn, udział osób korzystających z sieci gazowej w liczbie ludności ogółem przekraczał średnią dla województwa, wynosząc odpowiednio 90,1 % oraz 86,9 %.

Odbiorcami gazu w 2022 r. było 4 320 gospodarstw domowych, z czego 2 172 (tj. 50,3 %) ogrzewało gazem mieszkania. Łączne zużycie gazu na terenie OF, wyniosło 29 971,5 MWh, z tego do ogrzewania mieszkań zużyto 25 846,7 MWh. Najwięcej gazu zużyto w gminie Zarszyn – 16 743,5 MWh, gdzie wystąpiło również największe zużycie gazu na jednego mieszkańca w kWh – 1 873,3 kWh.

Dane dotyczące odsetka osób korzystających z sieci gazowej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku, przedstawia poniższy wykres.

Wykres 28 Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Dane dotyczące sieci gazowej dla poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 46 Dane dotyczące sieci gazowej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku

Wyszczególnienie	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności	90,1	72,8	0,0	86,9
Długość czynnej sieci gazowej ogółem (km)	49,73	57,76	0,0	119,62
Długość czynnej sieci dystrybucyjnej (km)	49,73	57,76	0,0	114,11
Długość czynnej sieci ogółem w km na 100 km ² (km)	181	42,2	0,0	113,5
Czynne przyłącza do budynków ogółem (szt.)	1 158	1 142	0,0	2 498
Odbiorcy gazu (gospodarstwa domowe) ogółem	1 073	988	0	2 259
Odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem	559	411	0	1 202
Zużycie gazu przez gospodarstwa domowe w MWh	7 305,9	5 922,1	0	16 743,5
zużycie gazu na 1 mieszkańca w kWh	1 660,8	1 109,2	0,0	1 873,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Ważną kwestią, wpływającą na jakość życia mieszkańców w gminie jest gospodarka odpadami komunalnymi. Zgodnie z ustawą z dnia 14 grudnia 2012 roku o odpadach (Dz. U. z 2023 r. poz. 1587 z późn. zm.), przez odpady komunalne rozumie się odpady powstające

w gospodarstwach domowych, wyłączając pojazdy wycofane z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów (m. in. z sektora handlu i usług), które ze względu na swój charakter lub skład, podobne są do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2023 poz. 1469 z późn. zm.), utrzymanie czystości i porządku, a w tym kwestie związane z gospodarką odpadami komunalnymi na terenie gminy, należą do zadań własnych gminy. Gminy są zobowiązane do zorganizowania, odbierania i zagospodarowania odpadów komunalnych zebranych w nieruchomościach położonych na jej terenie.

W 2022 roku na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” zebrano i odebrano ogółem 2 406 ton odpadów komunalnych, z czego 1 155,04 tj. 48,01 % ogółu odpadów, stanowiły odpady zebrane w sposób selektywny. Masa wytworzonych odpadów komunalnych na 1 mieszkańca wyniosła natomiast 117 kg, a ilość ta uzależniona jest w dużej mierze od czynników ekonomicznych i społecznych, głównie standardu życia ludności oraz wielkości i intensywności konsumpcji produktów.

Jednym ze sposobów ochrony środowiska w kwestii gospodarowania odpadami komunalnymi, jest ich segregacja. Zapewnienie selektywnego zbierania odpadów komunalnych, obejmujących co najmniej: papier, metale, tworzywa sztuczne, szkło, odpady opakowaniowe wielomateriałowe oraz bioodpady, należy do zadań własnych gminy. Gminy zostały również zobowiązane do osiągnięcia, wskazanych w ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użytku i odzysku oraz ograniczenia składowania odpadów komunalnych ulegających biodegradacji.

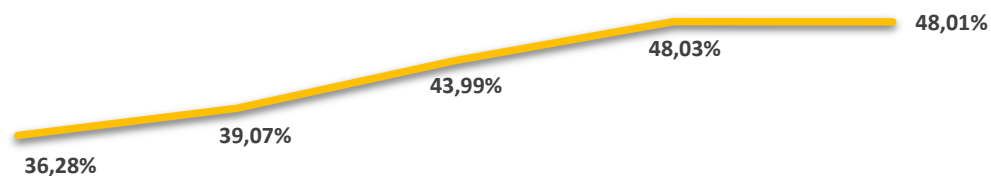
Zgodnie z danymi GUS, na przestrzeni lat 2018-2021 można zauważyć systematyczny wzrost ilości odpadów zebranych w sposób selektywny oraz ich udziału w ilości odpadów zebranych ogółem, po czym wartości te spadły w 2022 roku, co przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 47 Odpady komunalne zebrane na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

Rok	Odpady zebrane ogółem (t)	Odpady zebrane selektywnie (t)	Odpady zebrane zmieszane (t)
2018	2 565,31	930,58	1 634,60
2019	2 619,47	1 023,46	1 596,01
2020	2 686,99	1 182,05	1 504,94
2021	2 781,53	1 335,83	1 445,70
2022	2 406,00	1 155,04	1 250,96

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wykres 29 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

2018 2019 2020 2021 2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Wzrost udziału odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem w 2022 roku w stosunku do roku 2018, wystąpił w każdej z gmin analizowanego obszaru, jednak na przestrzeni lat 2018-2022 nie występowała jednolita tendencja w tej kwestii w przypadku gmin Besko oraz Jaśliska. Największy udział odpadów zebranych selektywnie w ilości odpadów ogółem w 2022 roku wystąpił w gminie Bukowsko – 51,52 %, znacznie wykraczając poza średnią dla całego OF, z kolei najmniejszy – w gminie Besko, tj. 38,74 %. Dane dotyczące udziału odpadów komunalnych zebranych w sposób selektywny w ilości odpadów zebranych ogółem na przestrzeni lat 2018-2022 w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 48 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022

Gmina	2018	2019	2020	2021	2022
Besko	31,75%	33,31%	38,14%	37,29%	38,74%
Bukowsko	31,11%	38,35%	45,92%	51,44%	51,52%
Jaśliska	39,44%	39,01%	52,83%	50,61%	49,65%
Zarszyn	40,45%	42,28%	43,74%	50,44%	50,64%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Największa ilość wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca, a także zebranych zmieszanych odpadów komunalnych na jednego mieszkańca, wystąpiła

w 2022 roku w gminie Besko – odpowiednio 126 kg i 77 kg, a najmniej odpadów wytworzył natomiast mieszkańiec gminy Bukowsko – odpowiednio 105 kg i 50,7 kg.

Zebrane odpady komunalne w 2022 r. w większości pochodziły z gospodarstw domowych – 89,88 % ogółu odpadów, w mniejszym zaś stopniu z innych źródeł, m. in. podmiotów z sektora handlowego i usługowego, małego biznesu, biur i instytucji – 10,12 %.

Dane dotyczące zebranych odpadów komunalnych w 2022 r. w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, przedstawia poniższa tabela.

Tabela 49 Dane dotyczące zebranych odpadów komunalnych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2022

Wyszczególnienie	Besko	Bukowsko	Jaśliska	Zarszyn
Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez 1 mieszkańca	126	105	119	117
Odpady zebrane selektywnie w ciągu roku (w t)				
Ogółem	214,37	287,44	122,83	530,4
Z gospodarstw domowych	201,47	272,7	118,16	503,76
Ogółem z innych źródeł	12,9	14,74	4,67	26,64
Odpady zebrane w ciągu roku (w t)				
Ogółem	553,29	557,92	247,39	1047,4
Z gospodarstw domowych	492,88	508,52	228,01	933,02
Ogółem z innych źródeł	60,41	49,4	19,38	114,38
Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku (w t)				
Ogółem	338,92	270,48	124,56	517,00
Ogółem na 1 mieszkańca (w kg)	77,0	50,7	60,0	57,8
Z gospodarstw domowych	291,41	235,82	109,85	429,26
Ogółem z innych źródeł	47,51	34,66	14,71	87,74

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL

Uzupełnieniem systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w gminach są punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych, gdzie właściciele nieruchomości mogą oddawać, określone w regulaminie utrzymania czystości i porządku w gminie, rodzaje odpadów. Na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” znajdują się 4 takie punkty w miejscowościach: Besko (obsługuje mieszkańców gminy Besko), Jaśliska (obsługuje mieszkańców gminy Jaśliska), Karlików (obsługuje mieszkańców gminy Bukowsko) oraz Zarszyn (obsługuje mieszkańców gminy Zarszyn).

Na terenie OF „Porozumienie Gminy Niskiego”, nie znajdują się instalacje gospodarowania odpadami komunalnymi, typu instalacje termicznego przekształcania odpadów, sortownie, kompostownie, biogazownie i składowiska odpadów oraz nie ma planów budowy takich instalacji w najbliższych latach.

Analizując dane dotyczące systemu gospodarki odpadami na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, zauważyć można zwiększającą się efektywność tego systemu, ze względu na wysoki i systematycznie rosnący poziom selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Wciąż jednak występują problemy wymagające rozwiązania, spowodowane między innymi brakiem odpowiedniej infrastruktury do zagospodarowania odpadów oraz zbyt małej świadomości ekologicznej części społeczeństwa w zakresie gospodarki odpadami, w tym ograniczania powstawania odpadów u źródła i selektywnego zbierania odpadów. Istotny jest również fakt, że OF położony jest w części na obszarze o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych, przyciągającym turystów, co ma wpływ na ilość odpadów komunalnych.

SPIS TABEL

Tabela 1	Powierzchnia gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	9
Tabela 2	Liczba ludności oraz gęstość zaludnienia w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na koniec 2022 r.	19
Tabela 3	Zmiany w liczbie ludności w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022	20
Tabela 4	Liczba urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022	22
Tabela 5	Liczba zameldowań, wymeldowań oraz wartość salda migracji w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022	24
Tabela 6	Struktura mieszkańców w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według trzech grup wiekowych w 2018 oraz 2022 roku	26
Tabela 7	Wskaźniki obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz ogólnie w województwie podkarpackim w 2022 roku	27
Tabela 8	Prognoza ludności poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2022-2030	29
Tabela 9	Liczba placówek wychowania przedszkolnego oraz liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku	33
Tabela 10	Liczba szkół, uczniów oraz etatów nauczycieli w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według danych z 2021 roku	34
Tabela 11	Średnie wyniki egzaminu ósmoklasisty w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku	37
Tabela 12	Dane dotyczące opieki zdrowotnej w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2018 oraz 2022 roku	44
Tabela 13	Dane dotyczące opieki zdrowotnej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2018 oraz 2022 roku	44
Tabela 14	Liczba rodzin oraz osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku	47
Tabela 15	Liczba osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022	50
Tabela 16	Liczba osób w wieku mobilnym w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 oraz 2022	51
Tabela 17	Liczba osób pracujących w gospodarce narodowej według płci oraz średnia wieku osób pracujących w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według stanu na 31.12.2023 r.	52
Tabela 18	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022	53
Tabela 19	Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022	53
Tabela 20	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2017 i 2021	55
Tabela 21	Rodzaje podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022	56
Tabela 22	Podmioty gospodarki narodowej wg sekcji PKD zarejestrowane na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 oraz 2022	57

Tabela 23	Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości na terenie poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2018 oraz 2022 roku	59
Tabela 24	Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022	60
Tabela 25	Wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej dla OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” i województwa podkarpackiego w 2018 i 2022 roku	61
Tabela 26	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	62
Tabela 27	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	63
Tabela 28	Pogłowie zwierząt gospodarskich w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	66
Tabela 29	Średnia powierzchnia gospodarstw rolnych i użytków rolnych wchodzących w ich skład, struktura użytkowania gruntów przez gospodarstwa rolne, powierzchnia zasiewów wybranych upraw oraz liczba pracujących w gospodarstwach rolnych i źródła dochodów gospodarstw domowych objętych spisem rolnym na terenie poszczególnych gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	67
Tabela 30	Realizacja budżetu gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022	75
Tabela 31	Wskaźniki dochodów na 1 mieszkańca oraz wydatków na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 oraz 2022... ..	77
Tabela 32	Struktura dochodów budżetu w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022	78
Tabela 33	Wysokość dochodów majątkowych, w tym wysokość dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje oraz wpływów ze sprzedaży składników majątkowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022.....	79
Tabela 34	Wysokość wydatków majątkowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022.....	81
Tabela 35	Wynik bieżący gmin OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022	83
Tabela 36	Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w latach 2018-2022.....	84
Tabela 37	Powierzchnia gruntów leśnych oraz lesistość w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego wg stanu na dzień 31 grudnia 2022 r.”	90
Tabela 38	Liczba budynków mieszkalnych, mieszkań, izb oraz powierzchnia użytkowa mieszkań w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022 ...	106
Tabela 39	Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022.....	108
Tabela 40	Wskaźniki dotyczące zasobów mieszkaniowych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022.....	110
Tabela 41	Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w % ogółu mieszkań w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2018 i 2021 roku.....	112
Tabela 42	Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku.....	113

Tabela 43 Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022	114
Tabela 44 Dane dotyczące sieci wodociągowej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku.....	121
Tabela 45 Dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku.....	122
Tabela 46 Dane dotyczące sieci gazowej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku	123
Tabela 47 Odpady komunalne zebrane na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022.....	124
Tabela 48 Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022	125
Tabela 49 Dane dotyczące zebranych odpadów komunalnych w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2022.....	126

SPIS MAP

Mapa 1	Zasięg terytorialny gmin wchodzących w skład Obszaru Funkcjonalnego „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na lata 2023-2030	8
Mapa 2	Lokalizacja gmin wchodzących w skład OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w województwie podkarpackim	10
Mapa 3	Układ osadniczy gminy Besko	12
Mapa 4	Układ osadniczy gminy Bukowsko	14
Mapa 5	Układ osadniczy gminy Jaśliska	16
Mapa 6	Układ osadniczy gminy Zarszyn	18
Mapa 7	Przebieg szlaków turystycznych PTTK na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	72
Mapa 8	Położenie fizycznogeograficzne OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” według J. Kondrackiego	85
Mapa 9	Sieć wodna na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	87
Mapa 10	Główne zbiorniki wód podziemnych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	88
Mapa 11	Obszary występowania złóż surowców oraz tereny górnicze na OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	89
Mapa 12	Lokalizacja Jaśliskiego Parku krajobrazowego na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	91
Mapa 13	Obszary chronionego krajobrazu na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	92
Mapa 14	Obszary specjalnej ochrony ptaków – Natura 2000 na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	93
Mapa 15	Specjalne obszary ochrony siedlisk – Natura 2000 na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	94
Mapa 16	Rezerваты przyrody na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”	95
Mapa 17	Układ sieci drogowej województwa podkarpackiego	117
Mapa 18	Układ sieci kolejowej województwa podkarpackiego	118
Mapa 19	Zewnętrzna dostępność komunikacyjna województwa podkarpackiego	119

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1	Zmiany w liczbie ludności w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022.....	20
Wykres 2	Liczba urodzeń i zgonów oraz przyrost naturalny w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2022.....	21
Wykres 3	Skumulowany przyrost naturalny w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w okresie od 2018 do 2022 roku.....	22
Wykres 4	Liczba zameldowań i wymeldowań oraz wartość salda migracji w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2022.....	23
Wykres 5	Skumulowane saldo migracji w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2017-2021.....	25
Wykres 6	Struktura mieszkańców według trzech grup wiekowych OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz w województwie podkarpackim w 2022 roku.....	26
Wykres 7	Prognozowane zmiany w liczbie ludności na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2022-2030.....	30
Wykres 8	Prognozowana struktura mieszkańców według trzech grup wiekowych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2022 oraz 2030.....	30
Wykres 9	Liczba dzieci w wieku do lat 3 w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku.....	31
Wykres 10	Liczba dzieci w wieku od 3 do 6 lat w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2021 roku.....	33
Wykres 11	Współczynniki skolaryzacji w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 oraz 2021.....	36
Wykres 12	Współczynniki skolaryzacji na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz w województwie podkarpackim w roku 2018 oraz 2021.....	36
Wykres 13	Średnie wyniki egzaminu ósmoklasisty w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz w województwie podkarpackim w 2022 roku.....	38
Wykres 14	Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2021.....	48
Wykres 15	Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w roku 2021 w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, w województwie podkarpackim oraz ogólnie na terenie kraju.....	49
Wykres 16	Zmiany liczby osób w wieku produkcyjnym na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022.....	51
Wykres 17	Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, w województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2018 i 2022 roku.....	54
Wykres 18	Udział podmiotów gospodarki narodowej w poszczególnych gminach w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku.....	56
Wykres 19	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych, ich powierzchnia oraz powierzchnia użytków rolnych wchodzących w skład tych gospodarstw na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”.....	64
Wykres 20	Liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych oraz ich powierzchnia według grup obszarowych użytków rolnych na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz województwa podkarpackiego.....	65
Wykres 21	Dochody na 1 mieszkańca oraz wydatki na 1 mieszkańca w 2018 i 2022 w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” oraz w województwie podkarpackim (bez miast na prawach powiatu).....	76

Wykres 22	Struktura dochodów budżetu OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022	78
Wykres 23	Udział dochodów majątkowych w dochodach ogółem w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022.....	80
Wykres 24	Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w roku 2018 i 2022.....	82
Wykres 25	Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m2 i przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania na 1 osobę w m2 w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2022 roku.....	107
Wykres 26	Wskaźniki dotyczące budownictwa mieszkaniowego dla OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, województwa podkarpackiego oraz Polski w 2022 roku.....	110
Wykres 27	Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne w % ogółu mieszkań w OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego”, województwie podkarpackim oraz w Polsce w 2021 roku.....	111
Wykres 28	Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności w poszczególnych gminach OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” w 2022 roku.....	123
Wykres 29	Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w ilości odpadów zebranych ogółem na terenie OF „Porozumienie Gminy Beskidu Niskiego” na przestrzeni lat 2018-2022..	125

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie 1	Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Besku.....	98
Zdjęcie 2	Dom zakonny sióstr felicjanek w Besku	99
Zdjęcie 3	Cmentarz wojenny z okresu I wojny światowej w Mymoniu.....	99
Zdjęcie 4	Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Bukowsku.....	100
Zdjęcie 5	Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych w Dudyńcach.....	101
Zdjęcie 6	Ośrodek Wypoczynkowo-Szkoleniowy w Zboiskach – dawny zespół dworski.....	101
Zdjęcie 7	Zabudowa centrum miejscowości Jaśliska	102
Zdjęcie 8	Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Jaśliskach	103
Zdjęcie 9	Cerkiew pw. św. Mikołaja w Woli Niżnej.....	103
Zdjęcie 10	Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bażanówce.....	104
Zdjęcie 11	Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Jaćmierzu	105
Zdjęcie 12	Zabytkowa zabudowa rynku w Jaćmierzu.....	105